

‘પ’ પરિવાર

પુસ્તકોની પ્રેમમાળા
 પ્રભુજીને પહેરાવું
 પામવા પરમને
 પ્રત્યક્ષ-પરોક્ષ
 પ્રોત્સાહકને પ્રેમપૂર્વક
 પ્રણામ
 પુરસ્કાર પ્રસન્નતાનો

પ્રણામ - પંચ પરમેષ્ટીને

૧. જન્મદાતા : પૂ. માતા મુક્તાબેન
 : પૂ. પિતા બાબુભાઈ વોરા
૨. પુષ્ટિદાતા : પૂ. કૃષ્ણશંકર શાસ્ત્રીજી
૩. વિદ્યાદાતા : પૂ. યશોદાબેન પટેલ
૪. જ્ઞાનદાતા : પૂ. ગીતાબેન શાહ
૫. પ્રેરણાદાતા : શ્રી હર્ષદ ચંદુલાલ શાહ
 : પૂ. ધનસુખભાઈ
 : પૂ. ચંદુલાલ ડાહ્યાભાઈ શાહ

પ્ર

પ્રેમ - પરિવારનો
 પ્રીત - પ્રકૃતિની
 પ્રવાસ - પારાવારનો
 પથિક - પરમ પંથની
 પ્રેરણા - પિયુજની
 પ્રસાદી - પરમેશ્વરની

પ્રાપ્તવ્ય

પરમાનંદ

પરિવાર

(કુટુંબ)

અનુભવનાં અમૃતબિંદુ - ૧૨૫

પ્રથમ આવૃત્તિ : તા. ૧-૪-૨૦૨૨

પરિકલ્પના : રમા હર્ષદ શાહ

ટાઈપ સેટિંગ : નરેશ પટેલ - ૮૦૮૦૨૦૨૫૪૧

પ્રકાશક : રમા હર્ષદ શાહ

પ્રાપ્તિસ્થાન : ૧૬, પ્રકાશ નં. ૧, ૨૮/એ, રીજ રોડ,
મલબાર હીલ. મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૬
: ૦૨૨-૩૫૫૬૩૮૦૮
: ૯૭૫૭૨૧૦૭૮૧

મૂલ્ય : પ્રસન્નતા

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	લેખ	પાના નં.
૧	અંચાઈ	૫
૨	તીર્થસ્વરૂપ પિતાશ્રી	૯
૩	ટીકાસ	૧૨
૪	કરણી તેવી ભરણી	૧૬
૫	સમયધન	૨૬
૬	પળોજણ	૨૯
૭	સગી મા ?	૩૩
૮	આત્મવિશ્વાસ	૩૭
૯	આત્માનું ઓજસ	૩૯
૧૦	હનીમુન/Space	૪૨
૧૧	આભાર	૪૬
૧૨	સુહાની સવાર	૪૮
૧૩	કરુણા	૫૪
૧૪	લગ્નજીવન	૫૮
૧૫	લાલ ચટક ચુંદડી	૬૧
૧૬	ખુશખુશાલી	૬૪
૧૭	ખુશી	૬૭
૧૮	મધુરમ	૭૦
૧૯	વિરહવેદના	૭૨
૨૦	દૈવ	૭૭
૨૧	આંચળો આધુનિકતાનો	૮૩
૨૦	રાષ્ટ્રધર્મ	૮૬
૨૧	માણસ	૮૯
૨૨	આનંદનો સ્રોત્ર	૯૧
૨૩	સ્વવિકાસ	૯૪

અંચાઇ

દાદાની ખૂબ લાડલી અનસૂયા. અનસૂયા એટલે જેના મનમાં અસૂયા ન હોય. અસૂયા એટલે ઇર્ષ્યા. દાદાએ એનું લાડકું નામ પાડ્યું અંશુ. દાદા સાથે નાનકડી અંશુ ચોર સિપાઇ રમે. છુપાઇ જવાનું, શોધવાનું, સંતાઇ જવાનું ખાખાંખોળા કરવાના, મળી જાય એટલે ખુશ થવાનું. તાળી પાડવાની. અંશુ આ રમતમાં પાવરધી બની ગઇ. ભલભલાને હરાવી દે. ઘરની ઘણી બધી વસ્તુઓ સંતાડી દે. નાટક કરે, શોધખોળ કરવાની. પછી શોધી આપવાનું. સામે જ તો વસ્તુ પડી હતી. બીજાને હેરાન પરેશાન કરવામાં એને એક જાતની મજા પડતી. એટલે એનું નામ પડી ગયું અંશુ અકોણી.

દાદાજીના ચશ્મા સંતાડી દે. રસોડામાંથી મીઠાની બોટલ, કે સાણસી જેવી ચીજ સંતાડી દે. તમને ન દેખાયું, મને દેખાયું. લાવો ઇનામ. મા લાડ કરે. ખોવાયાને ખોળવા પ્રભુ દે નયનો અમને, અમારી લાડલી અંશુની જેવા. હવે દાદા, દાદી, પપ્પા નથી. મા છે, એકનો એક ભાઇ આનંદ જે હમણાં પ્રેમલગ્ન કરીને આવ્યો છે. ભાભી સરલા. સરલા સરળ છે. અંશુને લાગ્યું હવે, મારા ભાવ ઘટી ગયા, ભાઇમાં ભાગ પડાવવા ભાભી આવી. એટલે એને ન જ ગમે. ભાભીને હેરાન કરવા લાગી. ભાભી રૂપાળી, નમણી, ઘરનું બધું કામ ઉપાડી લીધું. માની ને ભાઇની લાડલી બની ગઇ ભાભી, એથી અંશુમાં ઇન્ફીરીયોરીટી વધતી ગઇ. અંશુને એની બહેનપણી કજલીને ભાભી તરીકે ઘરમાં લાવવી હતી, એનું કંઈ વળ્યું નહીં. ભાઇ ભાભી પાછળ પાગલ બન્યો છે. એની ખીજ ભાભી પર ઉતારે.

કોઈ આવે, ભાભી ચાપાણી નાસ્તો કરાવે. મા વહુના ગુણગાન કરે. અંશુને એ પણ ન ગમે. ભાઇ ભાભી બહાર જાય, અંશુ એમના બેડરૂમમાં જાય. ભાભીએ હાથની વીંટી ડ્રેસીંગ ટોબલ પર મૂકી હતી.

ઉપાડી લીધી, સંતાડી દીધી. ભાભી બેદરકાર છે. પિયરમાં જોયું નથી. પૈસાનું વોલેટ સંતાડી દે. ભાભી, પિયરમાં દાગીનો, રોકડ જમા કરાવતી હશે એવો આરોપ મૂકે. એ લોકોએ બહાર જવાનો પ્રોગ્રામ કર્યો હોય, ગાડીની ચાવી સંતાડી દે. કોઈવાર ઘડિયાળ સંતાડે. બે ચાર દિવસ સૌ હેરાન થાય. અંશુ મનમાં ને મનમાં ખુશ થાય. પછી શોધી કાઢે, સોફામાં દબાઇ ગયું હતું. નજર સામે જ હતું. પોતે શોધી આપ્યાનો જશ ખાટે. જબરદસ્ત નાટકી. કોઈ વસ્તુ ચોરે પછી નાનીના નામની ગાંઠ બાંધે, ચુત્રી ઉપર, જોજોને મળી જશે. નાનીના નામ પર. કોઈની આંખમાં આંસુ જુએ, એને આનંદ આવે.

અંશુને જોવા છોકરાવાળા આવ્યા. સરલાભાભી ચા લઇને આવી. છોકરાની મા સમજી આ જ કન્યા છે. કહે અમને પસંદ છે. આનંદ કહે આ તો મારી પત્ની છે, સરલા. અંશુ તૈયાર થાય છે. હમણાં આવશે.

કાઠિયાવાડમાં રિવાજ ફોઇ પાછળ ભત્રીજી. આનંદના ફોઇ સુરેખા ગામડામાં રહે, ચીખલીમાં. ચીખલીમાં એમની ખેતીવાડી. દીકરો કુમાર એગ્રીકલ્ચર એન્જનીયર છે. ઓર્ગેનીક ખેતી કરે છે. સરલાએ એના વખાણ કર્યા, અંશુ માટે જોવા જઇએ. અંશુનું નાકનું ટીચકું ચડેલું ને ચડેલું રહે. ગામડા ગામનો ઝભ્ભો, લેંઘો પહેરેલો ખેડૂત - માટી ને ધૂળઢેફાં. મારે એવો છોકરો જોવો જ નથી. ભાભી એની બહેનની સગાઇ કેમ નથી કરી દેતી એની સાથે. હું ભાભીને બોજ લાગું છું. મને ગમે ત્યાં વળાવી દેવાની દાનત છે, મને કૂવામાં ધકેલી દેશે ભાભી. આનંદ ને કુમાર મામાફોઇના બંને વચ્ચે સારો સંબંધ. આનંદ ફોઇને ત્યાં ઘણીવાર વારંવાર જતો હોય છે. કુમાર હવે મુંબઇમાં બ્રાંચ ખોલવા માંગે છે, મુંબઇમાં ફ્લેટ લેવાનો છે. કુમાર મુંબઇ આવ્યો. અંશુએ ભાભીને કહ્યું, તમે માને ના પાડી દો, મારે કુમાર સાથે લગન કરવા જ નથી. ભાભીએ સાસુને વાત કરી તો અંશુ કહે, ભાભી પોતાના ઘરનું હાંકે છે. મેં ના પાડી જ નથી. દરેક વાતમાં ભાભીને ખોટી પાડવી એ એનો શોખ થઇ ગયો.

ભાભીનું અપમાન કરે. ભાભી સામે ન બોલે રૂમમાં જઇ રડી પડે.

ભાઈ મનાવે, શોપીંગ કરવા લઈ ગયો. સરલાએ શોપીંગ બેગ્સ સોફા પર મૂકી. ફેશ થવા ગઈ. અંશુએ બેગ્સ ખોલી નાંખી. જોયું ભાભીએ પોતાના માટે ૩ સાડી લીધી. આપણા માટે કંઈ નથી લાવ્યા. ભાઈને ખાલી કરી નાંખશે. સરલાએ માને અને બેનને એક એક સાડી આપી. મા ખુશ પણ અંશુ નારાજ, અંશુ એમ જ સમજી બેઠી કે ભાભી ઘરમાં રાજ કરવા માંગે છે, મને કચરો સમજી ઘરની બહાર ફેંકી દેશે.

સરલા ભગવાનને પ્રાર્થના કરે, નણંદના મેણાં ટોણાં સહન કરવાની શક્તિ આપજે. મારા થકી ઘરમાં કજિયો થવા દેવો નથી. તેથી ચૂપ રહેવામાં મજા છે.

અંશુની બહેનપણીને એક છોકરો ગમતો હતો. અંશુ તેનાથી અંજાઈ ગઈ. એણે બહેનપણી પાસે છોકરાના ખરાબ ચારિત્ર્યની વાત કરી સંબંધ તોડાવ્યો. અને પોતે જ એ છોકરા સાથે સગાઈ કરી લીધી. લગનનું નક્કી થયું ને છોકરો બીજે પરણી ગયો. અંશુ હાથ ધસતી રહી ગઈ.

મુંબઈમાં કુમારે ફ્લેટ લીધો. આર્કિટેક્ટ પાસે ડેકોરેશન કરાવ્યું. ફોઈ ઘરે મળવા આવ્યા. અંશુએ એમના પર્સમાંથી રૂપિયા વીસ હજાર કાઢી લીધા. પ્રાણ ને પ્રકૃતિ સાથે જાય. ઘરના જ ચોર. ફોઈ સમજી ગયા. અંશુ વિના હોલમાં કોઈ આવ્યું જ ન હતું. સરલા ભાભી હજુ રસોડામાં જ હતા. અંશુએ રોકકળ કરી. ભાભી બધાની આંખ આંજીને ગમે તેમ ચોરી ગઈ હશે.

અંશુને ખબર પડી કુમારે મુંબઈમાં ફ્લેટ લીધો. એ મોટી મોટી કોન્ફરન્સ એટેન્ડ કરે છે. ભારતભરમાં એની ઓફિસની બ્રાંચ ખોલતો ફરે છે. ખેતી કરે છે, એટલે ટ્રેક્ટરમાં ફરે છે એવું નથી. મર્સીડીઝ ગાડી ચલાવે છે. કુમારને ગામડું ગમે છે, ત્યાંનું પ્રાકૃતિક સૌંદર્ય ગમે છે. લીલીછમ વાડીઓ જોઈ એનું હૈયું કોળે છે. સૌથી વધુ સરસ, ગામડાના લોકો ભોળા છે પ્રેમાળ છે.

કુમાર જ્યારે મુંબઈ આવે, આનંદભાઈ, સરલા ભાભીને મળવા આવે. કુમાર અને ભાભી હસી હસીને તાળી દઈ વાતો કરે. અંશુનો

જીવ કળીએ કળીએ કપાઈ જાય. એ ભાભીની ચાડી ખાય, મા પાસે, ભાઈ પાસે. પણ હવે બધા અંશુને ઓળખી ગયા છે. એ જુઠાડી છે, ચુગલીખોર છે. અંશુને કુમાર ગમવા લાગ્યો છે. એની સાથે પરણવું છે. હવે સરલાફોઈ કે કુમાર કોઈ અંશુને સ્વીકારવા તૈયાર નથી.

જુવાનીના તોરમાં અકોણાઈ કરી કરી અંશુ બધાને હેરાન કરતી રહી. હવે કોઈ એને પડછાયે ઊભા રહેવા યે રાજી નથી. ખસી જાય બધા. ભાઈ ભાભીને લઈ જુદો રહેવા ચાલી ગયો. મા મરી ગઈ. અંશુ એકલી પડી ગઈ છે. કોની સાથે ઝઘડો કરવાનો હવે? ઘરમાં કોઈ નથી. લગ્નની ઉંમર વહી ગઈ. હવે એકલતા કોરી ખાય છે. જ્યાં ત્યાં ભટક્યા કરે. જેને ઘેર જાય ત્યાં એકાદ ચિનગારી મૂકતી જાય. પડી પટોળે ભાત, ફાટે પણ ફીટે નહીં. અકોણાઈ કરવી એ એની પ્રકૃતિ થઈ ગઈ છે. હજુ યે પોતાની ભૂલ સમજાતી નથી, સમજવા માંગતી નથી.

તીર્થસ્વરૂપ પિતાશ્રી

મા જન્મદાત્રી, તો પિતા જન્મદાતા. માને માતૃત્વ પ્રદાન કરાવ્યું પિતાએ. બાળક જન્મે, પહેલો પ્રશ્ન બાળક કોના જેવું છે! મોં કળા તો અસલ બાપ જેવી, રંગ મા જેવો છે. માનો ખોળો ખૂંદી મોટા થયા તો બાપને ખભે બેસી ખમતીધર થયા. માતાએ વાત્સલ્ય પીરસ્યું. પિતાએ આંગળી પકડી ઘરનો ઊંબરો ઓળંગતા શીખવાડ્યું, નિર્ભય બનાવ્યા. જગ ધૂમતા કરી દીધા. સંસારની આંટીઘૂંટી સમજાવી, વિકટ પંથો પર વિચરતા થયા, શ્રેયનો પંથ દાખવ્યો, આત્મનિર્ભર બનાવ્યા.

બાપને વહાલી બેટડી, માને વહાલો દીકરો, દીકરી એટલે બાપના કાળજાનો કટકો. મા દીકરીને રોકે, ટોકે, ઘડે, દીકરીને સાસરિયે વળાવવાની છે, દીકરીએ બંને કુળને ઉજાળવાના છે. જ્યારે બાપનો પ્રેમ નિર્વ્યાજ. મારા પિતા-માતાએ મને અઢળક પ્રેમ આપ્યો. પ્રથમ વખત શાળાએ મૂકવા પિતા જ આવેલા. પહેલો એકડો એમણે જ ઘૂંટાવ્યો. આંક પાકા કરાવ્યા, ગોખાવી ગોખાવીને, મારી નોટબૂકને પૂંઠા ચડાવી આપે, પેન્સિલની અણી કાઢી આપે, દફતર ગોઠવે.

મારો સ્કૂલ રીપોર્ટ જોઈ ખુશ થાય, મારો બેટો કહી પીઠ થાબડે. પિતા દરરોજ કંઠાભરણનો સંસ્કૃત શ્લોક શીખવે. બીજે દિવસે પાઠ લે. માના ખોળામાં હું સૂઈ જાઉં, પિતા ઊંચકીને પથારીમાં સૂવડાવે. પંખો કરે, ગોદડી ઓઢાડે, વહાલી કરે.

દરેક પુત્રીને મન એનો પિતા સંસારનો શ્રેષ્ઠ પુરુષ હોય છે. જીવનસાથીની પસંદગી વખતે એના મનમાં પિતાનો આદર્શ હોય. પુરુષનું દૃઢ્ય બહારથી શ્રીફળ સમું સખત હોય, પણ અંદરથી ઋજુ કોમળ હોય. પુરુષ સંસારના આકરા વિકરા તાપ સહી લે, ક્યારેય રડે નહીં, દુઃખને દિલમાં ધરબી દે.

પણ એ જ પિતા પુત્રીના વિદાય પ્રસંગે મોકળા મને રડી લે.

જગતે માતૃત્વનો મહિમા ગાયો છે. પણ દીકરીને મન પિતાનો મહિમા એથી યે વિશેષ હોય. પિતા એટલે હિમાલય શા અડગ, રક્ષક, પોષક. પિતા થકી જીવન મળ્યું. અસ્તિત્વ ઉજળું બન્યું પિતા મારા માટે સર્વસ્વ.

મમ દેવ દેવ, પરમહિતકારી, અનુપમ સખ્ય.

પિતાની આંગળી પકડી મેળો માણવા જતા અતૂટ વિશ્વાસે. પિતા સાથે છે ને! છૂટા પડી જવાનો જરા ડર નહીં. એવો જ વિશ્વાસ આજે પરમપિતા સાથે દૃઢપણે જોડાયેલો છે. પિતાશ્રીએ ગળથૂથીમાં શિક્ષણ અને સંસ્કાર ટોયા.

અર્જુને પુત્ર અભિમન્યુને ધનુર્વિદ્યા એની માના ગર્ભમાં હતો ત્યારે શીખવી હતી. પિતા થકી આપણી ઓળખાણ.

દુપદની દીકરી દ્રૌપદી, જનકની પુત્રી જાનકી. જ્યારે જ્યારે ગામમાં જઈએ. વડીલો પહેલો પ્રશ્ન પૂછે- કોની દીકરી- કોનો દીકરો?

‘મા એટલે ભીંત અને પિતા એટલે કરો’. એમના આધારે તો કુટુંબ - પરિવાર સુરક્ષિત રહી શકે. પિતા એટલે મમતાની મૂરત, ભોળી સૂરત, પ્રેમની પાવન પ્રતિમા. એમની શિખામણના બોલ સદૈવ કાનમાં ગૂંજે છે. સ્નેહ, સેવા, સંસ્કારનો અણમોલ વારસો આપ્યો છે એમણે.

આજે માતા પિતાની હયાતિ નથી. ઇશ્વરને કોઈએ જોયા નથી. માતાપિતા એટલે તીર્થસ્વરૂપ - ઇશ્વરની પ્રતિકૃતિ.

પ્રભો અંતરયામી,

જીવન જીવના દીન શરણા.

પિતા, માતા, બંધુ,

અનુપમ સખા, હિત કરણા.

અમારા પિતા અમારા માટે પરમ આદર્શ, ગાડી, ઘોડા,

બંગલાનો વારસો નથી જોઈતો.

પિતાએ હાથ, પગને હૈયું આપ્યા છે.

એથી વિશેષ શું જોઈએ?

અમારા પિતા,

સત્ય સેવાના સુમનોની સુગંધ
 માનવતાની મહેક,
 જાણો મધમધતું ઉપવન.
 સિદ્ધાંતે મેરુ સમ, સ્વભાવે સૌમ્ય.
 સુસંસ્કારોની અણમોલ મૂડી આપી અમને વારસામાં
 જેથી અડગ રહીએ અમે શ્રેય સાધનામાં.
 આશિષ અર્પ્યા વાત્સલ્ય સાગર સમા પિતાએ
 જેમના સ્વભાવની સુગંધ હજુએ પમરી રહી છે અમ શ્વાસે શ્વાસમાં.
 ઇશ્વર પ્રત્યેની આસ્થા - શ્રદ્ધાનાં બીજ વાવ્યાં હતાં
 અમ બાળ હૈયાની ક્યારીઓમાં, જે આજે યે પનપી રહ્યા છે,
 પરમપિતા પરમેશ્વર પ્રતિ ઋણ ભાવે.

ટીકાસ

કુછ તો લોગ કહેંગે - લોગો કા કામ હે કહના
 છોડો બેકાર કી બાતોં કો કહીં બીત ના જાયે રૈના.

દરેક વ્યક્તિ પોતપોતાના સમાજનું એક અંગ છે. દરેક સમાજવ્યવસ્થાના અમુક નીતિનિયમો, રીતરિવાજ ધારાધોરણ હોય છે. એના દાયરામાં રહીને વ્યક્તિ પોતાની જીવનપદ્ધતિ નક્કી કરે છે.

દા.ત. ગુજરાતમાં સ્ત્રીઓ પાંચ છ વારી સાડી પહેરે. જમણા ખભે પાટલી નાંખે. મહારાષ્ટ્રમાં ડાબે ખભે સાડીની પાટલી નાંખે. પહેલાં નવ વારી સાડી પહેરાતી. પંજાબમાં સલવાર કુરતા અને દુપટ્ટા હવે નવા જમાનામાં નવો ટ્રેન્ડ શરૂ થયો છે. પંજાબી કે ગુજરાતી છોકરીઓ જીન્સને પેન્ટ પહેરતી થઈ ગઈ છે. છોકરાઓની જેમ. લાંબા ચોટલા, અંબોડાનો રિવાજ ગયો. બોબ્સ હેર સ્ટાઈલ કરાવે છે. શરીર ઉઘાડું ન દેખાય એનું ખાસ ધ્યાન રખાતું. મર્યાદા હતી. હવે લો કટના કપડાં પહેરાય છે. ટૂંકા પાટલૂન સ્કર્ટ. શરીરનું પ્રદર્શન જૂનવાણી વડીલો એને ઉછાંછળાપણું કહે.

સમાજ ગાડરિયા પ્રવાહ જેવો - વિદ્યાર્થીઓ વિજ્ઞાનમાં એડમિશન લઈ ડોક્ટરી લાઈન પ્રીફર કરતા- ક્યારેક કોમર્સ તો ક્યારેક આર્ટ્સ કે વિજ્ઞાનના પ્રવાહમાં જવાનો ટ્રેન્ડ થઈ જાય છે. પોતાની ન્યાતના રીતરિવાજ તણાઈને પાળવા પડે. લોકો શું કહેશે - પોતાની અંગત હેસિયત કેટલી છે? એ વિચારવાનું નહીં. સમાજ શું કહેશે - લોકો વાતો કરશે - એ ડર કાયમ બની રહે છે. પેલી વાર્તા છેને - બાપ દીકરો પુલ પરથી જતા. બાપે વજન ઊંચક્યું તો જુવાન દીકરો નકામો છે. જુવાન દીકરાએ બોજો ઊંચક્યો તો કહે, કૂમળા બાળક પર બોજો નાંખી ડોસો લહેર કરે. ગધેડા પર બોજો નાંખ્યો તો કહે

પશુ ઉપર દયા નથી.

જન્મ પ્રસંગે, લગ્ન પ્રસંગે, મરણ પ્રસંગે ન્યાતના રિવાજ પ્રમાણે લોકોને જમાડવા પડે. વરો કરવો પડે. કરિયાવર, દહેજ આપવું પડે. બાપાનું બારમું, શ્રાદ્ધ કરવા જ પડે. પરિસ્થિતિ પહોંચ હોય કે ન હોય. લોકો શું કહેશે? તણાઈને મરો. દેવું કરો, કરજ કરો, જીવનભર પછી ઢસરડો કર્યા કરો! દેખાદેખી, અને શો બીઝનેસ મધ્યમવર્ગના લોકોની કમર તોડી નાખે. નથી ગરીબવર્ગની જેમ એ બેપરવા બની શકતો કે નથી શ્રીમંત વર્ગની જેમ ઉડાડી શકતો. આ બંને વર્ગને સમાજ કી એસીતૈસી પડી નથી. મધ્યમવર્ગના લોકોને આબરૂ ઢાંકવાનો સવાલ નડે છે.

દીકરો પરણાવ્યો, વહુ કજિયાળી નીકળી, દીકરી પરણાવી જમાઈ બદચલન, દારૂડિયો. નભાવી લેવાનું પડ્યું પાનું. લોકો શું કહેશે? અરે ભાઈ, રોજબરોજના કકળાટ કરતાં છૂટા થવું શું ખોટું? પાછળથી બીજા દીકરા દીકરી વરાવવા ભારે પડશે. લોકો શું કહેશે એ ડરના માર્યા આગળ વધી શકતા નથી. નથી કોઈ સુધારા અપનાવી શકાતા. પરિણામે કજિયા, કંકાસને વરજોળા.

આ લોકો એટલે કોણ? આપણે જ તો વળી. આપણા જીવનમાં એમનું યોગદાન કેટલું? છતાં યે લોકો શું કહેશે? એવા એક પ્રકારનો ભય કાયમ સતાવતો રહે છે. કારણ આપણામાં આત્મવિશ્વાસનો અભાવ છે. નિષ્ફળતાનો ભય છે. ભારતમાં સામાન્ય જનતામાં - ખાસ કરીને મધ્યમવર્ગીય લોકોમાં આ ભય જબરદસ્ત રીતે ઘર કરી ગયો છે. પરદેશમાં લોકો ઉઘાડેછોગે પોતાની મરજી મુજબ સ્વતંત્ર રીતે જીવન વ્યતિત કરે છે. 'who cares' એમને ન્યાતજાતનો પ્રશ્ન નડતો નથી. રીતરિવાજો પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે પાળવાના.

પ્રત્યેક વ્યક્તિની પોતાની પસંદગીના કન્યા કે મૂરતિયા સાથે લગ્ન ન કરી શકાય - એ ન્યાતની ન હોય તો? પોતાના ધર્મ, જાતિ, સામાજિક દરજ્જા પ્રમાણે જ જીવન ઘડવું. જીવવું પછી ભલે

જીવનભર દુઃખી થવું. આજની પ્રજાને એ મંજૂર નથી. વડીલો સમાજના ડરથી સંતાનોને સ્વતંત્ર નિર્ણય લેવા દેતા નથી.

બાપની કાપડની મિલ હોય દીકરાને બાપીકો ધંધો પસંદ નથી. એને એન્જિનિયર થવું હોય કે ચિત્રકાર કે કવિ બનવું હોય. વડીલો વિરોધ કરે - ચિત્રકામ કરવાથી, આર્ટિસ્ટ થવાથી શું કમાણી થશે? વાલીઓ સંતાનોને તેમની ટેલન્ટ, કાર્યદક્ષતા પ્રમાણે કારકિર્દી ઘડવામાં આડા આવે છે. વડીલોની પસંદગી પ્રમાણે બીઝનેસ લાઈનમાં પરાણે જોડાવાથી સામું પાત્ર પોતાના રસ, રુચિ, પ્રમાણનું ન હોય તોય પરાણે પરણાવવાથી જિંદગી ધૂળધાણી થઈ જાય.

સમાજના નિયમ પ્રમાણે લગ્નવિધિ કરવી, અમુક સંખ્યામાં ફરજિયાત મહેમાનોને નોતરવા, ન્યાતવરો કરવાનો. પરિણામે લાંબા પાછળ ટૂંકો જાય, મરે નહીં તો માંદો થાય. તણાઈ મરવાનું, દેવાળિયા થઈને જીવવાનું.

વહુએ વગોવ્યા મોટો ખોરડા- માબાપની ઇચ્છાને વશ થઈ પોતાની અંગત જીવન આકાંક્ષાઓનું બલિદાન આપવું. એ આજની પેઢીને સ્વીકાર્ય નથી. લોકો એટલે કોણ? આપણી જીવનપદ્ધતિ આપણી અંગત રીતે ગોઠવવાની હોય. સમાજની રૂઢિઓના બંધનમાં શા માટે ગૂંચવાઈ મરવાનું? અને પોતાની ઇચ્છાઓ આકાંક્ષાઓનું ગળું ઘોંટી દેવાનું?

આજથી પચીસ પચાસ વર્ષ વહેલાંના જમાનામાં પરજાતિય લગ્નો સ્વીકાર્ય ન હતા. છોકરા છોકરી ભાગી જઈ લગ્ન કરે, માબાપ સ્વીકારતા ન હતા. સંબંધો તોડી નાંખતા. પ્રેમીઓ આપઘાત કરી લેતા. દીકરીને કહેવાતું તારી અર્થી સાસરામાંથી જ નીકળે. દીકરીને સાસરિયા બાળી મૂકે, ત્રાસ આપે પણ માબાપના દીકરી માટે દરવાજા બંધ રહેતા. યુવાન વિધવાઓની હાલત દર્દનાક હતી. રિવાજો ન પાળનારાને ન્યાત બહાર મુકાતા. કૂપમંડૂકતા હતી. સમાજથી વિરુદ્ધ જવાય જ નહીં.

આજે ટેકનોલોજીનો જમાનો છે. દેશપરદેશના સીમાડા ઘરને

આંગણો આવી ગયા છે. આંતરજ્ઞાતિય તો શું આંતરરાષ્ટ્રીય લગ્નો થાય છે. છૂટાછેડા લેવાય છે. કુંવારી માતાને પણ સમાજ સ્વીકારે છે. વિધવા વહુનું સાસરિયા કન્યાદાન પણ આપે છે. માનવજીવનને કુંઠિત કરી દેનારા રિવાજોને તિલાંજલિ આપવી જ પડે.

રામરાજ્યમાં પણ સમાજ ટીકાનું મહત્ત્વ - સીતાનું અગ્નિપરીક્ષણ ધોબીની ટીકા - સીતા ત્યાગ- વિરહ બંને પક્ષે.

કરણી તેવી ભરણી

માબાપે લાડ લડાવેલી, મોઢે ચડાવેલી લવલી ભારે અલ્લડ. લવલી દેખાવમાં સામાન્ય, પણ એના મનથી જાણે એ રૂડીરૂપાળી. પણ રૂડી રૂપાળી ભાભીને જોઈ ઇન્ફીરીયોરિટી અનુભવે. ભાભીની ભારે અસૂયા. જાણે મારા ભાઈમાં ભાગ પડાવી ગઈ. વાતવાતમાં ભાભીને જુઠ્ઠી પાડે. પોતાનો દાગીનો છુપાવી દે. શોધાશોધ કરાવે. ભાભીને હેરાન કરવાની એકે તક ન છોડે. લવલી એટલે લબાડ, લવલી એટલે લટકણી. અડોશપડોશમાં બધા સાથે ઝઘડો માંડે. પડોશમાં રમીલાકાકી ઉપર એને ભારે ખીજ. એના આંગણામાં કચરો નાંખી આવે. રમીલાકાકી ગાળો ભાંડે. લવલી ન હોય ત્યાંથી ઝઘડો નોતરે.

લવલીને પચીસમું બેઠું. એનું ક્યાંય ગોઠવાતું ન હતું. પડોશી છગનકાકાનો દીકરો કુમાર ભાભીના ધ્યાનમાં આવ્યો. દેખાવે સારો છે. દુકાન છે, કમાય છે, ઘરનું ઘર છે. કોઈ વ્યસન નથી. લવલીને કુમાર ગમતો તો હતો, પણ ભાભી વાત ચલાવે એટલે વાંધાવચકા કાઢે. ભણેલો સૂટબૂટવાળો છોકરો જોઈએ. પેન્ટ-શર્ટ પહેરી દુકાનના ગલ્લે ઊભો હોય એવો છોકરો ન જોઈએ. ભાઈએ સમજાવ્યું, નોકરી કરે એવો છોકરો હોય એ કરતાં સ્વતંત્ર ધંધો કરતો છોકરો શું ખોટો? છેવટ બધું એનું જ છે, છગનકાકાનો એકનો એક દીકરો છે. વર્ષોથી જામેલો ધંધો છે. લવલીની જીભ તડતડ ચાલે. તો ભાભી એની બહેનને કેમ કુમાર સાથે પરણાવતી નથી? ભાભી એના હિતની વાત કરે છે, એવું એ કબૂલ કરે જ શાની?

લવલી પોતાના મનની બધી વાત એની બહેનપણી કવિતાને કરે. કવિતા એને ચડાવે. કવિતા કહે, ધાર કે તારા લગન કુમાર સાથે થાય, પછી અણબનાવ થાય તો? કુમારને ગરજ છે, તું એને ગમે છે. આઈને કોઈ લેતું નથી ને આપાને કોઈ આપતું નથી. તું ગરજનો

લાભ ઉઠાવ. શરત કર કે ઘર તારા નામ પર કરી આપે તો જ લગન કરું. ભાઈ-ભાભીએ સમજાવી કે આવો મતલબી સ્વભાવ સારો નહીં. વરને પરણવાનું છે, એના ઘરને નહીં, પૈસાને નહીં.

કુમારને લવલી ગમતી હતી. કોઈ પણ ભોગે એને મેળવવી હતી. કહે, હમણાં તો ઘર માના નામ પર છે. મા મરી જાય પછી તારા નામે કરાવીશું. લવલીએ જીદ પકડી, લગન પહેલાં જ મારા નામ પર ઘર કરી આપવું પડે. લવલી જાત જાતની શરત મૂકવા લાગી. કુમાર દુકાન છોડી લવલીને મળવા દોડે. કુમારના માબાપ કહે, અમારો દીકરો એટલો ગયો ગુજર્યો છે કે આવી શરતો પાળવી પડે. લગન પહેલાં શરત કરે, એ છોકરી ઘરમાં આવી શું શું માગણી કરશે ?

વળી લવલીની છાપ લડકણી છે, એના ભાઈ ભાભી સાથે રોજ ઝઘડો માંડે છે. આપણા ઘરની શાંતિ હણાઈ જશે. માએ દીકરાને સમજાવ્યો, એક કરતાં એકવીસ લવલી હાજર કરી દઈશું. પણ કુમાર માનતો જ નથી.

લવલીને કવિતા ચડાવે. લવલી કહે, હું તો એવી જ રહીશ, લબાડી કરીશ, લડતી રહીશ, રાજ મેળવતી રહીશ. પગમાં જંજીર પહેરવી નથી. નહીં ફાવે તો ઊલાળિયો કરી દઈશ. કુમાર ભોળિયો છે, નાદાન છે, હું ચડાવીશ એટલો ચડી જશે.

લવલીનો ભાઈ સમજાવે, આપણ મધ્યમવર્ગીય માણસ છીએ. મોટા ઘરે પરણાવવા જેટલું ગજું નથી. લક્ષ્મી ચાંદલો કરવા આવી છે. કપાળ ધોવા ન જવાય. લવલી ચગી હતી. મારા જીવનભરની સિક્યુરિટીનો સવાલ છે. ગરીબ કુટુંબમાં જન્મી છું તો શું થયું ? શું માટે અમીરીના સ્વપ્ના ન જોવા ? કુમારને મેળવીને રહીશ. મારી શરતે !

કુમાર પાગલ બન્યો હતો લવલી પાછળ, કહે, તને જિંદગીભર સુખી કરીશ. લવલી કહે. ભાઈભાભીના રાજમાં મેં કોઈ દિવસ ઘરકામ કર્યું નથી. રસોઈ કરી નથી. કુમારે સમજાવ્યું, હું રસોયાણી રાખીશ ઘરકામ માટે નોકર રાખીશ, કમાઉં છું કોના માટે ? તને રાણીની જેમ રાખીશ. ચાંદ તારા તોડી લાવીશ. લવલી કહે, ચાંદતારા નથી જોઈતા.

ઘર મારા નામે કરી દે કુમાર કહે હું એકનો એક દીકરો છું. મારું છે એ બધું તારું જ થશેને !

લવલીની માએ સમજાવી, બેટા, આપણી ભારતીય સંસ્કૃતિ પ્રમાણે લગન કરાર નથી, સંસ્કાર છે. પ્રેમથી સાસરિયાને વશ કરાય. તારી ભાભી આપણું ઘર કેવું સરસ સંભાળે છે. કોઈ શરતો કરી છે એણે ? પછી બધું એનું જ થશે. લવલીને અહીં વાંધો પડ્યો. બધું ભાઈનું શાનું ? બાપની મિલકતમાં મારો પણ અડધો ભાગ છે. દીકરીને સમાન હક છે. જેટલું ભાઈનું એટલું મારું.

કુમારે લવલીને પટાવી, ઘર તારા નામ પર કરવા વકીલ બોલાવવો પડે. પ્રોસીજર કરવી પડે. તો લવલીએ શરત કરી, લગન પહેલાં રૂા. પચાસ લાખની એફડી. મારા નામ પર કરી આપ. કુમારે શરત મંજૂર કરી. પોતાના નામની એફડી લવલીના નામ પર ટ્રાન્સફર કરી આપી. બહુ તાણ્યે તૂટી જાય. એમાં પણ લવલીની શરત. ખર્ચો બધો તમારે કરવાનો. દુકાનમાં મારી ૫૦ ટકા ભાગીદારી. નાટક કરે, જલદી નક્કી કર, નહીં તો મારી મા મને બીજે પરણાવી દેશે. અને લવલી અને કુમારના લગન થઈ ગયા.

લવલી પરણીને સાસરે આવી. વારંવાર પિયર દોડી જાય. સાસુ સાથે ઝઘડો કરે. તોડફોડ કરે. હેરાન પરેશાન કરે. કુમારને ધમકી આપે, ઘર મારા નામ પર નહીં ત્યાં સુધી આવું જ કરતી રહીશ. કુમારનો કોઈ છૂટકો જ નથી. લવલીની બધી વાત કબૂલ કરવી જ પડે. લવલીના મનની મુરાદ જ મેલી. ધાર્યું કરવું, દાદારીરી કરીને લબાડી કરીને, સ્વભાવે અદેખી. ભાઈભાભીને બહુ બને. એ પણ એનાથી સહન ન થાય. માને ભાભી વિરુદ્ધ ચડાવે. ભાભીને મહિના રહ્યા. લવલીથી એનું સુખ દેખ્યું ન જાય. તાવીજ, જંતરમંતર કરે. દવા લઈ આવી, ખવરાવી, ભાભીનો ગર્ભ પડી ગયો. ઘરમાં ગમગીની પ્રસરી પણ લવલી ખુશ. કુમાર લવલીની ફરિયાદ ભાભી પાસે કરે. લવલી ઝઘડો માંડે. ભાભી કુમારને ચડાવે છે. ફોસલાવે છે, મારું ઘર ભંગાવશે. ભાઈ બહેનનો સ્વભાવ જાણે છે. લવલી વીંછીનો ડંખ છે. કોઈ ને

કોઈ ડખો કર્યા કરવાની છે.

લવલીએ પાણીનું જગ તોડ્યું. કહે, બિલાડી આવી હશે. જગ તોડી ગઈ, મા પગ સંભાળજો. ચાપલુસી કરે. સાસુ મનમાં સમજે છે, આટલા વર્ષમાં ઘરમાં કોઈ નુકસાન થયું નથી. લવલી જાણી જોઈને હેરાન પરેશાન કરે છે. નાટક કરે છે. લબાડી કરે છે, પૈસા પડાવવા ધમપછાડા કરે છે. દીકરાની ખુશી માટે લગ્ન કર્યા, વહુ લબાડ નીકળી, લવલી રડે, કકળે, કુમાર પાસે ફરિયાદ કરે, તારી મા મને અપશુકનિયાળ ગણે છે. રડતી રડતી પિયર ચાલી ગઈ. કુમાર મનાવવા ગયો. તો કહે, તારી મા માફી માગો. ઘર મારા નામ પર કરી આપે. દુકાનની ભાગીદારીના કાગળ રજિસ્ટર કરાવો પછી જ આવીશ. પૈસા આપવા પડે તેથી તમે બધા મળી મને બદનામ કરો છો.

લવલી પિયરમાં આવી પ્રચાર કરે, કુમાર, એની મા, એનો બાપ બધા જુઠ્ઠા છે, લબાડ છે, મને કાઢી મૂકી છે. હવે કહે છે, દુકાન બેંકમાં ગીરવી મૂકી છે. લવલી ફરી પિયરમાં પગપેસારો કરવા માંડી, ભાભી ઉપર આક્ષેપો મૂકે. ઘરમાં રોજ રોજ ઝઘડા ઊભા કરે, ભાઈભાભી જાણે છે કે લવલી જુઠ્ઠી છે. પણ લવલીને કોઈ પહોંચી શકે તો ને!

લવલી વિના કુમાર મૂંઝાય, ફોન કરે, લવલી ફોન ન ઉપાડે, જવાબ ન આપે. કુમારને તાવ આવ્યો, બ્લડપ્રેશર હાઈ થયું તોયે લવલી મચક ન આપે. સાસુ સસરા મનાવવા ગયા. લવલીની એક જ જીદ, પહેલાં ઘરના કાગળિયા મારા હાથમાં મૂકો, પછી વાત. એક બાજુ દુકાનમાં મંદી, નુકસાન ઉપર નુકસાન. કુમારનું મગજ બગડી ગયું. ક્યાં સુધી આવું નભે? સસરાએ વહુને સમજાવી, બધું ભૂલીને પાછી આવી જા. લવલીને જુઠ્ઠુ બોલવામાં ક્યાં શરમ છે? કુમાર મને લેવા આવ્યો જ નથી. બેલ મારી જ નથી. જુઠ્ઠો છે. કુમાર આવ્યો, કહે ચાલ, કયા ઘરે? કયું ઘર? પહેલાં મારા નામે ઘર કર. એક જ રટણ. નોકર રાખી લે, રસોયાણી નથી, હું ઘરકામ નહીં કરું. ગાડી હોય તો જ આવું. સ્કૂટર પર ન બેસું. લવલીની મસ્તી વધતી ગઈ. ભાભી સાથે ઝઘડી, કુમાર સાથે તમે મને પરાણે પરણાવી. મારી જિંદગી બગાડી. હવે હું

તો મરીશ ત્યાં સુધી અહીં જ રહેવાની. ભાભીની સોનાની બંગડી ગુમ-ભાભીથી પૂછાય પણ નહીં. ઉલટા ચોર કોટવાલકો ડાંટે. ભાભીએ મારી ઉપર ચોરીનો આરોપ લગાવ્યો. બધા પરાણે ચૂપ થઈ ગયા. ઝઘડો ન વધે એ માટે.

હવે લવલીએ નવો દાવ શરૂ કર્યો. જોયું કે હવે કુમાર મચક આપતો નથી. કુમાર તો તોબા તોબા થઈ ગયો. એનું જીવન ખાટું ખાટું થઈ ગયું. ફરી નાટક કર્યું. કુમાર તારા વિના અંધારું છે, તારી તબિયતની ચિંતા થાય છે કહી ફરી સાસરે ગઈ. દાગીનાની પેટી કવિતાને ત્યાં પહોંચાડી, ભાભીના દાગીનાની જેમ જ. કપડાંનું મશીન બગાડ્યું. કપડાં ફાડી નાખ્યાં. ફીઝમાં પાછળથી પાઈપ મારી ફીઝ બગાડ્યું. રીપેરિંગવાળો કહે, હાથે કરીને કોઈએ તોડ્યું છે. ફીઝ પાછળથી તૂટે જ નહીં. લવલી ધમકાવે, હું હો હા કરીશ, મને દુઃખ આપે છે. જાતે હાથ ઉપર ડામ દીધો. ધમાલ મચાવી, મને દઝાડી દીધી. મને બાળી નાખશે. માથે પટી લગાવી. કુમાર ખાલી થઈ ગયો છે, ધંધો બરાબર નથી ચલાવી શકતો. હવે વધુ દમ નથી રહ્યો સમજી પિયર ચાલી ગઈ. છૂટાછેડાનો દાવો માંડ્યો. એલીમનીમાં રૂ. એક કરોડ માંગ્યા. હું કંઈ ભીખ નથી માંગતી મારો હક માંગું છું. મારું જીવન બરબાદ કરી નાખ્યું.

કુમાર સમજી ગયો, આ તો પાકી લબાડ છે, મને ભીખ માંગતો કરી દીધો. ક્યાં સુધી સહન કરાય. મા સાચું કહેતી હતી. ઘરમાં બધું નુકસાન લવલી જ કરતી હતી. હવે એને ફરી ઘરમાં ન ઘલાય. બરાબર હાથ ફેરવી ગઈ. દાગીનો ચોરી ગઈ. ઘરની વાત ઘરમાં દાટી દેવાય, એ માટે પોલીસ સ્ટેશન ન ગયા. પણ લવલીને કોઈ શરમ જ ક્યાં છે? પૂરેપૂરી ફસામણી થઈ છે. એ ઉલ્લુ બનાવતી ગઈ. મેં એને સાચા દિલથી પ્યાર કર્યો હતો. એને પૈસા જ પડાવવા હતા. હવે બીજા લગ્ન પણ નથી જ કરવા. સંબંધ બાંધવો અઘરો છે. સાચવવો વધુ અઘરો છે. તોડવો સહેલો નથી. ભાઈએ બહેનને સમજાવી. કુમાર સાથે રૂપિયા ત્રીસ લાખમાં છૂટાછેડાનું નક્કી કર્યું. કુમાર બિચારો દુઃખી દુઃખીના દાગિયા થઈ ગયો. ધોખો ખાઈ ગયો. લવલી ખુશ. કુમારને કેવો પૂંછડી

પટાવતો પટાવતો મારી પાછળ દોડાવ્યો. રૂપિયા ૫૦ લાખની એફડી, ૩૦ લાખ એલીમનીના અને દાગીનો પડાવ્યો તે નફામાં ચાલાકી કોઈના બાપની છે? લોકોમાં એને કેવો હલકો પાડ્યો? બિચારો - જિંદગી પરથી એતબાર ઊઠી જાય, એવો પાઠ ભણાવ્યો.

હવે લવલીએ પિયરમાં પોત પ્રકાશ્યું. ભાભીને એકલી પાડી દીધી. ઘરમાં બધાનું ટેન્શન વધારતી જાય. ભાઈને કહે મને અલગ ઘર લઈ આપ. મેં તો ભાભીને બહેનપણી માની હતી. એણે મને કુમાર સાથે પરાણે પરણાવી. મારી સાસુને ચડાવી, મારું ઘર ભંગાવ્યું. લવલીને કવિતા ચડાવતી રહી, પૈસા પડાવવા નવા નવા પેંતરા શીખવાડતી ગઈ. એક દિવસ લવલીને કહે, તારા પૈસા દાગીના ક્યાં સુધી સાચવું? તું લઈ જા. લવલી બીજે ક્યાં આપવા જાય. કવિતાએ જોયું, હવે લવલી બરાબર લાગમાં આવી છે.

એણે લવલીને મેસેજ આપ્યો, ઘરે અરજન્ટ આવી જા. એક બિલ્ડર સાથે મુલાકાત ગોઠવી છે. કમાલ મુંબઈમાં રહે છે. મોટો ફ્લેટ છે, મરીન ડ્રાઈવ પર. એકલો જ રહે છે. એના માબાપ દુબઈમાં બહુ મોટા બિલ્ડર છે. આપણે એની સાથે ધંધો શરૂ કરીએ. એના પ્રોજેક્ટમાં મોટું રોકાણ કરીએ. બે વર્ષમાં પૈસા ડબલ. પ્રોપર્ટીના ભાવ કુદકે ભૂસકે વધ્યા કરે છે. કમાલ સાથે તાજ હોટેલમાં બે ત્રણ મીટીંગો થઈ. મર્સિડિઝ ગાડીમાં ફેરવે. નવી નવી હોટેલોમાં લઈ એક એક કરોડનું બંનેનું રોકાણ. બે વર્ષ પછી બંનેને બે બે કરોડ મળી જશે.

લવલી વારંવાર સાજ સજ સાંજે બહાર જાય છે. મોડી રાત્રે કમાલ ગાડીમાં મૂકવા આવે છે. લવલીએ ઘરમાં વિગતવાર વાત કરી, કમાલની વાતચીતથી સૌ અંજાઈ જાય. ભાભીએ વર પાસે શંકા વ્યક્ત કરી, આવો સુંદર દેખાવડો, માલદાર કુંવારો છોકરો, છૂટાછેડાવાળી લવલીને પરણવા કેમ તૈયાર થઈ ગયો. જરૂર દાળમાં કંઈક કાળું હશે. પણ આ ઘરમાં હવે ભાભીનું કોઈ ક્યાં સાંભળે તેમ હતું?

લવલી નાટક કરવામાં પાકી છે. ભાભીને પેટમાં દુઃખ છે- મારું સુખ એમનાથી જોવાય તેમ નથી. હવે હું કોઈનું માનવાની નથી. મેં

કમાલ સાથે લગન કરવાનું નક્કી કરી લીધું છે. ભાઈ પૂછે એના માબાપ ખાનદાન કોણ છે? તપાસ કરી છે? લવલી કહે, મેં તપાસ કરી લીધી છે. તમારે કોઈએ મારી વચ્ચે આવવાનું નહીં. ભાઈએ બહેનની પાસબુક જોઈ. મસમોટી રકમ ઉધારાતી જાય છે. લવલી કહે, મેં ભાગીદારીમાં ધંધો શરૂ કર્યો છે. હજુ બીજા પચાસ લાખનો હપ્તો ભરવાનો છે. ટાઈમસર નહીં ભરું તો સોદો કેન્સલ થઈ જશે. દુકાન વેચી નાખો, કે ઘર વેચી નાખો. મારો ભાગ આપી દો. પ્લોટ મારા નામ પર થઈ જશે. મેં કાગળિયા સહી કરી આપ્યા છે. ટૂંક સમયમાં રજીસ્ટર થઈ જશે. મોટી ભાભી ઘરમાં તોબડો ચડાવી ફરે છે. ઘરમાં એની સાથે કોઈ બોલતું નથી. ભાઈ કંઈ બોલી શકતો નથી. ઘરનું વાતાવરણ ગમગીન છે. ભાભી પોતાના રૂમમાં ભરાઈને બેસી રહે - શું કરે બિચારી? નણંદ લવલી માસૂમ હોવાનું નાટક કરે છે. કાં દુકાન કાં મકાન વેચાવી નાખશે? ભારે લબાડ છે, કાવતરાબાજ છે. બધાની કાનભંભેરણી કરી પોતે સાચી પૂરવાર થાય છે.

લવલી કોઈનું સાંભળવાના મુડમાં નથી. કવિતા કમાલના વખાણ કરી કરી લવલીને લલચાવે છે. લગન નક્કી થશે એટલે કમાલના માબાપ આવશે. શોર્પીંગ કરી લીધું. કમાલ લવલીને ફસાવે, પેલો કુમાર કેવો કમનસીબ હશે, તારા જેવી સુંદર છોકરીને સાચવી ન શક્યો. હું તને રાજરાણીની જેમ રાખીશ. દેશપરદેશ વેપાર ચાલે છે. મમ્મી, પપ્પાને સમય નથી. લગનને દિવસે પ્લેનમાં આવી જશે. બીજે દિવસે ચાલી જશે. અમે લોકો રીતરિવાજમાં માનતા નથી.

લવલીએ ઉપાડો લીધો. હું સુખી થાઉં એ ભાઈભાભીથી જોવાતું નથી. હું કીચડમાં જીવું છું ને કીચડમાં જ મરું. મારું ભવિષ્ય હું જાતે ઘડવા માંગું છું. ના પાડશો તો અમે કોર્ટમાં લગન કરી લઈશું. મેં બધી તપાસ કરી લીધી છે. એ એકનો એક વારસદાર છે. આગળપાછળ બીજું કોઈ નથી.

લવલીએ કમાલ સાથે લગન કરી લીધા. હનીમુન પર જઈ આવ્યા. પછી કમાલ એને બંગલા પર લઈ ગયો. દરવાને ગાડીનો દરવાજો

ખોલી, સાહેબને સલામ મારી. કમાલે આર્કિટેક્ટને બોલાવ્યો હતો. કેવું ફર્નિચર કરવું છે, કેવા પડદા, પ્લાન લવલીને બતાવ્યો. મકાન તૈયાર થઈ રહ્યું છે. થોડા દિવસમાં હોટેલમાં રહ્યા.

લવલીના પપ્પાની તબિયત લથડી. લવલી ઘરે આવી તો સાથે કમાલ પણ આવ્યો. તારા વિના હું એક દિવસ પણ રહી શકું નહીં. એકલો હવે ભાભીને માથે ભાર વધ્યો. અત્યાર સુધી એક નણંદને જ સાચવવાની હતી. હવે બે- એમ પણ કમાલ તો લાડકો જમાઈ. કમાલ હવે ભાભીની પાછળ પાછળ ફરતો થઈ ગયો. ભાભીને સમજાઈ ગયું. આ માણસ ચાલુ છે. પણ કોને કહે? એનું કોઈ સાંભળે તેવું છે જ ક્યાં? કમાલ દબાણ કરે છે, મુંબઈના પ્લોટનો છેલ્લો હપ્તો પચીસ લાખનો જલદી ભરી દે, નહીં તો સોદો કેન્સલ થઈ જશે. મારા બધા પૈસા બંગલા પર લગાડ્યા છે. બંગલો જલદી તૈયાર થઈ જાય તો આપણે ત્યાં રહેવા ચાલી જવાય. લવલીને દબાણ કરે, લવલી ભાઈ સાથે ઝઘડે, દુકાન વેચ, કાં ઘર વેચ, બસ પૈસા આપો. તમારા કોઈથી મારું સુખ જોવાતું નથી.

કવિતા જાણે ધંધામાં ભાગીદાર થઈ હતી. તે પણ ઉપાડો લે, કમાલ સારો છોકરો છે. તું ધંધો ગુમાવીશ, જીવનસાથી ગુમાવીશ, બસ પૈસાની વ્યવસ્થા કર. દાગીનો વેચાવી નાખ્યો. પણ તોયે હજુ પ્લોટના પૈસા ભરવા પડે તેમ છે.

લવલી કહે, માની તબિયતની ચિંતા છે, તેથી અમે અહીં માની ચિંતા ખાતર રહીએ છીએ. બાકી અમને તમારી કોઈ ગરજ નથી. મારો બંગલો તૈયાર થશે પછી અમે એક દિવસ પણ નહીં રહીએ.

ભાઈ કહે, શરમ કર, તારી ભાભી તારી દુશ્મન નથી, હું તારો ભાઈ છું. ઘરમાં ભાગલા ન પાડ. તું બહેન છે નફરત છોડ, તારી લબાડી અમે જાણી ગયા છીએ. માબાપનો જીવ ના દુઃખાય, આ જતી ઉંમરે તેથી તારું બધું સહન કરી લઈએ છીએ. ઘરડે ઘડપણ માબાપ ક્યાં જાય? ઘર વેચીએ તો? અને દુકાન વેચીએ તો ખાઈએ શું? આજકાલ માર્કેટમાં મંદી છે. આપણા સુખદુઃખ એકબીજાના છે. દુશ્મન

સમજવા બેઠી છે. લડવાનો આ સમય નથી. માબાપને દુભવવા નહીં.

લવલી બહુ ચાલાક છે. જો માબાપને કંઈ થશે તો ભાભી બધું હાથમાં કરી લેશે. જે કંઈ પડાવવું હોય તે અત્યારે જ પડાવી લેવાય. કમાલ ચગાવે. હિંમત કરીએ. ધંધામાં જેટલું વધુ રોકીએ, એટલું વધુ વળતર મળે. સાહસ કરવું પડે. કમાલ સમજી ગયો કે માછલી બરાબર જાળમાં ફસાતી જાય છે. જેમ બને તેમ જલદી પડાવી લેવું.

કમાલ ડાહ્યોડમરો થઈ સાળાને નફો ગણાવે. હું પારકો છું. તમારા બધાનું ભલું ઇચ્છું છું. એક વાર પ્લોટ અમારા નામ પર ચડી જાય. એટલે પૈસા જ પૈસા. ખાતરી કરાવવા પ્લોટ ઓનર ઊભો કર્યો, બનાવટી રસીદો બતાવી. બેંક થ્રુ પૈસાનો વ્યવહાર કર્યો છે. પૈસા નહીં ભરાય તો પ્લોટ, ભાઈ સમજી જ ગયો છે. કે બધું ફોડ છે. કમાલ ફાંકા મારે છે. આટલો પૈસાવાળો હોય તો અહીં એસીની સગવડ પણ નથી, એવા આપણા ઘરમાં કેમ રહેવા આવ્યો છે? સંબંધોમાં તીરાડ પડતી જાય. સંબંધો તૂટે નહીં પણ કમજોર થતા જાય. બેનનો વર છે તો શું થયું? પાકો વિશ્વાસ બેસતો નથી. બેનને તો ખાલી કરી નાખી છે. અમને પણ ઘરબાર ધંધા વિનાના કરી દેશે. ભાઈ બહાના કાઢ્યા કરે, વકીલને કહ્યું છે. દલાલ ઘરાક લાવશે જો એ આટલો પૈસાવાળો હોય તો રોજ રોજ કેમ પૈસા માંગ્યા કરે છે? અહીંથી રીક્ષામાં કેમ બહાર જાય છે? મર્સીડીસ ક્યાં ગઈ? બેનની આંખ ઉપર લાલચનો મોહનો પાટો બંધાયો છે, સત્ય વસ્તુ એને દેખાતી નથી. એને ઓળખી શકતી નથી. અમે બજારમાં બેઠા છીએ. માણસ છીએ, માણસને ઓળખી લીધો છે.

કમાલ એક દિવસ માટે બહાર ગામ ગયો. સોદો પાર પાડવાનો છે કહીને ભાઈના કહેવાથી લવલીએ કમાલની બેગ તપાસી પોલીસ કેસ થયેલો હશે તેની માહિતી મળી. એક બાઈનો છોકરી સાથેનો ફોટો મળ્યો. બીજે દિવસે એ બાઈ ધરતી, એક છોકરી લઈ લવલીનું નામ પૂછતી ઘરે આવી એણે રડતાં રડતાં બધી હકીકત જણાવી. એને પણ પ્લોટના નામે ફસાવી હતી. એના પણ આ જ રીતે ડ્રા. એક કરોડ રૂબ્યા

હતા. ધરતીએ છૂટાછેડા માટે કમાલ ઉપર કેસ માંડી રૂા. એક કરોડ એલીમનીના માંગ્યા હતા. એક દીકરી છે, એના ભરણપોષણનું શું ? ધરતીએ સ્પષ્ટ કહી દીધું. તારે શું કરવું છે એ તારે નક્કી કરવાનું છે. તારી પાસેથી પૈસા મળતા ગયા એ પ્રમાણે એ મને આપતો ગયો છે. મારા હજુ રૂા. પચીસ લાખ બાકી નીકળે છે. એક અઠવાડિયામાં આપવા પડે. એના ઉપર મેં પોલીસ કેસ કરેલો છો. આ માણસનો ધંધો જ લબાડીનો છે. એ ફોડ છે. જુઠ સહન થાય, દગો માફ ન થાય. ઘરમાં બધાને શક તો પડ્યો જ હતો. હવે ખાતરી થઈ ગઈ. લવલી શું બોલે ? જેસે કો તેસા મીલા લબાડીને લબાડ મળ્યો. બહેનપણી કવિતા કમાલની સાગરીત હતી. જેવી કરણી તેવી ભરણી કુમાર પાસેથી પડાવેલા પૈસા કમાલ પડાવી ગયો. હવે શું ? લવલી કૂણી ઘેંસ થઈ ગઈ. વહેલી સવારે રસોડામાં જઈ ભાભીને મદદ કરવા લાગી. ગૂપચૂપ, હવે આ ઘરમાં રહેવું હોય તો લબાડીવેડા છોડવા જ પડશે.

સમયધન

કેટલા વાગ્યા ? ટાઈમ ઈઝ લાઈફ અને લાઈફ ઈસ ટાઈમ. સમય સતત સરતો રહે છે. ગઈ એ પળ ફરી કદી પાછી આવવાની નથી. કાળનું ચક્ર સતત ધૂમતું રહે છે. જીવન યુદ્ધમાં હારેલા કે જીતેલા, બધા જ છેવટે તો મૃત્યુને શરણે જવાના. જીવનનું અંતિમ સત્ય છે મૃત્યુ. મૃત્યુ જો પરમ સત્ય છે તો શું જીવન અસત્ય છે, ભ્રમણા છે ? પાનખર એ સત્ય છે તો શું વસંત એ ભ્રમણા છે ? દરિયામાં ઓટ આવે એ સત્ય છે તો ભરતી શું છે ? જીવનનું કંઈક એવું જ છે. જીવન વાસ્તવમાં જીવાય છે, અનુભવાય છે.

જીવનમાં પૈસા જરૂરી છે. એ કમાવા રાતદિન પસીનો પાડીએ છીએ. કમાયેલી નોટોને જીવની જેમ જાળવીએ છીએ. વેડફી દેતા નથી. તો પછી ઈશ્વરે આપેલા મૂલ્યવાન સમયને આપણે કેમ વેડફી રહ્યા છીએ ? શું આપણે મૂરખા છીએ ? ઈશ્વરે ચોવીસ કલાકનો દિવસ આપ્યો છે. એ સમયને આપણે વ્યર્થ વાતોમાં, વ્યર્થ કાર્યોમાં વેડફી દેવાનો આપણને શો અધિકાર છે ? ઘડિયાળ ટીક ટીક કરે, કારણ એ ચાલે છે, એના કાંટા આપણને વાગે છે. તો સમજાતું કેમ નથી કે મળેલા સમયનો સદુપયોગ કરી લેવો જોઈએ.

જરા માંદા પડ્યા, મોતનો ડર લાગે. મોતને ઠેલવા ડોક્ટરને શરણે જઈએ. ICU માં દાખલ થઈએ. ભગવાન કહે, લે, બહુ દોડતો'તો - અભિમાનમાં રાચતો'તો. I See you. હું હવે તને જોઈ લઈશ. અનેક સગાવહાલાં મરણ પામ્યા. આપણે એમને સ્મશાને લઈ ગયા, અવ્વલ મંજિલે પહોંચાડ્યા. જિંદગીની પામરતા સમજાઈ. પણ એ તો સ્મશાન વૈરાગ્ય હતો. ફરી પાછી જિંદગીની દોડ, એ જ રફતાર, એ જ ઘટમાળ. મોત કોઈને ગમતું નથી. છતાં એ અનિવાર્ય છે. ફરી ફરીને પૃથ્વી પર અવતાર લેવાનું મન કેમ થયા કરે છે ? પૃથ્વીના પટ પર પ્રેમનું તત્ત્વ

પથરાયેલું છે. પરિવારના પ્રેમાળ વાતાવરણમાં જીવન ધબકતું લાગે છે. શ્વાસ અને ઉચ્છવાસની ક્રિયા થકી જીવમાત્ર ટકી રહે છે. આપણે એક એક શ્વાસ લઈએ છીએ. જિંદગીનું બેલેન્સ ઘટતું જાય છે. વપરાતું જાય છે. જીવનધન - ખાતામાં બેલેન્સ હશે એટલો જ ઉપાડ કરી શકાશે. આપણે માની લઈએ છીએ કે મારું બેલેન્સ તગડું છે. પણ જિંદગીનું બેલેન્સ અચાનક ક્યારે ખૂટી જશે એ ખબર રાખતા નથી. શ્વાસ વપરાતા જાય છે. એનું ભાન રહેતું નથી. શ્વાસ તો સીમિત છે.

જગતમાં સૌથી વહાલું કોણ? કિંમતી કોણ? સૌથી વહાલી પોતાની જાત- પોતાની જિંદગી, એક ડોશી મરણ પથારીએ કણસતા કણસતા ભગવાન હવે ઉપાડી લે તો સારું એમ બોલે છે જ્યારે યમદૂત લેવા આવ્યો તો કહે, મારે હજું જીવવું છે, પડોશમાંથી કોઈને ઉપાડી જા, ભૂખે મરતો સાપ વખત આવ્યે પોતાના બચ્ચાને પણ ખાઈ જાય. મોતને ઠાલવા સૌ કોઈ ઇચ્છે.

હવા, પાણી, પ્રકાશ ઇશ્વરે અઢળક આપ્યા છે. અને એ પણ મફત. તેથી જ આપણને એની કિંમત નથી. બેદરકાર રહી વેડફી નાંખીએ છીએ એમ ઇશ્વરદત્ત જિંદગી વેડફી નાંખીએ છીએ, એ કુદરતની ભેટ છે, સાચવીને યોગ્ય રીતે વાપરવાની છે. જ્યોં કી ત્યોં ધરી દિન્દીં હૈ - એ વાત ભૂલી જઈએ છીએ. ઇશ્વરે ભરપૂર સમય આપ્યો છે. એનો સદુપયોગ કરી લેવો જોઈએ.

માણસને સમયનું મૂલ્ય સમજાતું નથી. કહે ડોશી ડોશી શું શોધો છો? વાંકા વળીને? ડોશી કહે, બાળપણું તો રમત રમતમાં ખોયું. જુવાની મોજશોખમાં વીતી ગઈ. હવે ઘડપણમાં એને શોધવા નીકળી છું. ક્યાં ગયો એ સમય? બેધ્યાનપણમાં કિંમતી ખજાનો ખોઈ નાખ્યો.

માણસ ગામગપાટામાં સમય વેડફી નાખે છે. મોજશોખમાં સમય વેડફી નાખે છે. timepass પ્રવૃત્તિઓમાં time waste કરી નાખે છે. ઇશ્વરે આપેલા સમયનો ઉપયોગ સર્જનાત્મક પરોપકારી કાર્યોમાં કરી લેવો જોઈએ. ગયેલી પળ પળ, ક્ષણ ક્ષણ ફરી ક્યારેય મળવાની નથી.

રાત ઢળતી જાય છે. જામ ગળતો જાય છે, સમય ઓછો છે જિંદગીને

સાચા અર્થમાં માણી લઈએ. ઇશ્વરે સમય આપ્યો છે, એને કેવી રીતે વાપરવો એ આપણી મરજી પર છોડ્યું છે. તો પછી એ સમયધનને સાચવીને વાપરવામાં જ આપણું કલ્યાણ છે. સૌનો એક એક સમય હોય છે, દાયકો હોય છે, ચડતીપડતી આવે જીવનમાં. સમય સમય બલવાન હૈ, નહીં માનુસ બલવાન. કાબે અર્જુન લૂંટિયો, યે હી ધનુષ બાણ. સમય સાથે ચાલતા શીખવું જોઈએ. રાય રંક બની જાય. રંક રાય બની જાય. સગા દીઠા મેં શાહ આલમના ભીખ માગતા શેરીએ, કરોડોપતિઓ ભોગવિલાસમાં ડૂબી રહે, પુરુષાર્થ ન કરે, જીવનનું પ્લાનીંગ ન કરી શકે અને રોડપતિ બની જાય.

નામચીન ફિલ્મી સિતારાઓ યુવાનીમાં ખૂબ નામ, દામ, કમાયા, પ્લાનીંગ ન કર્યું- સમય વેડફી નાખ્યો વિલાસમાં - મોજશોખમાં અને છેલ્લાં શ્વાસ તડપી તડપીને લીધા, કંગાલ અવસ્થામાં. સતત રાત દિવસ જહેમત કરી લેવી, હાથમાં લીધેલું કામ તરત જ પૂરું કરી લેવું. કોને ખબર છે- કલ હો યા ન હો.

સમયને સાચવી નહીં લઈએ તો તક ગુમાવી બેસીશું. ક્ષણને સમજવામાં સદીઓ વીતી જાય તો યે ક્ષણનું મૂલ્ય સમજી શકાતું નથી. યુગોના યુગો વીતી ગયા કાળના કોથળામાં કાણું છે. સમય સરતો જાય છે. એ કાણું પૂરવા માટેનો સોયદોરા કોઈ શોધી શક્યું નથી. કાળના દોરામાં કિંમતી મોતીના દાણા પરોવેલા છે. તૂટી જશે, મોતી વેરાઈ જશે. હાથમાં કંઈ નહીં આવે. ધન ઉધાર મળી શકે. સમય ઉધાર ન મળે, મરતી માને મળવું હતું, સિકંદરને - કરોડો - ધનદોલત લૂંટાવી દેવા હતા, પણ એક વધારાનો શ્વાસ પણ એ ખરીદી ન શક્યો. સમય મર્યાદિત છે. ઝડપથી કામ આટોપી લઈએ. આજે નહીં, કાલે કરીશું એ નહીં ચાલે. જે પળ ગઈ તે ગઈ કાલ હતી. જે આવશે તે આવતી કાલ હશે. કેવી હશે એ ખબર નથી. તો આજની પળ, આજનો સમય આજે માણી લેવાનો.

પળોજણ

એક હતી જેઠાણી અને એક હતી દેરાણી. જેઠાણી જસોમતી અને દેરાણી દેવકી. દેવકી અને જસોમતી મામાફોઈની બહેનો. સાથે રમીને ઉછરેલી. બંને બહેનો વચ્ચે ભાર સંપ. જસોમતી દેખાવડી, વિનમ્ર અને કામઢી સાથે માયાળુ. એના નસીબ સારા શેઠ મૂળચંદના દીકરા હરિલાલ માટે સામેથી માંગુ આવ્યું અને જસોમતી શેઠની હવેલીમાં રહેવા આવી ગઈ. હરિલાલ ખરેખર હરિનો લાલ ભલો, ભોળો, કોઈ ખટપટ નહીં. નિશાળેથી નીસરી જવું પાંસરું ઘેરની જેમ ઘરથી દુકાન અને દુકાનથી ઘર. બાપાની કાપડબજારમાં ધમધોકાર દુકાન ચાલતી. બાપાની માંદગીને કારણે હરિલાલ મેટ્રીક ભણી દુકાનમાં જોડાઈ ગયો. ધંધામાં પાવરધો થઈ ગયો. કામચોરી નહીં. સવારના આઠ વાગ્યો ઘરેથી દુકાનની ચાવીનો ગુચ્છો લઈ નીકળે, મંદિરમાં દર્શન કરી દુકાન ખોલે. બપોરે ૧ વાગે ઘરે જમવા આવે. એક કલાક આરામ કરી ફરી દુકાને જાય. તે રાત્રે આઠ વાગે દુકાન વધાવે. ગલ્લાના પૈસા ગણી તિજોરીમાં મૂકે. બીજે દિવસે વક્રો બેંકમાં ભરવા સ્લીપ ભરી. રાખે. હરિલાલનો નાનો ભાઈ કેશવ. કેશવ છેલછબીલો એને ભણાવ્યો એ ગ્રેજ્યુએટ થયો. ગજકાતર લઈને કાપડના તાકા માપવા ને ફાડવાનું કામ એને હલકું લાગે. પણ ક્યાંય નોકરી મળી નહીં. શહેરમાં નસીબ અજમાવવા ગયો. નોકરી મળી પણ રહેવા માટે ઘર મળે નહીં. કમાય એટલું ભાડામાં તણાઈ જાય. ઘરે પાછો ફર્યો. મને કે કમને દુકાનમાં બેસવું પડ્યું. હરિલાલથી એકલા હાથે ઘરાકી સચવાતી ન હતી. જસોમતીએ દિયર કેશવને પોતાની બહેન દેવકી સાથે પરણાવ્યો. દસ વર્ષ થઈ ગયા પરણ્યાને પણ જસોમતીનો ખોળો ખાલી રહ્યો. દેરાણી દેવકીને બે સંતાન થાય. દીકરો ભગીરથ અને દીકરી સરિતા. દેરાણીના માનપાન વધી ગયા. જેઠાણી જસોમતીએ બંને

છોકરાઓને પોતાના ગણી ઉછેર્યા. પોતાના રૂમમાં ઘોડિયું રાખે. બાળકોને નવરાવે. જમાડે- બધું જસોમતી પ્રેમથી કરે.

કેશવના ધંધા કબાડીના- દુકાનેથી મોટો ભાઈ બપોરે ઘરે જમવા જાય ત્યારે ગલ્લામાંથી પૈસા ઉચાપત કરતો જાય. બેરી દેવકી વરને ચડાવે. બાપા ઘર દુકાન મોટાભાઈના નામ પર કરી ગયા છે. કેશવ સાચા ખોટા ધંધા કરે. સઢો કર્યો. પૈસા ગુમાવ્યા. મોટાભાઈ હરિલાલે ખોરડાની આબરૂ જાળવવા પૈસા ભરી દીધા. હવે કેશવને મહિને ૩૦ હજારનો બાંધેલો પગાર મળે. છૂટથી પૈસા વાપરેલા એમાં બેરી ખારીલી, સ્વભાવે તીખી. મારે તો બે બે સંતાનો છે. મોટી જેઠાણી કરતા મારું સ્થાન પરિવારમાં સમાજમાં ઊંચું.

જેઠાણી જસોમતીના મનમાં કોઈ ભેદભાવ નહીં. દિયરના છોકરાઓને છાતી સરસા રાખે. એક વખત દીકરા ભગીરથને તાવ આવ્યો. એ જ વખતે કેશવ દુકાનમાંથી પૈસા ચોરતો પકડાયો. હરિલાલે દુકાનમાં સીસીટીવી કેમેરા મૂકાવ્યા. દરરોજ પૈસાની ઘટ આવે. ધંધો સારો ચાલે છે તોયે બરકત દેખાતી નથી. વરબેરીને નીચાજોણું થયું. લાજવાને બદલે દેવકી ગાજવા લાગી. જરૂર મારી જેઠાણી જસોમતીએ મારા છોકરા પર નજર લગાડી. મરચાની ધૂણી કરી. જેઠાણીને ગાળો બોલી. છોકરાઓને મોટે ઘેર જવાની મનાઈ કરી દીધી. દેવકી કુવડ દેવી ઘરકામમાં જીવ લાગે નહીં. રોજે રોજ ફરસાણ, મિષ્ટાન બહારથી તૈયાર મંગાવે. વર છાનોમાનો પૈસા ગુપચાવી આપતો જાય. બેરી દાગીના ઘડાવે. કેશવને ચડાવ્યો. એક ફ્લેટ ખરીદ્યો. કાલે સવારે જેઠજેઠાણી કાઢી મૂકે તો રહેવા ઘર તો મળે.

હરિલાલની નજર ચોક્કસને ચાર. નાનો ભાઈ લબાડ છે. એણે નાટક કર્યું. કેશવને ફોન કરી સીસીટીવી કેમેરા બગાડી ગયા છે. રીપેરિંગ કરવા એજન્ટને ફોન કરાવ્યો, પોતે ઘરે જમવા જાય ત્યારે ગુપચુપ કેમેરા ઓન કરે. આવીને પ્લગ કાઢી નાખે. ઘરે ભાઈ ગલ્લામાંથી પૈસા કાઢી લેતા પકડાઈ ગયો. મોટો ઝઘડો થયો. હજુ પણ દેરાણી દેવકી જેઠાણીને ગાળો બોલવા લાગી. ગામ ગોકીરો કર્યો. જેઠાણીથી

મારું સુખ દેખાતું નથી. નજર બાંધે છે. મારા દીકરા-દીકરીની ઘરમાંથી માદળિયા પકડાયા એ લોકો અમારી પ્રગતિ સાંખી શકતા નથી. કામણટુમણ કરે છે. જેઠ ભણેલા નથી. દુકાન તો મારો વર જ સંભાળે છે. છતાં બાંધ્યો પગાર આપે છે. પોતાને છોકરા નથી અમારું છોકરાઓનું સુખ તેઓ સાંખી શકતા નથી.

જસોમતી મોટી છે, એનું મન મોટું છે. દિયરના છોકરાઓને પેટના જણ્યાની જેમ સાચવ્યા છે. મારું તારું કર્યું નથી. વારો તારો કર્યો નથી. દિયરના લક્ષણ સારા નથી. દેરાણી ઝેરીલી છે. ગમે તેમ ખોટેખોટા આક્ષેપો કર્યા કરે છે. માણસને પોતાનું સ્વમાન તો હોય ને? ક્યાં સુધી સહન કર્યા કરે વગર વાંકે? ભગવાન સૌનું ભલું કરે.

જસોમતીએ બાલ્કનીમાંથી જોયું તો દીકરી સરિતા કોઈ મવાલી સાથે રખડે છે. મોડી રાત્રે કોઈ છોકરો સ્કૂટર પર મૂકવા આવે છે. દેરાણી તો ઘસઘસાટ ઊંઘતી હોય છે. નિર્ધિત થઈને. જસોમતીને રાત્રે ઊંઘ મોડી આવે. સ્કૂટરનો અવાજ આવે. એ બાલ્કનીમાં જઈ ઊભી રહે. છોકરી નિર્લજ્જપણે છોકરા સાથે ચેનચાળા કરતી રહે. કોઈ જુએ તો ભલેને જુએ. મારું શું બગાડી લેશે? દીકરો ભગીરથ દરરોજ પબમાં જઈ દારૂ પીએ, કોઈ છોકરીને ભગાડીને ભાગી ગયો. તોયે માબાપની આંખ ખૂલતી નથી. ભાઈ - ભાઈ - દીકરા દીકરા કરી થાબડ્યા કરે.

સરિતાને જોવા માટે કોઈ મૂરતિયો આવવાનો હતો. દેરાણીએ સંબંધ નક્કી કરી નાખ્યો હતો. રખડું દીકરીને પરણાવી દેવી પડે. ગોળઘાણા ખવાયા. મીઠું. મોટું કરાવ્યું એ જ વખતે પેલો છોકરો સ્કૂટર પર આવ્યો. સરિતા સાથેના પોતાના ફોટા બતાવ્યા. સગાઈ ફોક કરી સામા પક્ષવાળા પાછા ફર્યા. હજુયે શરમાવાને બદલે દેરાણી દેવકીએ માથું કૂટવા માંડ્યું. મારી જેઠાણી જસોમતીએ જ પેલા છોકરાને ચડાવ્યો. મારી દીકરીનો સંબંધ તોડાવ્યો. જેઠાણીની નજરમાં ઝેર છે.

થોડા દિવસ થયા દીકરી સરિતા પેલા મવાલી સાથે ભાગી ગઈ. ઘરમાંથી પાંચ લાખ રોકડા ને દાગીના લેતી ગઈ. દીકરો ભગીરથ ચોરી કરતા પકડાયો. પોલીસે જેલભેગો કર્યો. તોયે દેવકીની જીભડી ચૂપ થતી નથી. જસોમતી જેઠાણી નથી. પરભવની દુશ્મન છે. અમારા પરિવાર ઉપર એની નજર લાગી ગઈ. ભગવાન એનું ક્યારે ય ભલું નહીં કરે. આટઆટલું વીત્યા પછીયે એની આંખ ખૂલતી નથી. પોતાના કરતૂત ઉઘાડા પડી ગયા છતાંયે બીજાને દોષ દેવાની વૃત્તિ ભૂલતી નથી. જેઠાણી જસોમતીને દુઃખ થાય છે. પણ ખાનદાની જાળવવી છે. ઝઘડો કરવો નથી. એમાં પોતાના પરિવારની જાંઘ ઉઘાડી પડે. જેવા જેના કરમ. ભોગવે. ભલું થયું ભાંગી જંજાળ. વગર છોકરે માયામાં લપેટાયેલી હતી. હવે ભગવાનનું ભજન કરવું ને શાંતિથી જીવવું શા માટે ખોટી પળોજણ કરવી? ભલો ભલાઈ ના ત્યજે લાખ કરો ઉપાય. લીમડાના ઝાડને આંબાની પાસે પાસે વાવીએ તોયે લીમડો એની કડવાશ છોડી શકતો નથી.

સગી મા ?

મા તે મા, બીજા બધા વગડાના વા. મા પ્રથમ તો એક સ્ત્રી છે. એના ઘણા સ્વરૂપ છે, એ કોઈની દીકરી હતી - કોઈની પત્ની બની. બેન, ભાભી, માસી, કાકી એવા એના ઘણા રૂપ છે. કહે છે સ્ત્રીના ચરિતરને કોઈ ઓળખી શક્યું નથી. કોણ કહે છે કે મા હરહંમેશ ઉદાર જ હોય, દયાળુ જ હોય. સંતાનનું ભલું જ ઇચ્છતી હોય છે. જો દરેક સ્ત્રીમાં માની મમતા હોય, ઉદારતા હોય તો કોઈ પણ ઘરમાં કલેશ, કંકાસ ન હોય. માનો પ્રેમ નિઃસ્વાર્થ હોય, એવું કહેવાય છે. ના, માને પણ અપેક્ષાઓ હોય છે, સંતાનો પ્રત્યેથી, ખાસ કરીને માને પુત્રની ઇચ્છા ઉત્કટ હોય છે, કારણ માને અપેક્ષા છે. દીકરો મોટો થશે, મારી પસંદગીની છોકરી સાથે પરણાવીશ. દીકરો વહુ મારું ઘડપણ પાળશે, આજ્ઞા પાળશે.

દીકરાને હોશથી પરણાવે, અને એ જ મા પુત્રવધૂની સાથે દુશ્મન જેવું વર્તન કરે, વહુને હડધૂત કરે. દીકરાના સંસારમાં ભલેને આગ લાગે, એનો ઘરસંસાર બળી જાય. સ્ત્રી જ સ્ત્રીની દુશ્મન બની જતી હોય છે. સ્ત્રીમાં પ્યાર ભાવના છે પણ સાથે સાથે કપટ, કૂટનીતિ છે. કડવાશ છે. પોતાના સામ્રાજ્યમાં ભાગ પડાવવા આવનારી પુત્રવધૂને હેરાન કરવામાં એ કંઈ બાકી રાખતી નથી. એ સ્વાર્થમાં અંધ બની જાય છે. વહુને ત્રાસ આપવાથી દીકરો પણ દુઃખી થાય છે એ સીધી સાદી વાત એને કેમ સમજાતી નથી ?

દાદા હો દીકરી. વાગડમાં નવ દેજો રે સહી

વાગડની વઢિયારી સાસુ દોલ્લવી રે.

વહુએ વગોવ્યા મોટા ખોરડામાં સાસુ વહુને બાળી મૂકે છે. દીકરો બૈરીને બાળીને આવીને કહે છે ગોઝારણ મા, તૈં મને ભવનો ઓશિયાળો બનાવી દીધો. મારી પાતળી પરમારને સળગાવી દીધી.

આવા જ વિકૃત સ્વભાવના છે મંગળાબેન. નામ મંગળા પણ સવારમાં

એમનું મોઢું જોવાઈ જાય તો આખો દિવસ અમંગળ થઈ જાય.

મંગળામા ગરીબ માબાપની દીકરી. અનેક અભાવોમાં ઉછર્યા. પણ રૂપેરંગે ઉજળા, વટ વ્યવહારમાં ચોક્કસ, પાકા ગણતરીબાજ. મોટી ઉંમરના ધનંજય શેઠ સાથે પરણ્યા. શેઠાણી થઈ પાટે બેઠા. શેઠને આગલી પત્નીથી એક દીકરો વિમલ. ઓરમાન દીકરા વિમલને ખૂબ ત્રાસ આપ્યો મંગળાબેને. પોતાને એક દીકરો થયો કૌશલ. કૌશલને ખૂબ લાડ પ્યાર આપે. પણ પોતાનો એ પોતાનો ને પેલો વિમલ ઓરમાન. વિમલને હોસ્ટેલમાં ભણવા મૂકી દીધો. ઘરથી કહોને તગેડી જ મૂક્યો. વિમલ ભણ્યો, શહેરમાં જ રહી ગયો, પરણી ગયો. ઘરસંસાર વસાવી જુદો થઈ ગયો. ઓરમાન મા મંગળા બાપાની મિલકતમાંથી એક પણ પાઈ આપવા નહીં દે એની ખાતરી હતી. તેથી એણે ફરી બાપા ધનંજયને મળવા પણ આવવાનું બંધ કરી દીધું. મંગળા માને એટલું જ જોઈતું હતું. ટાઢા પાણીએ ખસ ગઈ. વિમલ માટે ઘરના દરવાજા બંધ થઈ ગયા. બાપા ગયા પછી વિમલ ક્યારેય ગામ ગયો જ નહીં. કોના મોઢે જવાનું ? ધનંજય શેઠનો સ્વર્ગવાસ થયો. પછી મંગળાબાના હાથમાં જાણે નાનું સરખું રાજ આવી ગયું. રહેતા હતા તે હવેલી, ગામમાં બીજા બે ત્રણ મકાન, ખેતર, દુકાન બધું મંગળાબેનના નામ ઉપર. મંગળાબેને દીકરા કૌશલને ધામધૂમથી પરણાવ્યો. વહુ કામિની ઉપર વટ જમાવવાનું શરૂ કર્યું. ત્રાસ આપે, એના ઉપર ચોરીનો આરોપ મૂકે. દીકરો કૌશલ બૈરીઘેલો થઈ ગયો છે. એમ કહી એને પણ ઉતારી પીડે. હદ થઈ ગઈ. કૌશલને મા પ્રત્યે મમતા હતી. સમજતો હતો કે માની સંભાળ લેવાની મારી ફરજ છે. કામિનીને પણ સાસુ પ્રત્યે ભાવ હતો. પણ પાણીમાંથી પોરા કાઢી કાઢી મંગળાબેન વહુની સાથે રોજ રોજ ઝઘડા માંડે. શેરીમાં આવી માથું ને છાતી કૂટે. વહુને વગોવે, દીકરો કપાતર પાક્યો છે એવી બૂમાબૂમ કરે. રોજ રોજ વરઝોળા થાય. થાકી, કંટાળીને દીકરો કૌશલ બૈરીને લઈ ભાડાના મકાનમાં રહેવા ચાલી ગયો. માએ પોતે જ એવો તાગડો રચ્યો કે વહુ ઘર છોડી જતી રહે, પોતે એકલી જ આવડા મોટા સામ્રાજ્યની સામ્રાજી બની રહે. પોતાના રાજ્યમાં કોઈ ભાગીદાર નહીં. કામિની ભણેલી હતી,

સમજુ હતી, મા સમાન મંગળાબેનને ગણતી હતી પણ મંગળાબેનને હવે એ પોતાની દુશ્મન જેવી લાગતી હતી. જતે દિવસે મારા ઘરની એ માલિક બની જશે? કામિનીનો સ્વભાવ સારો - સાલસ તેથી સગાવહાલા બધા કામિનીના વખાણ કરે. એ મંગળાબેનથી ખમાય નહીં. કામિનીને વાતવાતમાં ઉતારી પાડે. કોઈ દિ દીકું ન હતું, મારે ઘેર આવી જોઈ ગઈ છે, એના જામી પડવા ન દેવાય. તિજોરીની ચાવી પોતાની કેડે ને કેડે. એક ભ્રમણા સેવવા લાગી કે કોઈ મારું લૂંટી જશે, ચોરી જશે, પડાવી લેશે. પોતે વિધવા છે, સાજશણગાર ઉતરી ગયા છે ને વહુ બનીઠનીને નીકળે એ પણ એમનાથી દેખ્યું ન જાય. નજરમાં ઝેર ભરાઈ ગયું.

મંગળાબેનને રહેવાનું ઘર, પોતાનું, બે મકાનનું ભાડું આવે. ખેતરની ઉપજ આવે, ફીક્સ ડીપોઝીટનું વ્યાજ આવે. નાંખી દેતા યે મહિને લાખ રૂપિયાની આવક છે. છતાં કકળાટ ચાલુ. દીકરા કૌશલને કહે હું તારી મા છું. મને દર મહિને રૂ. વીસ હઝાર ખરચ પેટે આપવાના. કૌશલ અને કામિની નોકરી કરે, ભાડાના ઘરનું ભાડું ભરે. દીકરાના ભણવાનો ખર્ચ, વ્યવહાર તો બધો કૌશલે કરવો પડે. વર બેરી તણાઈ મરે. વર મરો, કન્યા મરો પણ ગોરનું તરભાણું ભરો. કોઈવાર કૌશલથી પૈસા આપવામાં વહેલું મોડું થઈ જાય. મંગળાબેન ગામગોકીરો કરી મૂકે. માનું ધ્યાન રાખતો નથી. મા ભલે ભૂખી મરે. દીકરા વહુને મોજમજા કરવી છે. વેળા કવેળા તમાશો માંડવામાં મંગળાબેન માહેર થઈ ગયા છે. મૂઓ દીકરો મારો, બાયડીને વશ થઈ ગયો છે. માને રૂપિયા આપવા પડે તે એની બેરીને પેટમાં દુઃખે છે. સગો પેટનો દીકરો મને રાખતો નથી. દુઃખી કરે છે. મારે તો ઉપર આભ અને નીચે ધરતી. આવું આવું બોલી લોકોની સહાનુભૂતિ ઉઘરાવ્યા કરે.

તાંબા-પિત્તળના વાસણ વેચી મારે ઘર ચલાવવું પડે છે. હવે તો સોનાના દાગીના વેચવાનો વારો આવશે. ગામ લોકોને તો જોણું જોઈતું હોય. કૌશલને સલાહ આપે માનું ધ્યાન રાતો નથી. તને આવો નહોતો ધાર્યો. ઓલ્યો વિમલ તો આરેમાન દીકરો, તે જુદો થઈ ગયો. તું તો સગો દીકરો છે, કૌશલ સમજે છે કે મા અમને ઠરીઠામ થવા દેવાની

નથી. કામિની સમજુ છે. સામે જવાબ આપતી નથી. ગૂપચૂપ વેઠી લે છે. એક તો માના સ્વભાવને લીધે એને ન્યાતમાં કોઈ છોકરી દેતું ન હતું. હવે બેરી જતી રહે, તો પોતાનું કોણ? સંતાનનું શું? કૌશલની હાલત સૂરી વચ્ચે સોપારી જેવી છે. જો કે કામિનીને કંઈ કહેવા જેવું જ નથી.

કામિનીની માને દુઃખ થાય છે કે દીકરીને જીવતે જીવ કૂવામાં ધકેલી દીધી. પૈસાવાળું ઘર શોધ્યું, પણ સાસુ દીકરીને સુખે જીવવા દેતી નથી. મંગળાબેનને ચારેબાજુથી આવક છે, પણ ઢોંગધતુરા કરી વહુ પાસેથી પૈસા પડાવ્યે જાય છે. વહુને હેરાન કરવામાં જાણે એમને મજા પડે છે. આવશે પગ ચાટતી. ગામમાં ઠેરઠેર બળાપો કાઢે, મારું છે, કૌશલના બાપા મકાન-ઘર મારા નામ પર લખી ગયા છે, નહીં તો આ વહુ મને તો રસ્તા પર રડાવતી કરી દેત.

કૌશલ લાચાર છે. બધી ખબર છે કે મા પાસે સારી એવી આવક છે, પણ પોતે માની જેમ ઘરની આબરૂ બહાર પાડવા ઢીંઢોરા પીટી શકતો નથી. બાપના ખોરડાની આબરૂ જાળવવી છે. સગી મા છે મંગળાબેન. એની અસલિયત પોતાનાથી ઉઘાડી પાડી શકાય નહીં. વખાનો માર્યો માના સંબંધનો ભાર વેંઢારવો પડે છે, તમાચો મારી ગાલ રાતો રાખવો પડે છે. સમાજમાં પણ મંગળાબેન જેવું નામ. એ તો રોજ મંદિરના ઓટલે બેસી ખોટા આંસુ સારે - આવી વહુ કોઈને સાત જનમારે ન મળજો. આવાં ગાણાં રોજ રોજ સાંભળીને લોકો કંટાળી જાય. ધીરે-ધીરે સત્ય બહાર આવતું જાય. કૌશલનો દીકરો સ્કોલરશીપ લઈ ભણે છે. કામિની વહુ દાગીના વેચી વેચી ઘરખરચ ચલાવે છે. સાસુને દાપું ભરે છે. પણ વાઘને કોણ કહેવા જાય કે તારું મોઢું ગંધાય છે? લોકોને શું? તમાશો જોયા કરવામાં મજા પડી જાય. પણ આવા તમાશામાં કોઈનો જીવ જાય છે એનું શું? મા તે મા - ની કહેવત મંગળાબેને ખોટી પાડી છે. સમાજમાં આવી કેટલી મંગળાબેનો દીકરા-વહુનો સંસાર સળગાવતી હશે?

આત્મવિશ્વાસ

પાર, આ તે કંઈ જિંદગી છે, કંટાળી ગયો છું. મારા નસીબ જ ખરાબ છે. વિધાતાએ ખોટા લેખ લખી નાંખ્યા હશે. જે જે કંઈ મનસૂબા કરું, કાર્ય કરું, બધે પાછળ પડી જાઉં. નસીબ ઉલટું પડે. એમ.બી.બી.એસ. થવું હતું અને એમ.બી.એ. થવું પડ્યું. સુજાતા સાથે પ્રેમ કર્યો, એ બહુ ગમતી હતી, પણ ગ્રહો વાંકા પડ્યા. એના માબાપને મારા માબાપ નડ્યા. કહો કે મંગળનો ગ્રહ નડ્યો. એ મંગળવાળી - મા-બાપ કહે એનું સૌભાગ્ય ટકે નહીં, અમારે એકનો એક દીકરો ગુમાવવો નથી. નોકરી શોધવા કેટકેટલું ભટક્યો, ન છોકરી મળી, ન નોકરી મળી. માબાપે શોધી આપી મંગળાબેન જેવી, પનારો પડ્યા, નિભાવવું પડે છે. કોઈ વેતા નથી, આવડત નથી. હાથ પગ ચાલતા નથી. હા, જીભડી જોરદાર ચાલે છે. ઓફિસમાં બોસની કરડાકી અને ઘરે આવું તો બેરીની કચકચ, ક્યાં જાઉં - થાકી જાઉં. ચોપાટીની પાળે જઈ બેસું. આપઘાત કરવાનો વિચાર આવે, હારી ગયો છું જિંદગીથી પણ મા-બાપનો વિચાર આવે, આપઘાત કરવાનું માંડી વાળું.

મારો મિત્ર છે નિષાદ, સાલો ભારે નસીબદાર. ફક્ત બી.કોમ. થયો. પાર્ટનર મળી ગયો. ધંધો ધમધોકાર ચાલે છે. બેરી ગુણવંતી છે. એનો પરિવાર ખુશખુશાલ છે. એના બધા પાસા સવળા પડે છે ને મારા સઘળા પાસા અવળા જ પડે. મેં ક્યાં કોઈનું કશું બગાડ્યું છે કે મારું ખરાબ થયા કરે છે. અર્ધી જિંદગી ગઈ પાણીમાં. કંઈ ઉકાળી શક્યો નહીં. ભગવાને કોઈ તક જ આપી નહીં.

આ કંઈ એકલા કિશોરની જ કહાણી નથી. આવા તો અનેકાનેક માણસો આપણી આસપાસ જોવા મળે. મારા નસીબ જ ખરાબ. બાકી મારાથી ઓછું ભણેલા, ઓછી અક્કલવાળા ક્યાંય આગળ નીકળી ગયા છે. આવું કેમ થતું હશે. પ્રારબ્ધ પુરુષાર્થ પાસે પાણી ભરે. ચોક્કસ

આવા કિશોરભાઈઓ મહેનત કરવામાં પાછા પડતા હશે. પોતાની ટેલેન્ટ-આવડતને પિછાણી ન શકે તેથી ખોટા ખોટા વિકલ્પો પસંદ કરે. પરિણામે જ્યાં પહોંચવું હોય ત્યાં પહોંચી જ ન શકાય. સમય, સંજોગો અનુસાર, પરિસ્થિતિ અનુસાર કોઈ રસ્તો પસંદ કર્યો પછી ખબર પડે તો ટ્રેક બદલી નાંખવો જોઈએ. એને બદલે રોદણાં રડ્યા કરે તો ભલીવાર ન જ આવે. અમુક કામ મળે તો જ કરવું, સ્ટેટ્સ અને ડીગ્રીનો ઇગ્ગો રાખો તો દુઃખી થવું પડે. ઘણા ગ્રેજ્યુએટો ઓફિસમાં ક્લાર્કનું કામ પણ સ્વીકારી લે છે. સુખી, સંપન્ન, હોશિયાર માણસોની ઇર્ષ્યા કરવાને બદલે તમને જે કંઈ મળ્યું છે, તેમાં જાતને ખૂંચાડી છે. તમે પોતે જ વિકલ્પ પસંદ કર્યો પછી બીજાને દોષ દેવાથી શો ફાયદો ?

ઘણા માણસોને પોતાની જાત ઉપર વિશ્વાસ નથી હોતો. પોતાનામાં કેટલી આવડત છે, હોશિયારી છે એની એને ખબર જ નથી હોતી. પરિણામે સતત નિરાશા જ સાંપડ્યા કરવાની. છેવટ સુધી લગે રહો - એવું કરવાને બદલે પંચાણું હથોડા માર્યા પછી નિરાશ થઈ કામ છોડી દેતા હોય પછી સફળતા ક્યાંથી મળે ? પોતાનામાં કેવી કુનેહ છે, એની ખબર જ નથી, પછી જાતને કોસ્યા કરવાનું, વિધાતાને દોષ દીધા કરવાનું થોડું વ્યાજબી છે ? આખી જિંદગી વૈતરું કર્યા કરો અંતે તો ત્યાં ના ત્યાં. અઢળક મોકા આપે છે જિંદગી, તક ઝડપી લેવાનું કૌવત ચાપલ્ય હોવા જોઈએ. પોતાની અંદર જ અનેક શક્તિઓનો ભંડાર પડેલો છે. એને ઓળખીને એનો યથાયોગ્ય ઉપયોગ કરી લેવાનો હોય. કર્મ કરતા રહેવાનું.

ઉદ્યમેન હિ સિધ્યન્તી કાર્યાણિ

ન તુ મનોરથૈ -

શેખરલ્લીની જેમ ફક્ત સપનાઓ જોયા નથી કરવાના. એ સપનાઓને સાકાર કરવા પુરુષાર્થ ખેડતા રહીએ તો જરૂર સફળતા પ્રાપ્ત થશે જ થશે.

આત્માનું ઓજસ

પરિવર્તન એ જગતનો નિયમ છે. કશું સ્થાયી નથી હોતું. ઋતુ બદલાય, શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસું. દરેક મોસમનો મિજાજ અલગ. સવાર, બપોર, સાંજ દિવસમાં વારાફરતી આવ્યા કરે. વરસ બદલાય. નવા કેલેન્ડર આવે. દર નવા વર્ષે એક સંકલ્પ લેવાનો રિવાજ પાળીએ. સંકલ્પ બદલાય, ક્યારેક પળાય ક્યારેક ન પણ પળાય. જગતમાં ભૂતળમાં ફેરફાર થાય. ધરતીકંપ થાય, ભૂસ્ખલન થાય. ગામના ગામ દટાઈ જાય, પૂરમાં તણાઈ જાય. સર્જન વિસર્જનની પ્રક્રિયા સતત ચાલતી રહે છે. પહાડો તૂટી જાય, જંગલોના જંગલો દાવાનળમાં સાફ થઈ જાય. ગામડાં તૂટી શહેરો વિકાસ પામે.

એક કોષી જીવ, બહુકોષી જીવ થયો. ઉત્ક્રાંતિના નિયમ પ્રમાણે વાનરમાંથી આધુનિક માનવ થયો. ગુફાવાસી માનવની જરૂરિયાતો બદલાતી રહી. એ અપગ્રેડ થતો ગયો. સંસ્કૃતિ વિકસતી ગઈ, તેમ તેમ માનવ મન સુસંસ્કૃત થતું ગયું. ખેતીવાડી વિકસી, ઝૂંપડા છોડી માણસે બંગલા બાંધ્યા, રોટી, કપડાં, મકાન એ મૂળ જરૂરિયાતો, અપગ્રેડ થતી ગઈ. ચૂલા ખાંડણિયા ગયા. મીક્સર જેવા ગેઝેટો આવ્યા. ટેલીફોન ગયા, મોબાઇલ આવ્યા, ટી.વી. આવ્યા. ટેકનોલોજી સાથે સાથે માણસ અપગ્રેડ થતો ગયો. પાટીપેન, નોટબુક ગયા. કેલક્યુલેટર અને લેપટોપ આવ્યા. પુસ્તકો ડીજિટલ થવા લાગ્યા. વીડીયો કોન્ફરન્સથી સમગ્ર વિશ્વ સાથેનો સંપર્ક એક સેકન્ડમાં થઈ શકે. સેકન્ડમાં દુનિયાભરમાં મેસેજ ફોરવર્ડ થઈ જાય. દેશ પરદેશમાં વસતા સ્વજનો સાથે વીડીયો કોન્ફરન્સ દ્વારા પ્રત્યક્ષ મુલાકાત થઈ શકે. માણસની જરૂરિયાતો બદલાતી જાય, આદતો બદલાતી જાય.

વાત બદલાવની નથી. અપગ્રેડેશનની કરવી છે. ધીરુભાઈ, જેવો ફેરીનો ધંધો કરનારો માણસ આખી દુનિયાને મુઠ્ઠીમાં કરી લે. દુનિયામાં

ધનવાનોના લીસ્ટમાં અગ્રણી ક્રમે આવે. કોઈ સારું કામ કરીએ, good, પણ ફક્ત goodથી સંતોષ માની બેસી નથી રહેવાનું. better થવાનું છે, betterમાંથી best બનવાનું છે. જળની જેમ વહેતા રહેવાનું છે, સ્થગિત થઈ ગંધાઈ જવાનું નથી. વાલિયામાંથી વાલ્મિકી બનવાનું છે. સામાન્ય માણસ તરીકે જન્મ્યા, ભણ્યા, કમાયા, પરણ્યા, મરી ગયા. એવી જિંદગી જીવવી નથી. ઉત્તમ રીતે જીવવું છે.

એ માટે હંમેશા અંતરમથન કરતા રહેવું પડશે. જીવનનો અર્થ સમજવો પડશે. અંદર પળે પળે નવી કૂંપળો ફૂટવી જોઈએ. વૃક્ષમાં નવી નવી ડાળીઓ ફૂટતી રહે, નવી નવી કૂંપળો ફૂટે. વૃક્ષ હર્યુભર્યુ લીલુંછમ બને નવા નવા પર્ણો થકી જ. નવા નવા પર્ણો ઉમેરાતા રહે. નકામા, પાકટ થયેલા પર્ણો ખરી પડે.

જેમ જેમ ઉંમર વધતી જાય, પરિપક્વતા આવતી રહે. કશું કશું જીવનમાં ઉમેરતા રહેવાનું. જ્ઞાનને કોઈ સીમાડા નથી. જ્ઞાનને અપગ્રેડ કરવા નવું નવું શીખતા જવાનું. બીનજરૂરિયાતો ભૂલતા જવાનું. નવા વિચારોને અપનાવતા રહીએ તો જ વિકાસ સાધી શકાય. જીવનને હળવું ફૂલ બનાવવું હોય, તો બીનજરૂરી બોજો હલકો કરતા જવાનું જેમ કોમ્પ્યુટરમાં બીનજરૂરી વાતોને ડીલીટ કરી નાંખીએ છીએ તેમ. ફેશન બદલાય, એ પ્રમાણે આપણા વોર્ડરોબમાં અવનવા કપડાં વસાવતા જઈએ છીએ. સાડી છોડી ડ્રેસ પહેરતા થયા. જૂની ફેશનના કપડાં બહાર કાઢી નાંખવા પડે. ટેકનોલોજી બદલાય, ફીયાટ, એમ્બેસેડર ગઈ, મારુતિ ગઈ, BMW, મર્સીડીઝ ગાડી આવી. વધારે પાવરફુલ વસ્તુને અપનાવીએ છીએ. I-Phoneના નવા નવા વર્ઝન આવે. લેપટોપમાં નવી નવી વિન્ડોઝ અપગ્રેડ થયા કરે. જૂના મોડેલ નકામા થઈ જાય, નવા નવા મોડેલ બદલાય. એમ આપણે અપગ્રેડ થયા કરવું પડે. નવી નવી એપને ડાઉનલોડ કરવાથી અપડેટ થવાય.

વિચારીએ જરા, ઝાડ પર, છોડ પર નવા નવા પર્ણો ફૂટતા રહે. નવા નવા ફૂલો ખીલતા રહે તો જ વૃક્ષની શોભા. નહીં તો ઝાડ હુંદું બની જાય. પાનખરમાં વૃક્ષો પર્ણો ખેરવી નાંખે અને તો જ વસંતમાં

વૃક્ષો ફરી હયાબર્યા બની જાય.

એવી રીતે માનવીએ મનમાં ભરેલા રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, કષાયો ખંખેરતા રહેવાનું, સદ્વિચારોને ડાઉનલોડ કરતા રહેવાનું. સ્વભાવમાં પરિવર્તન લાવતા રહેવાનું. ભાવનાઓને ઉચ્ચતર બનાવતા રહેવાનું તો જ ઉચ્ચતમ સ્થાન પર પહોંચી શકાય.

માનવ જન્મ દુર્લભ છે. એનામાં ક્ષમતા છે. દેવ બનવાની. નવા નવા સાધનો વસાવતા જઈએ, સુખસગવડો વધારતા જઈએ. અપગ્રેડેશન કરતા રહીએ. એ તો ભૌતિક બદલાવ છે. પણ સ્વભાવને ઉત્તરોત્તર સુધારતા જઈએ, તો જ મહામાનવ બની શકીશું.

પાતાળલોક કે સ્વર્ગલોકમાં અપગ્રેડેશન નથી. માનવજીવનમાં જ અપગ્રેડેશન દ્વારા અનેક સિધ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરવાની શક્યતાઓ છે તો માનવજીવનને સાર્થક કરી લેવા ગુડમાંથી બેટર અને બેસ્ટ બનવાનો સંકલ્પ કરીએ. ઉર્ધ્વગમન કરતા રહીએ. ઉધરેત આત્મા. આત્માને એવો ઓજસવાન બનાવીએ કે આપણું અસ્તિત્વ ઉજમાળું બની રહે.

હનીમુન

ઉદય અને અરૂણાએ પ્રેમલગ્ન કર્યા. અરૂણા પરન્યાતની કન્યા, ઉદય ગર્ભશ્રીમંત શેઠ કરમચંદનો એક માત્ર દીકરો. પૈસા અને પ્રતિષ્ઠાનો અહં - અરૂણાનો સ્વીકાર કેમ કરી શકે. દીકરા વહુ કરતા આબરૂને વધુ વહાલી ગણી, પોતાના દીકરાને જાકારો આપ્યો. ક્યાં જશે, નમતો આવશે - અમે ઇચ્છીએ ત્યાં લગ્ન કરવા જોઈએ, અમે શેઠ પૂનમચંદની એક માત્ર કન્યા સુષમા સાથે ઉદયના લગ્નનું ગોઠવી રાખ્યું હતું. લગ્નસંબંધ સમોવડિયા પરિવાર સાથે જ બાંધવો જોઈએ.

હા, અરૂણાએ ઉદયને દિલ ફાડીને પ્યાર કર્યો હતો. ઉદયના પૈસાનો લોભ ન હતો. પોતે સાસુ-સસરાને મનાવી લેશે એવો વિશ્વાસ હતો. પણ કરમચંદને પોતાનો મોભો વધુ વહાલો લાગ્યો. ઉદય અરૂણા સ્વમાની હતા. સ્વાશ્રયી હતા. ઉદયે બાપના ધંધાને લાત મારી - કોઈ મોટી કંપનીમાં નાની પોસ્ટ સ્વીકારી લીધી. ભાડાના ફ્લેટમાં ઘરસંસાર શરૂ કર્યો. અરૂણા અને ઉદયે બંનેએ પોતાની કંપનીમાંથી લોન લીધી. શરૂઆતનો એક મહિનો આ બધી લપ્પન છપ્પનમાં વીતી ગયો, હનીમુન માણવાનો પ્રોગ્રામ અપસેટ થઈ ગયો. અરૂણાના સપના હતા, હનીમુન કરવા સ્વીટઝર્લેન્ડ જઈશું. એને બદલે સીમલા પણ ન જઈ શક્યા. લગ્નના એક મહિના પછી માથેરાન ફરી આવ્યા એક વીક માટે. મન મનાવી લઈને. નવો નવો જોબ હતો બંનેનો. ઘરના લોનના હપ્તા ભરવાના, વ્યાજ ભરવાનું. બંનેએ સખત પુરુષાર્થ કર્યો. સપનાઓને સાકાર કરવા સખત મહેનત કરી. કમાયા, મુંબઈમાં ફ્લેટ લીધો, મલબાર હીલ પર. ધીકતો ધંધો હતો. મોજમજા કરી. જિંદગી માણી. બે સંતાનોને ભણાવી, પરણાવ્યા. પરદેશ સેટ કર્યા. હવે બંને રીટાયર થઈ ગયા. અરૂણાનું સપનું હતું. હીલ સ્ટેશન પંચગીનીમાં ફાર્માહાઉસ ખરીદ્યું. ત્યાં બંગલો બાંધ્યો. હવે રીટાયર જિંદગી અહીં

વિતાવવી છે. પંચગીની શાંત અને રમણીય હીલસ્ટેશન છે.

ઉદયનો બહોળો મિત્ર વર્ગ છે. બધાને ખરા દિલથી આમંત્રણ આપે છે. આવો અમારી સાથે અઠવાડિયું હીલસ્ટેશન પર ગાળવા મજા માણવા. મિત્રો શનિ-રવિવારે આવે. મહેફિલ જામે. શતરંજ ને પાનાં. મ્યુઝિક ને મસ્તી. મહારાજ માણસો મળી રહે. જાતજાતની માનગીઓ પીરસાય. લોકો ખુશી ખુશી મહોમાનગતિ માણે. ઉદય અને અરૂણાને માણસો ગમે. મહેમાનગતિ કરવી ગમે. ઉદય-અરૂણાએ જુવાનીના દિવસોમાં જિંદગી ભરપૂર રીતે માણી લીધી છે. દર બે વર્ષે યુરોપ, અમેરિકા, વગેરેની ટુર કરી ભરપૂર મજા માણી છે. ભારતભરના હીલસ્ટેશનો ફરી આવ્યા છે. બધું સરસ સરસ છે. કોઈ વાતે ખામી નથી. પણ અરૂણાના મનમાં હજુ યે ઊંડે ઊંડે વસવસો છે, લગ્ન પછી તૂરત હનીમુન પર જવાયું નહીં. માથેરાન લઈ ગયો ઉદય હનીમુન કરવા. સીમલા કે મસુરી જેવા હીલસ્ટેશને જઈ શકાય એવા સંજોગો ન હતા. પૈસાની સગવડ ન હતી. ધાર્યું હોત તો ઉદય કોઈ મિત્ર પાસેથી ઉછીના પૈસા માંગી શક્યો હોત. અરૂણાના પપ્પાએ નૈનીતાલમાં હોટલમાં રૂમ બુક કરાવી દીધી હોત પણ ઉદય ભારે સ્વમાની. કોઈની યે મદદ શા માટે લેવાની? જાતે કમાઈશું, દુનિયાભરમાં ફરીશું, દુનિયાભરમાં હર્યા ભર્યા પણ હનીમુન તો જિંદગીમાં એક જ વખત માણવાનું હોય ને! અવસર ચૂક્યા મેહુલા.

અરૂણા-ઉદયના ઘણા સગાવહાલાઓ પંચગીની હનીમુન માણવા એમના સંતાનોને મોકલે છે. અરૂણા એ બે બેડરૂમની નાની બંગલી બંધાવી છે કમ્પાઉન્ડમાં. નવદંપતિને સંપૂર્ણપણે એકાંત માણવા મળે. અરૂણાને આનંદ મળે એમની આગતાસ્વાગતા કરવામાં.

અરૂણાના માસીના દીકરા કેયુરના લગ્ન થયા. એની પત્ની કિરણને લઈ હનીમુન પર પંચગીની આવવાના છે એવા સમાચાર મળ્યા. ઉદય-અરૂણાનો પ્લાન હતો ગોવા જવાનો. મિત્રના દીકરાના ડેસ્ટીનેશન વેડીંગ હતા. ઉદય કહે, આપણું ગોવાનું કેન્સલ. ઘણા મિત્રોને ત્યાં લગ્ન માણ્યા છે, ગોવા વારંવાર ફરી આવ્યા છીએ. કોઈ આપણે ત્યાં

આવવાનું હોય, આપણે બહારગામ નથી જવું.

કેયુર અને કિરણ આવ્યા. પોતાની ગાડી ડ્રાઇવ કરીને કેયુર આવ્યો હતો. અઠવાડિયું રહેવાના હતા. અરૂણાએ પ્રોગ્રામ ગોઠવી આપ્યા. મહાબળેશ્વર, તંબોલા, મેપ્રો ગાર્ડન. રોજ સ્ટ્રોબેરી, બેરીઝ-ફુટ તાજા, નવી નવી વાનગી બનાવવા મહારાજને ઓર્ડર આપી રાખ્યો હતો. નવદંપતિને મજા પડી જવી ડોઈએ. માસી ખુશ થાય કે મારા દીકરા વહુને સારી રીતે સાચવ્યા. કેયુર ભોળો, માસી માસાને સાથે ફરવા આવવા કહે, પણ અરૂણા સમજે છે, નવદંપતિ છે, હનીમુન કરવા આવ્યા છે. ત્રીન તિગાડા- કબાબમાં હડી ન બનાય.

કેયુરના લગ્નમાં તેઓ જઈ શક્યા ન હતા. એમને માટે ગીફ્ટ લાવવાની હતી. શું લાવવું? અરૂણા વિચારતી હતી. આજે મહાબળેશ્વરની બજારમાં સાથે જઈ, એમને મનગમતી ગીફ્ટ અપાવવી એવું નક્કી કર્યું. અરૂણા દરવાજા પાસે જઈ ઊભી અંદરથી બંને જણા વાતચીત કાન પર પડી. એ ઊભી રહી ગઈ. કિરણ કેયુરને ફરિયાદ કરી રહી હતી. આપણે હનીમુન કરવા આવ્યા છીએ કે સગાને ઘેર ફરવા. બીજા મોંઘા હીલસ્ટેશન પર ન જઈ શકીએ તો મહાબળેશ્વરમાં હોટલમાં સ્વીટ બુક કરી શક્યા હોત. જિંદગીમાં હનીમુન એક જ વાર ઉજવવાનું હોય છે. કેયુર દલીલ કરતો હતો. અરૂણામાસીની મહેમાનગતિમાં કોઈ ખામી છે? આપણને સ્વતંત્ર બંગલી રહેવા મળી છે. મહારાજ રોજ નવું નવું સ્વાદિષ્ટ ખાવાનું બનાવે છે. કોઈ રોકટોક નથી. મન ફાવે ત્યાં રોજ ગાડી લઈ ફરવા લઈ જાઉં છું. તને ખબર છે કે મારી નવી નવી નોકરી છે. ઘરમાં બાપાની બિમારી છે. મારી પરિસ્થિતિથી તને પૂરેપૂરી વાકેફ કરી છે. કમાઈશું, દેશવિદેશ ધૂમીશું. આખી જિંદગી પડી છે મોજમજા કરવા.

અરૂણા થંભી ગઈ. એ જ ડાયલોગ - પોતાની અને ઉદય વચ્ચે થયેલો. નવોઢાને પોતાના અરમાન હોય. સાચી વાત છે કિરણની. પતિ પત્નીને સ્પેસ મળવી જોઈએ. ભલેને હોટલમાં એક જ બેડરૂમ મળે. અરૂણાને યાદ આવ્યું, એની સાસુનો સ્વભાવ. આપણે જે નથી માણ્યું તે આપણા

સંતાનોને માણવા દઇએ. મા દીકરાનો મીઠો સંબંધ, અત્યંત લાડદુલાર. વહુને દીકરી ગણી સાસુએ કોઈ વાતે ઓછું ન આવે એનું ધ્યાન રાખ્યું. વહેલી સવારે ઊઠી ચા-નાસ્તા બનાવે. રસોઈ તો સાસુજી જ કરે હરવાફરવાની ઉંમર છે તમારી. પાંચ દહાડા પારેવાના પગ રાતા. તિજોરીની ચાવી સોંપી દીધી. હું તો હવે કિનારે પહોંચી. બધું તમારું તમે ભોગવો. સાસુજી આટઆટલું કરે છતાં અરૂણાને અજંપો હતો. બધું સાસુજી કરે તો મારે શું કરવાનું? મા દીકરાને જરાયે અળગો કરતી નથી. તો એ મારો ક્યારે થશે? વાર તહેવારે સાસુજી વહુને સજાવે, શણગારે. નવું નવું ખાવાનું બનાવે. હેતથી જમાડે. છતાં યે અરૂણાના મનમાં એ જ અજંપો. અમારી મરજી પ્રમાણે અમારું ઘર બનાવીએ. જેવું આવડે એવું મારી રીતે હું મારું ઘર ચલાવું. વાતવાતમાં એનાથી છણકો થઈ જતો. અજંપો વ્યક્ત થઈ જતો. સાસુજી સાનમાં સમજી ગયા. મનોમન થોડા દુઃખી થયાં. હું આટઆટલું કરું છું છતાં વહુને ઓછું કેમ આવે છે? કાન માંડી ખાનગી વાત સાંભળવાની ટેવ નથી. પણ ક્યારેક અમારી બે વચ્ચેની વાતચીત સાંભળી લીધી હશે. સમજી ગયા. વહુને space જોઈએ છે. દીકરા વહુને space આપવા વચ્ચેથી ખસી જવાનો નિર્ણય કર્યો. ગામનું ઘર રીપેર કરાવી ત્યાં રહેવા જતા રહ્યા. અને એણે રાત્રે વાત કરી ઉદયને. ઉદય અરૂણાએ મહાબળેશ્વરમાં ત્રણ રાત માટે હોટલ બુક કરાવી, એની રસીદ આપી કેયુર-કિરણને. લગ્નપ્રસંગની બક્ષિસ તરીકે. હવે મહાબળેશ્વરની બજારમાં શોપીંગ કરવા જવાની જરૂર નથી રહી.

માબાપ સંતાનોને સુરક્ષા પૂરી પાડવા ઇચ્છે, સંસારનું સઘળું સુખ એમના સંતાનોને સાંપડે એવી ભાવના સેવે, પણ પોતાના સ્વાર્થ ખાતર એમને બંધનમાં બાંધી ન રખાય, પંખી પોતાના બચ્ચાને ઉછેરે, પાંખો આવે, ઊડી જવા દે, મુક્ત ગગનમાં વિહરવા, એમનું અવકાશ એમને જાતે ખેડવા છૂટા મૂકી દે. સૌને space જોઈએ, વહેવું ગમે, મુક્ત મને, અથડાતા, કૂટાતા એમનો રસ્તો કાઢી લેશે જાતે પોતે. એનો આનંદ અનેરો હશે પોતીકું આકાશ એમને પ્યારું લાગશે.

આભાર

સૌ પ્રથમ ધન્યવાદ ઇશ્વરનો - માનવજન્મ આપ્યો. માતાના ગર્ભમાં નવ મહિના સુધી રક્ષણ કર્યું. જન્મ થતા વેંત માતાના સ્તનમાં દૂધ આપ્યું. સર્વાંગ સુંદર કાયા આપી. શરીર સ્વાસ્થ્ય આપ્યું. કોઈ દર્દ નથી. શારીરિક ખામી નથી. નાક કાન, આંખ, હાથ પગ, મન, બુદ્ધિ, વિચારશક્તિ આપ્યા. સંસ્કારી પરિવારમાં ઉછેર થયો. માતા-પિતા, વડીલો, ભાઈ-બહેનો, પડોશીઓનો આભાર માનીએ. રહેવા મકાન છે, પહેરવા વસ્ત્રો છે. સુંદર સ્વાદિષ્ટ ભોજનનો આસ્વાદ લઈ શકીએ છીએ. પાચનક્રિયા બરાબર છે. નખમાં રોગ નથી. શિક્ષણ મળ્યું, વિદ્યા મળી. સારી આવક છે લોકોમાં માન, સન્માન, આદર છે.

જીવન છે, જટિલ છે, અનેક પ્રશ્નો ઊઠે. આપત્તિઓ આવે. એને ઉકેલવાના રસ્તા પણ પ્રભુ જ બતાવે છે. એ આપણી આગળ, પાછળ, માથે ઊભો છે હઝાર હાથવાળો, રક્ષા કરવાવાળો. એનો કેટલો આભાર માનીશું? કહે છે નમે તે પ્રભુને ગમે. આપણું જીવન કેટકેટલાને આભારી છે?

આકાશ પાણી વરસાવે છે, ધરતી ધાન્ય પકવે છે. ફળફૂલ, વૃક્ષોથી જીવન હર્યભર્યું છે. કુદરતી સૌંદર્ય મન મોહી લે છે. ભારતની ધરતી સુજલામ્ સુફલામ્ પુણ્યશ્લોકા છે. આપણી માતૃભૂમિ માટે ગૌરવ ધરાવીએ. રાષ્ટ્રનું રક્ષણ કરે છે, સિપાહીઓ. ધરનું રક્ષણ કરે છે ચોકીદાર. જેથી આપણે નિરાંતે ઊંઘ લઈ શકીએ છીએ. ક્યારેય આભારની લાગણી વ્યક્ત કરી છે?

હે ઇશ્વર શુદ્ધ અને શુભ વિચાર દે. આનો કતવઃ ચારે દિશામાંથી શુભ વિચારો પ્રાપ્ત થાઓ. સૌનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનીએ. આભાર માનવા માટે મસ્તક ઝૂકાવવું પડે, અહં ઘટે, આત્માની શક્તિ વધે.

ભૂલચૂક થઈ, sorry કહી માફી માંગીએ. કોઈએ ઉપકાર કર્યો, આભાર માનીએ. આમાં આપણું કશું જવાનું નથી. ક્રિશ્ચિયનો ચર્ચમાં

જઈ, ભૂલનો પાપનો એકરાર માફી માગે છે. જૈનો પ્રતિક્રમણ કરે. મિથ્યામિ દુક્કડં કરે. આપણે તો નૂતન વર્ષાભિનંદનને દિવસે સૌનું ભલું ઇચ્છીએ. પરવરદિગારનો શુક્રિયા માનીએ. પ્રભુ તું આપત્તિ આપતો રહેજે. માર્ગ સૂઝાડતો રહેજે. પ્રેમળ જ્યોતિ તારો દાખવી મુજ જીવનપંથ ઉજાળ. રાત્રે સૂતી વખતે ઇશ્વરનો આભાર માનીએ, પ્રાર્થના કરીએ. ખુલ્લા આકાશમાં ગણ્યા ગણાય નહીં એટલા તારા ચમકે છે. ગાઈ ઊઠીએ મંદિર તારું વિશ્વ રૂપાણું સુંદર સર્જનહારા રે. મંદિરમાં જઈએ, દેવદર્શન કરીએ. કશું માંગવું નથી. પ્રભુ આભાર તારો, મારું મનુષ્યજીવન સાર્થક કરવા આભાર તારો.

સુહાની સવાર

જલસા હૈ જલસા. ગીત, સંગીત, નૃત્યની મહેફિલ જામી હતી. એક સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમમાં. રજત હતો રાયજાદો, શ્રીમંત બાપનો એકનો એક દીકરો. બાપનો ધંધો ધમધોકાર. દેશવિદેશ ફરે. મા દીકરાને લાડ કરે, ચગાવે, એક તો છે. બીજું કોણ છે વારસદાર? એના માટે તો કમાઈએ છીએ. ભલે ને મોજમજા કરે. સાત પેઢી સુધી બેઠા બેઠા ખાઈએ તો યે ખૂટે નહીં એટલું ભેગું કરી રાખ્યું છે. યુવાનીના દિવસો છે. કોલેજમાં ભણે છે ત્યાં સુધી મજા માણી લે. પછી તો બાપની ગાદી તૈયાર જ છે. રજતના પિતા મનસુખભાઈને દીકરાના લખણ જરા યે ગમે નહીં. પુત્રના લક્ષણ પારણામાં. પૈસો જોઈ મા દીકરા છકી ગયા છે. લક્ષ્મી ચંચળ છે. કમાઈ જાણીએ એમ સાચવી જાણવી જોઈએ. આમ ને આમ ઉડાડ્યા કરીએ તો કુબેરનો ખજાનો યે ખાલી થઈ જાય. દીકરો રખડેલ છે ને ભટકેલ છે. જ્યાં ત્યાંથી કોઈની ઉધાર-ઉછીની શાયરી યાદ કરી લે. પોતાને નામે તરત્રુમમાં ગાય. અને વાહ વાહ અને તાલી મેળવે.

જલસા નામની એક ક્લબ બનાવી, એમાં થોડા મિત્રો મળીને મંડળી જમાવે. દર શનિવારે સાંજે મિજલસ ગોઠવાય. આવા રંગીન મિજાજના માણસને રંગીન મિત્રો મળી જ રહે. મધ હોય ત્યાં મધમાખી ગણાણે. પારકે પૈસે જલસા કરવા કોને ન ગમે! અને રજત હતો ઊડતા પંખી પાડે તેવો.

રજતની કોલેજમાં વાર્ષિક ગેટ ટુ ગેધર હતું. તેમાં છેલ્લા વર્ષમાં ભણતી રૂપાની એક આઈટમ હતી. રૂપા કોલેજના છેલ્લા વર્ષમાં હતી. educationની સાથે સાથે એણે સંગીતમાં વિશારદ કરેલું. કથક નૃત્યમાં પારંગત હતી. બસ રજત તો રૂપા ઉપર ફિદા થઈ ગયો. મૈત્રીનો હાથ લંબાવ્યો. ખીલતી જવાની. ‘મનકા ભવર કરે

પુકાર પ્યારકા રાગ સૂનો રે.' વિજાતીય આકર્ષણ. રૂપા રજત પ્રત્યે ખેચાણ અનુભવવા લાગી. રૂપા રજતની મુલાકાતો વધવા લાગી. દીકરીના વર્તનનો ફેરફાર માની ચતુર આંખોએ પારખી લીધો. દીકરીને ચેતવણી આપી. મા ચિંતા કરે, દીકરી મોડી રાત્રે પાર્ટીઓમાંથી ઘેર આવે છે. રજત ગાડી લઈ લેવા આવે છે, મોડી રાત્રે મૂકવા આવે છે. તપાસ કરી કોણ છે આ રજત? ખબર પડી કે એ શ્રીમંત શેઠ મનસુખભાઈનો દીકરો છે. પોતાના એક વખતના ચાહકનો દીકરો. બાપ જેવો જ બેટો નીકળશે તો? બાપ તો ભટકેલ હતો, જમાનાની ઠોકર ખાઈ અક્કલ ઠેકાણે આવી ગઈ છે, ખૂબ કમાયો છે. પણ સંસ્કારના નામે મીંડું. બાપ જેવો જ દીકરો રેઢિયાળ નીકળે તો! બાપને પૈસે રજત જલસા કરે છે. આવડત નથી કે નથી દાનત પૈસા કમાવાની.

મનસુખની જાળમાં પોતે ફસાઈ ગઈ હતી. હવે રજત પોતાની દીકરી રૂપાને ફસાવવા નીકળ્યો છે. રૂપા નાદાન છે, ભોળી છે. બચાવી લેવી પડે એને. પણ આ ઉંમર એવી છે કે સંતાન માબાપનું સાંભળવા તૈયાર નથી. રજતે એના પિતા મનસુખભાઈને રૂપા સાથે લગ્ન કરવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી. મનસુખભાઈનો સખત વિરોધ હતો. પોતાની એક વખતની થનારી -ની દીકરી. ના એ સંબંધને ક્યારેય મંજૂરી ન જ અપાય. રૂપાને ભૂલીને પોતે ધંધામાં મન લગાવી દીધું હતું. એણે રજતને અલ્ટીમેટમ આપી દીધું. રૂપાને ભૂલી જા. અમે કહીએ ત્યાં પરણી જા. રૂપા અમારા ઘરમાં ન જ જોઈએ. એવી નાચવા, ગાવાવાળી આપણા ઘરમાં ન શોભે. પૈસા ખર્ચી પ્રોગ્રામ જોવા જોવાય. પ્રોગ્રામવાળીને ઘરમાં ન ઘલાય. બાપને મનાવવાના રજતના હથિયાર હેઠા પડ્યા. એણે રૂપાને પટાવી. ભાગીને લગ્ન કરી લઈએ. રૂપા કહે, રહેવાનું ક્યાં? તો કહે શહેરમાં જતા રહીશું. ત્યાં જઈ શો કરીશું. મારું માર્કેટીંગ ને તારી આઈટમો.

રૂપા ભડકી, હું આઈટમ ગર્લ નથી, સંગીત નૃત્ય મારા શોખ છે. ધંધો નથી. એનું મન થોડું ખાટું થઈ ગયું. રજતે એને ગમે તેમ

ભોળવી, દાગીના લઈ સ્ટેશન પર મળવા બોલાવી. બે ટિકિટ કઢાવી રાખી. રૂપાએ બેગ ભરી, ફક્ત પોતાના કપડાં જ લીધા. બાપના ઘરમાંથી ચોરી કરાય નહીં. જે ભાગ્યમાં હશે તે કમાઈ લઈશું. વહેલા મોડા મનસુખકાકાનું મન જીતી લઈશું. માબાપ દીકરાવહુને અપનાવી લેશે. રૂપા ઘરની બહાર કપડાંની બેગ લઈ નીકળી કે એના પાળેલા કૂતરાને કોને ખબર ગંધ આવી ગઈ તે એણે રૂપાને બચકું ભર્યું. રૂપાથી ચીસ પડાઈ ગઈ. મા દોડતી આવી. રૂપાની સામે ઠપકાભરી નજરથી જોયું. કશું બોલી નહીં. બેગ સાથે રૂપાને ઘરમાં લીધી. રૂપા સમજી ગઈ. ઘરને આંગણે પાળેલું કૂતરું યે માલિકને વફાદાર રહે છે. અને પોતે માબાપને દગો દેવા નીકળી હતી. દીકરીને સમજાવી, હીસ્ટરી રીપીટ્સ ઇટ સેલ્ફ. રજતના બાપ સાથે હું ભાગી જવાની હતી. નસીબે મને બચાવી લીધી. રજતનો બાપ ખોટા ડ્રગ્સના ધંધા કરી પૈસો કમાય છે. એ પાપનું ધન ક્યારેય કોઈને સુખી ન થવા દે. બેટા, આ બધા મૃગજળ છે. દૂરથી સુંદર દેખાય, પણ હોય આભાસી. ઇશ્વરે તને પતનને માર્ગે જતા બચાવી લીધી.

રૂપાને પંદર દિવસ ઘરે રહેવું પડ્યું. રહી રહીને રજતની યાદ આવે. રજત ફોન ઉપાડે નહીં. રજતના ખાસ મિત્ર સુંદરને ફોન કરી પૂછ્યું, તો કહે, રજત મુંબઈ ગયો છે. એની એક જૂની સખી જે મુજરા કરે છે. એને ત્યાં પડી રહે છે. દેવદાસ બની ગયો છે. તને યાદ કરી કરીને દારૂ પીએ છે. સૂરા અને સુંદરીનો એ ચાહક છે.

રૂપા પોતાની ભૂલ બદલ પસ્તાવા લાગી. એણે માને કહી દીધું કે મા તમને જ્યાં યોગ્ય લાગે ત્યાં મારો સંબંધ ગોઠવો. માવતર હંમેશા પોતાના સંતાનનું ભલું ઇચ્છે. મનસુખભાઈને ખબર પડી - રૂપા પોતાના દીકરાને ભગાડી જવાની હતી. પોતે ભાગી નહીં તે મારા દીકરાને રખડાવી દીધો. એ લાજવાને બદલે ગાજવા લાગ્યો. મા દીકરીને ગાળો ભાંડી. હવે રૂપાને બાપ દીકરાની originality અસલી સ્વભાવની ઓળખાણ થઈ. એણે રજત પ્રત્યેનું પોતાનું મન વાળી લીધું.

માનો ફોઈનો દીકરો આશુતોષ મુંબઈમાં રહે, નાનપણમાં એ પંણ રંગીન મિજાજનો હતો. બાપે ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો પણ અસલ સંસ્કારી જીવ. સ્વતંત્ર ધંધો શરૂ કર્યો. તનતોડ મહેનત કરી વર્ક આઉટકોલોલિક બની ગયો. જીવનના ભૂતકાળને દાટી દીધો. બોલબેરીંગની ફેક્ટરી ચલાવે. દેશપરદેશ ધંધો કરે. આશુતોષ સાથે રૂપાના લગ્ન થયા. આશુતોષ બહુ ઓછું બોલે કામથી કામ. સવારના આઠથી રાતના આઠ ફેક્ટરી પર કામે જાય. રવિવારે પણ ઘરમાં હિસાબકિતાબનું કામકાજ કરે. સ્વભાવે તદ્દન શાંત. પરગજુ-પરિવારથી તરછોડાયેલો એકલસૂરો. રૂપાની માના સંસ્કાર - પતિ પરમેશ્વર. એનામાં કોઈ એબ નથી. કમાય છે. સાથે સાથે દાન-ધર્માદો કરે છે. સ્કોલરશીપ આપી વિદ્યાર્થીઓને ભણાવે છે. પરોપકારી છે. રૂપાને કોઈ વાતે ઓછું આવવા દેતો નથી. પૂરેપૂરા માનસન્માનથી રાખે છે.

રૂપાને સંપૂર્ણપણે સ્વતંત્રતા છે. એના સંગીત નૃત્યનો રિયાઝ ચાલુ રાખી શકે છે. આશુતોષને મન એનું ઘર ભલું, એનો ધંધો ભલો. રૂપા કીટી પાર્ટીમાં જાય છે. ભદ્ર સમાજની સ્ત્રીઓના પતિદેવોના ભવાડા સંભળાય છે. નસીબદાર છે પોતાને આશુતોષ જેવો સીધોસાદો વર મળ્યો. હા થોડો અતડો છે. એને પ્રેમની અભિવ્યક્તિ કરતાં આવડતું નથી. નાટક પીકચરની ટિકિટો લાવતો નથી. ગીફ્ટ લાવતો નથી. પણ રૂપા ગમે તેટલો ખર્ચ કરે દાગીનો વસાવે કે એની માને કશું મોકલ્યા કરે ક્યારેય રૂપાને કોઈ વાતનું બંધન નથી. એ ગમે ત્યાં હરે ફરે, કોઈ અટકાયત નથી. કારણ પૂછતો નથી.

રૂપાને ફરતા ફરતા સમાચાર મળ્યા કરે છે, રજત ભાગેડુ છે. કોઈ મંડળીમાં છે, સંગીતમાં શો કરે છે. કોઈ બાઈને ત્યાં પડી રહે છે. એના પિતા મનસુખભાઈએ દીકરા માટે ઘરના દરવાજા બંધ કરી દીધા છે. બાપની આબરૂને બટ્ટો લગાડે એવો કપાતર પાક્યો છે.

રૂપા ઇશ્વરનો આભાર માને છે કે પોતે રજતના ફંદામાં ફસાતા ફસાતા બચી ગઈ. એનામાં આભિજાત્ય સંસ્કાર છે. પતિ આશુતોષ એનો પરમેશ્વર. એ કોઈ પુરુષનો વિચાર સુદ્ધાં ન કરી શકે. આશુતોષ અનેક સંસ્થાઓમાં દાનધર્માદો કરે. મહિલામંડલમાં એન્યુઅલ કાર્યક્રમમાં મ્યુઝીકનો પ્રોગ્રામ હતો. આશુતોષે એક લાખ રૂપિયા દાનમાં આપ્યા. રૂપા મુખ્ય અધિષ્ઠિત હતી. સ્ટેજ પર રૂપાનું ફૂલ બુકેથી સન્માન થયું. કાર્યક્રમ શરૂ થયો. રૂપા ચોંકી ઊઠી. રજતની મંડળી પ્રોગ્રામ આપવા આવી હતી. કાર્યક્રમ સરસ ગયો. રજત ચર્ચ્યો હતો. એણે કહ્યું કે રૂપા મેડમ પણ સરસ ગાય છે. એક ગીત ગાવા એને અનુરોધ કર્યો. રૂપાએ સાફ ઇન્કાર કર્યો. રૂપા હવે ક્યાં યે જાહેર પ્રોગ્રામમાં ગાતી નથી. એ ફક્ત ગાય છે કૃષ્ણ ભક્તિના ગીત. ચિત્રો, રંગોળી દોરે છે. ફક્ત કૃષ્ણ રાધાના. એનું જીવન હવે આધ્યાત્મિક પ્રભુ ભક્તિમય બનવા લાગ્યું છે.

આશુતોષે ઇશારો કર્યો, ગીત ગાવું પડ્યું -

મોહે ભૂલ ગયા સાવરિયા - સાવન કહ ગયે, અજહુ ન આયે. લોકોએ તાળીઓના ગડગડાટથી એને વધાવી. આશુતોષ ખૂબ ખુશ થયો. વાહ તું આવું સુંદર ગાય છે તેની મને આજે જ ખબર પડી. મને કેમ ક્યારેય ગીત સંભળાવ્યું નહીં. હવેથી દરરોજ રાત્રે સૂતા પહેલાં તારે એક ભજન સંભળાવવું પડશે.

બીજે દિવસે આશુતોષ કામ પર ગયો. ડોરબેલ વાગી. જોયું તો રજત ઊભો હતો. થોડો પીધેલો હતો. લથડિયા ખાતો હતો. સોફા પર બેસી પડ્યો. કહે રૂપા બેસ મારી પાસે. ઘણા વખતથી પ્યાસો છું. તારા વિના મારી પ્યાસ ક્યાંય બૂઝવાની નથી. હું તને હજુ યે એટલો જ ચાહું છું. આશુતોષ જેવા મૂંઝાને છોડી ચાલ મારી સાથે. રૂપાએ હડસેલો માર્યો. રજત ભાનમાં તો હતો જ નહીં. જાતને સંભાળી શક્યો નહીં. આ દરમિયાન આશુતોષને એક ઇમ્પોર્ટન્ટ ફાઇલ જોઈતી હતી તે લેવા ઘરે આવ્યો હતો. પોતાની લેચકીથી દરવાજો ખોલ્યો, એણે આ સંવાદ સંભળ્યો હતો. રૂપાએ ધક્કો

મારી રજતને પાડી દીધો ને ક્રોધથી આગ આગ થઈ બોલી હતી - હટ હડકાયા કૂતરા - હું પરણેલી છું. મારા ઘરને, મારા વરને વફાદાર છું. તારા જેવાનો પડછાયો યે મને ન ખપે. આશુતોષે ચોકીદારને બોલાવ્યો. રજતને ઢસરડી ચોકીદાર ઘર બહાર મૂકી આવ્યો. આશુતોષે કહ્યું, અતિથિ અબ કભી ભી મત આના, મેરે ઘરકી દિશા ભૂલ જાના.

રૂપા ખૂબ રડી - આશુતોષે આશ્લેષમાં લીધી. રાત આનંદમાં વીતી. બીજે દિવસે સવારે રૂપાને ઊલટી થઈ. ખુશખબર હતા - શુભ સમાચાર હતા. બંનેના જીવનમાં નયા કોઈ ગુલ ખીલનેવાલા થા. સુહાની સવાર ઊગી હતી.

કરુણા

કરુણા હતી અમારા પરિવારની લાડીલી વહુ - લાડીલી વહુનું બિરુદ એમ ને એમ નહોતું મળ્યું. અઢારમું વર્ષે પરણીને આવી હતી અમારા ઘરમાં. અમારો બહોળો સંયુક્ત પરિવાર. કરુણાની બા અને મારી બા બંને બહેનપણી. એક થાળીમાં જમે. કરુણાના બાપા નાની ઉંમરમાં મરણ પામ્યા. એની બાએ એકલા હાથે કરુણાને ઉછેરી. અમારા ઘર એક શેરીમાં એક ભીંતે, કરુણાનો એક ટાંટિયો એના ઘરમાં, બીજો ટાંટિયો અમારા ઘરમાં. કરુણાની બાને મોટી માંદગી આવી. એને લાગ્યું કે હવે એ લાંબું નહીં ખેંચે. મારી બાને બોલાવી, કરુણાનો હાથ સોંપ્યો. મારી દીકરી તને સોંપીને જાઉં છું. તું એને સંભાળજે. અમારા ઘરમાં ફરી વળતી કરુણા. જ્યારે ને ત્યારે મદદ કરવા દોડી આવતી. સૌની લાડલી પણ દાદાજીની ખાસ. દાદાજી કહે કરુણાને આપણા ઘરની વહુ બનાવીએ. હજુ એ નાની ઉંમરની હતી પણ એનું સંસારમાં કોઈ ન હતું. તેથી મારા મોટા ભાઈ સાથે કરુણાના લગ્ન ગોઠવી એમને ઘરમાં ભાભી તરીકે લઈ આવ્યા. એ પરિવારના એક અંગ સમી હતી. હવે એ અમારા પરિવારની એક સભ્ય બની ગઈ. દાદાજીને તો કરુણા સિવાય કોઈ દેખાય નહીં. કરુણા-કરુણાની બૂમ મારતા હોય. દાદાજી કામ ચીંધે, ને કરુણા ઊભા પગે એમની સગવડ સાચવી લે. દાદાજીને મનમાં ઠસી ગયું હતું કે કરુણા જેવું કામ બીજું કોઈ કરી શકે જ નહીં. કરુણાએ ફક્ત દાદાજી જ નહીં, ઘરની દરેક વ્યક્તિ, બાળગોપાળ બધાની ખંતપૂર્વક કાળજી લીધી. કર્તવ્યપૂર્વક, ફરજપૂર્વક કામ કરવાની એની પ્રણાલીને કારણે એ બધાની માનીતી બની ગઈ. ઘર, વર, બાળગોપાળ બધાને એ લાગણીની લીલપથી કાળજી લેતી. બધા ખુશ તો હું પણ ખુશ. બધાની ખુશીથી મને વિશેષ શું જોઈએ? બધા ચાર પાંદડે થાય.

બધા સુખી તો હું પણ સુખી. મારું સુખ સૌના સુખમાં સમાયેલું છે એ એનો જીવનમંત્ર. પરિવાર એ જ મારું જગત. વિશ્વ. આ ઘર સિવાય જગતમાં એને બીજે ક્યાંય જવા જેવું યે ક્યાં હતું ?

પરિવારમાં એ મોટી વહુ - બધી જ જવાબદારી એણે ઉપાડી લીધી. કહે, મારા રાજમાં ભલેને દેરાણી લહેર કરે. રાત દિવસ, તાઢ તડકો જોયા વિના એ કાયમ બધાને મદદરૂપ થાય જ થાય. કરુણાનું હૈયું કરુણાસાગર સમું વિશાળ હતું. એ બહુ ભણી ન હતી પણ એનામાં કોઠાસૂઝ જબરી. ઘરગૃહસ્થી તટસ્થ રહી સંભાળતી સાથે સાથે સમાજના ઉત્કર્ષના કાર્યમાં પણ અગ્રેસર. જમાનાની સાથે તાલમેળ મેળવતી અને જનજીવનમાં ચાલી રહેલા સુધારાવાદી પરિબળોથી પરિચિત રહેતી અને પ્રોત્સાહન પણ આપતી. એનામાં દીર્ઘદૃષ્ટિ હતી. ભવિષ્યમાં આવી પડનારી મુસીબતો, જરૂરિયાતો દા.ત. લગ્નપ્રસંગ, માંદગી વગેરે. માટે આગોતરું આયોજન કરી રાખતી. બાહ્યજગતમાં થતા પરિવર્તનોથી વાકેફ રહેતી અને જરૂર પડે ઘરના વહીવટમાં પોતાની જાતમાં પરિવર્તન લાવવા તત્પર રહેતી. ગરીબીમાંથી બહાર આવ્યું કુટુંબ એમની કુનેહ અને કરકસરને કારણે ગાડી, બંગલા વસાવાયા, પણ પોતાના માટે કશો ઉપયોગ ન કરે. બીજા ખાતર છૂટથી પૈસા વાપરે, પોતાની જરૂરિયાતોને ભોગે. નાના મોટા, સૌને સાચવી લેવાની એનામાં કૂનેહ હતી. તેથી સૌની માનીતી અને લાડલી બની રહી કરુણા. રૂપિયાને લક્ષ્મીમાં કેવી રીતે પરિવર્તિત કરવો એની જાદુઈ છડી જાણે એના હાથમાં હતી.

આવા પરગજુ સ્વભાવને કારણે એની કાયા ૮૦ વર્ષે પણ નરવી રહી. નખમાં યે રોગ નહીં. મનમાં રાગ, દ્વેષ, ઇર્ષ્યા નહીં. એનું રસોડું ચોખ્ખું ચણક. એના કબાટમાં કપડાંની ગોઠવણી કાળજીપૂર્વકની. મરણ પછી વારસદારોમાં મિલકત, જણસ, દાગીના માટે ઝઘડા ઊભા ન થાય માટે એણે બધાના અલગ અલગ ડબ્બા બનાવી એના ઉપર એમના નામના સ્ટીકર લગાવી દીધેલા. વ્યવસ્થિત વીલ કરી, મિલકતનો વહીવટ કેમ કરવો એની સૂચના લખી રાખેલી.

ઘરની બહેન દીકરીઓ માટે કરુણા વિસામા સ્વરૂપ હતી. બધાની ફરિયાદો ધીરજથી સાંભળે. યોગ્ય સોલ્યુશન દાખવે, કડવાશ વધે નહીં. હાયવોય વધે નહીં. બધા સાથે હસી બોલીને સૌને સાંત્વના આપે. સૌને એમ જ થાય કે કરુણાભાભી અમારા જ છે. મનગમતી વાનગી બનાવી સૌને પ્રેમથી જાતે પીરસે, જમાડે. સૌના શોખ પૂરા કરે. બધાના મનની મરજી વગર પૂછ્યે સમજી લે. જાતે સૌના શોખ પૂરા કરે.

આટલા મોટા પરિવારને એમણે જતન કરી જાળવ્યો. પણ કદી કોઈએ કરુણાભાભીની શી મરજી છે. એમની શી જરૂર છે, એવું કોઈએ પૂછવાની દરકાર કરી નહીં. she was taken as granted. કોઈએ પૂછ્યું નહીં, વિચાર્યું નહીં કે કરુણાને પણ ક્યારેક કંટાળો આવતો હશે, થાક લાગતો હશે, એને આરામની, માનસિક સધિયારાની જરૂર હશે. કેટકેટલા અરમાનો, દુઃખ દર્દ, અપમાનો એણે હૈયામાં ધરબી દઈને કાયમ હસતે મોઢે સૌને આવકાર્યા છે.

કરુણા ગરીબ ઘરની દીકરી હતી, કોઈ મનગમતા રાજકુમાર સાથે પરણવાના અરમાન સેવ્યા હશે. એની હથેળીમાં કોઈના નામની મેંદી મૂકવાના ઓરતા હશે. એના દિલની વાત જાણવાનો કોઈએ ક્યારેય પ્રયાસ કર્યો નહીં, છતાં યે નિઃસ્પૃહ ભાવે, કોઈના યે પ્રત્યેથી કોઈ પણ અપેક્ષા વિના કરુણાએ જીવન જીવી લીધું. એના પિયરમાંથી બીજું કશું તો એ સાથે લાવી ન હતી. હા ફક્ત એક ગીતાનું પુસ્તક, અને શ્રીકૃષ્ણની છબી એણે પોતાના કબાટમાં જતન કરીને પૂર્વજીવનના સંભારણા, ગીફ્ટ તરીકે સાચવી રાખ્યા હતા. કર્મણિ એવ અધિકારસ્તે, મા ફલેષુ કદાચન એ ગીતામંત્ર એણે જીવનમાં અંકિત કરી રાખ્યો હતો. એણે સ્વયં જાણે ગીતા સમી નિરપેક્ષ નિઃસ્પૃહ જીવન જીવવાનો નિર્ધાર કરી લીધો હતો.

કરુણાએ પોતાનું સમગ્ર જીવન પરિવારને સમર્પિત કરી દીધું હતું. પતિ પ્રત્યેથી કોઈ અપેક્ષા નહીં. એ કદી ભાઈ સાથે તીર્થયાત્રાએ ગઈ નથી. પ્રકૃતિનો ખોળો ખૂંદવા પર્યટન સ્થળે ગઈ નથી. કઈ

માટીની બનેલી હશે કરુણા? ન હતો હરખનો અતિરેક કે ન હતી ઉદાસીનતા.

સુખેદુઃખે સમે કૃત્વા, લાભાલાભૌ જ્યાજ્યૌ.

કરુણા કદી દેવદર્શન કરવા ગઈ નથી, યાત્રાએ ગઈ નથી. બહુ દાનધર્માદા કર્યા નથી. ફક્ત પોતાની હૃદય ગંગોત્રીના પરમ પવિત્ર જળથી એણે સૌના હૈયાને પરિપ્લાવિત કર્યા.

શું થયું, જપ, તપ, તીરથ કર્યા થકી?

ક્યારેય એમણે ફોટો પડાવ્યો નથી, ફોટો પડાવી મઢાવ્યો નથી. કોઈ ભીંતે ટીંગાડ્યો નથી છતાં આજે પણ કરુણાની કારુણ્યમૂર્તિ અમારા હૈયામાં કંડારાયેલી છે.

પુણ્યસલિલા કરુણામયી મા તરીકે.

લગ્નજીવન

કુટુંબ વ્યવસ્થા અસ્તિત્વમાં આવી. એક પુરુષ અને એક સ્ત્રી લગ્નસંબંધથી બંધાય. દરેક સમાજના પોતપોતાના ધારાધોરણ હોય. રીતરિવાજ હોય. અમુક સર્કલમાં જ દીકરા દીકરીના લગ્નસંબંધો જોડી શકાય. આપણી સંસ્કૃતિ મુજબ લગ્ન સંસ્કાર છે. કરાર નથી. એક સ્ત્રી પોતાનું પિયર છોડી સાસરે આવે. પરાયાને પોતાના કરી દૂધમાં સાકર ભળે એમ ભળી જાય. જીવનભર પતિને, પરિવારને વફાદાર રહે. પરિણામે કુટુંબો ટકી રહે, સંતાનોને પોતાનો વંશવારસો આપવાની ફરજ માવતરની બની રહે.

એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિને અપનાવે, મોટે ભાગે લગ્ન પછી સાથે રહે, પ્રેમ થાય. એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિને પ્રેમ કરે એમાં કોઈ ગણતરી નથી હોતી. બંનેની પરસ્પર અપેક્ષાઓ જરૂર હોય. પુરુષ કમાઈને પરિવારને પોષે, સ્ત્રી ઘરવ્યવહાર સાચવે. વડીલો બાળકોની સંભાળ લે. કોણ ઓછું વત્તુ એકબીજાને આપશે એવું ગણિત ન મંડાય. જ્યારે સંબંધ બંધાયો ત્યારે બંનેની શારીરિક સુંદરતા, માનસિક સજ્જનતા, પારિવારિક પરિસ્થિતિ અલગ હતા. સમય, સંજોગો બદલાતા જાય, બદલાવ આવતો જાય. જગત પરિવર્તનશીલ છે. લગ્ન વખતે યુવતી ષોડશી હોય. સૌંદર્યવાન હોય. લગ્ન પછી પરિવારમાં પરોવાઈ જાય. જાત પ્રત્યે દુર્લક્ષ સેવે. ઘરકામમાં ઓગળી જાય, ઉંમર વધે, સુવાવડો આવે. કમનીય કાયા કરમાવા લાગે. સ્થૂળતા વધે. પુરુષ ધંધામાં બીઝી થઈ જાય. સફળતાના શિખરો સર કરે. બહારનું વર્તુળ વધતું જાય. આર્થિક સ્થિતિ સધ્ધર બનતી જાય. ઘણી વખત સ્ત્રી ત્યાંની ત્યાં રહી જાય, મણિબેન જ બની રહે. પુરુષની અપેક્ષાઓ વધુ હોય. સ્ત્રી ઊણી ઉતરે. પુરુષ બહારછલ્લો થઈ જાય. બંને વચ્ચે ગેરસમજણના જાળા બંધાવા લાગે. વિચાર વર્તનમાં અંતર વધવા લાગે. ક્યારેક છૂટાછેડાની

નોબત આવી જાય. એકબીજાની ખૂબીઓ જોવાને બદલે ખામીઓ જોવા લાગે. લગ્નજીવન હલોળાઈ જાય. ઘરમાં બાવાજાળા બંધાય. સફાઈ કરીએ, ઘર ફરી ચકાચક થઈ જાય. એકબીજા પોતપોતાની ભૂલો સુધારે. વાદવિવાદ છોડી સંવાદ સાધે. મતભેદ દૂર કરે, એકબીજાને સમજે, એડજસ્ટમેંટ કરે ફરી સંવાદ સધાઈ જાય. આ જગતમાં કોઈ સંપૂર્ણ નથી, સર્વગુણસંપન્ન નથી. દરેક વ્યક્તિમાં પ્લસ-માઇનસ પોઇન્ટ્સ હોય. સમાન દેખાવ, સ્વભાવ ન હોય. લગ્નજીવનના પાયામાં સમાધાનવૃત્તિ જોઈએ. એકબીજાને નિભાવી લેવાની વૃત્તિ હોવી જોઈએ, દરગુજર કરવાની હિંમત હોવી જોઈએ.

એક હાથથી તાળી નથી પડતી. બંનેએ થોડું જતું આવતું કરવું પડે. પુરુષને કારકિર્દી કરવી હોય. વિશેષ કમાવું હોય. ધંધો કરવો હોય. ક્યારેક સફળતા ન પણ મળે. જીવનમાં ચડાવ-ઉતાર આવ્યા કરે. સરખી ડીગ્રી હોય, પણ એક સરખો પગાર ન પણ મળે. ઓછું ભણેલા વધારે સફળ થઈ જાય.

સ્ત્રીનો સ્વભાવ ઇર્ષાળુ હોય. બીજાના પતિની કમાણી સાથે પોતાના પતિની કમાણીની સરખામણી કરે. પારકા ભાણે લાડવો મોટો લાગે. અસંતોષની આગમાં જલ્યા કરે પરિણામે કચકચ વધે. ઝઘડા વધે. પુરુષ ઘરની કચકચથી કંટાળી જાય. બહાર સોફ્ટ કોર્નર મળે ત્યાં ઢળી જાય. વિષયવાસના પ્રબળ હોય, બહારછલ્લો થઈ જાય. ઘરસંસારમાં હોળી પ્રકટે. છૂટાછેડાની નોબત આવી જાય. બે આખલા લડે. કૂમળા બાળકોની હાલત લાચાર, દયામણી બની જાય.

પહેલાનાં જમાનામાં સંયુક્ત પરિવાર હતો. વડીલો હતા. આમન્યા, મર્યાદા હતી. ઠપકો આપતા, સમજણ આપતા. સાચું માર્ગદર્શન આપતા. પરિવાર નભી જતો. એક લગ્નજીવન તૂટવાથી આખો પરિવાર સખળડખળ થઈ જાય. કડવાશનું વાતાવરણ સર્જાય. સંબંધોના તાણાવાણામાં જો ધીરજ હોય તો સ્નેહના સરવાળા અને શાંતિના ગુણાકાર મંડાય. નહીં તો પછી એનાથી ઉલટું સંબંધોમાં બાદબાકી અને ભાગાકાર થઈ જાય. મંદ મંદ વહેતો સમીર શાંતિનો અનુભવ

કરાવે. અને વાવાઝોડામાં ભલભલા વૃક્ષો પણ ઉખડી જાય. ધીરજ વધે તો ચિંતા ઘટે અને ધીરજ ખૂટે તો ચિંતા વધે.

જિંદગી તો સીધી સટ અને સુંદર બની રહે
જો ઇચ્છાઓની પરિપૂર્તિની ખટપટ છોડી દઈએ.

આજે ફાસ્ટ ટ્રેકનો જમાનો છે. તેથી અકસ્માતની શક્યતા વિશેષ હોય. ધીરજને જીવનનું અવિભાજ્ય અંગ બનાવવું પડશે. ઉતાવળે આંબા ન પાકે. આજના યુવક યુવતીઓ ઉતાવળમાં અવિચારી પગલાં ભરી બેસે છે પરિણામે પરિવારમાં મજાને બદલે સૌને સજા ભોગવવી પડે.

જ્યાં ધીરજની ધજા લહેરાતી હોય ત્યાં જ આંગણમાં સ્નેહ, શાંતિ, સમજણ અને સમર્પણના સાથિયા પૂરાય. જીવનના છોડ પર ધીરજનું પરફ્યુમ છાંટીશું તો જ શાંતિની સુગંધ પ્રસરે. પોતાના અંગત સ્વાર્થનો વિચાર છોડી પરિવારના કલ્યાણની ભાવના કેળવીશું તો પરિવારમાં સુખશાંતિ પ્રવર્તી રહેશે.

લાલ ચટક ચુંદડી

‘નંદનવન’ બંગલામાં મહિનાભરથી ઉત્સવનું વાતાવરણ છે. નંદિની શેઠાણીના એકના એક દીકરા ‘ઉમંગ’ના લગ્ન છે. લગ્નપ્રસંગે event managerનો સોંપાયો છે. પહેલાં બંગલામાં રંગરોગાન થયા. બંગલાના વિશાળ કમ્પાઉન્ડમાં ભવ્ય મંડપ બંધાયો. મહેમાનોની આગતા સ્વાગતામાં કોઈ કમી રાખવી નથી. મહેંદી વિધિ, બેચલર પાર્ટી, સંગીત સંધ્યા, માતાજીના નિવેદ-ગણેશ સ્થાપના, મંડપ મુહુર્ત, જાન. સઘળા પ્રસંગો દમદાર. સોળ દિવસ સુધી શરણાઈના સૂર રેલાતા રહ્યા.

ઉમંગના જન્મ વખતથી બંગલામાં કામ કરે છે મંગળા. ઉમંગને દીકરાની જેમ ઉછેર્યો મંગળાએ. હીંચકા નાંખ્યા, હાલરડા ગાયા, નિશાળે લેવા મૂકવા જતી મંગળા. મંગળા જાણે ઉમંગની બીજી મા હતી. ખૂબ લાડપ્યાર આપ્યા મંગળાએ નાના શેઠને. નંદિનીએ પણ મંગળાને સગી બેનની જેમ સાચવી જાણી હતી. મંગળાનો વર દાદ્ર પી પીને ટી.બી.માં મરી ગયો. મંગળાને એક દીકરી શાંતિ. શાંતિ પોતાનું ઘરનું કામ સંભાળે, મા આખો દિવસ બંગલામાં કામ કરે. મા રાત્રે વધ્યુંઘટ્યું ખાવાનું લાવે. મા દીકરી સાથે બેસી જમે. શાંતિ ભણવામાં હોંશિયાર. નંદિનીએ એના ભણવાનો ખર્ચ ઉપાડી લીધો. શાંતિ ઉમંગ કરતાં સાત વર્ષ નાની. ઉમંગ જાણે તેનો મોટો ભાઈ. ઉમંગની સગાઈ થઈ તે મહિને જ શાંતિની સગાઈ થઈ. મંગળાની ન્યાતમાં છોડીને વહેલી વરાવાઈ દેવાતી. મેટ્રીક ભણીને શાંતિ ઊઠી ગઈ. એનો વર ગોપાળ વરણાગિયો હતો. શાંતિને ગીફ્ટ આપે. શાંતિ સાજશણગાર કરે. લાલી ને લીપસ્ટીક, પફ ને પાવડર. શાંતિ અપ ટુ ડેટ થઈ ગોપાળ સાથે ફરવા જતી.

બંગલામાં ખૂબ કામ રહેતું તેથી મંગળા શાંતિને પોતાની સાથે

કામ પર લઈ જતી. બંગલાનો વૈભવ જોઈ શાંતિની આંખો ચાર થઈ જતી. એને પણ અરમાનો જાગ્યા. આવા ઠાઠમાઠથી પોતાના લગ્ન લેવાય તો! રાત પડે ને એને સપના આવે, એનો વર પણ ઉમંગની જેમ ઘોડે ચડીને જાણે પરણવા આવવાનો હોય. ભાન આવે, શાંતિ પોતાને જ ટપોરે. ગાંડી ક્યાં રાજા ભોજ ને ગાંગો તેલી. પોતાના આવા ભાગ્ય ક્યાંથી?

ઉમંગના લગ્ન રંગચંગે ઉજવાઈ ગયા. વહુરાણી સરિતાના પોંખણ થયા. સરિતાની ચુંદડી જોઈ શાંતિને કોડ જાગ્યા. મારા લગ્ન ઓણસાલ મહા મહિને લેવાશે. હું પણ આવી જ ચુંદડી ઓઢી સાસરે વિદાય થઈશ.

શાંતિ માને કહે, મા મને આવી જ ચુંદડી અપાવજે. મા દીકરીની નાદાની જોઈ ખીજાણી. મીયા ઓર મસુરકી દાળ. આપણી પછેડી પ્રમાણે સોડ તણાય. મોટા માણસની મોટી વાત. આપણને એવા વદાડ ન પોષાય. પણ શાંતિને તો જાણે રઢ લાગી. સરિતાભાભી જેવી જ ચુંદડી ઓઢવી છે. ભલે ગમે તેટલી મોંઘી હોય. લગ્ન તો એક જ વખત થાય ને! હું ને ગોપાળ મજુરી કરી કરજ ભરીશું પણ ચુંદડી તો સરિતાભાભી જેવી જ.

ઉમંગના લગ્ન રંગચંગે પતી ગયા. વરઘોડિયા હનીમુન કરવા ઉપડી ગયા. મા ને દીકરી ઘરમાં બધું વ્યવસ્થિત ગોઠવવામાં નંદિની શેઠાણીને મદદ કરતી હતી. ઇસ્ત્રી કરવાના કપડાંનો ઢગલો થયો હતો. નંદિનીએ શાંતિને ઇસ્ત્રી કરવાનું કામ સોંપ્યું. એક પછી એક કપડાંને શાંતિ ઇસ્ત્રી કરતી ગઈ. હાથમાં ચુંદડી આવી. રાત્રી ચોળ ચુંદડી. એના ઉપર કોર. અંદર લીલા રંગના ફૂલબુટ્ટા. શાંતિ ચુંદડીના પોત પર હાથ ફેરવ્યા કરે. બપોરના સમયે મા રસોડામાં કામ કરતી હતી. નંદિની શેઠાણી એમના રૂમમાં સૂતા હતી. ઘરમાં કોઈ ન હતું. શાંતિએ ચીપી ચીપીને ચુંદડી પહેરી. ફુલ સાઈઝના અરિસા સામે ઊભી રહી. પોતે જ પોતાના પર મોહી પડી. વાહ રે શાંતિ વાહ. અફલાતૂન શોભે છે લાલ ચટક ચુંદડીમાં. બહાર હોર્ન વાગ્યું. કોઈ આવ્યું લાગે છે. ફટ દઈને ચુંદડી ઉતારી નાંખી. આવી જ ચુંદડી ઓઢવી છે મારે લગ્ન વખતે.

શું કરું? એક કુવિચાર મનમાં ઝબક્યો. એણે કાતર લીધી હાથમાં ને ચુંદડીમાં ખાંપો પાડ્યો. ચુંદડી હાથમાં લઈ નંદિની શેઠાણીને બતાવવા ગઈ. આ તો અપશુકન થયા ગણાય. નવી નવેલી વહુઆરું - ચુંદડીમાં ખાંપો? આવી ચુંદડી હવેથી વહુને પહેરવા ન જ દેવાય. શું કરવું? નંદિનીએ મંગળાને કહ્યું, આવી ખાંપાવાળી ચુંદડી મારા ઘરમાં ન જ રખાય. તને જોઈતી હોય, વાંધો ન હોય તો લઈ જા. મંગળાના મનમાં વિચાર ઝબક્યોય આ તો શાંતિના જ કારસ્તાન. પણ હવે બોલીને શું? મનમાં વિચારને દાટી દીધો. મા દીકરી સાંજે ચુંદડી લઈ ઘરે પહોંચ્યા. માની નજરમાં ઠપકો હતો પણ શાંતિ તો મનથી ખુશખુશાલ હતી. આમેય આખી જિંદગી પારકા ઉતરેલા કપડાં પહેર્યા છે. ગરીબના નસીબમાં નવાનકોર કપડાં ક્યાંથી હોય. લોડ્રીમાં રફુ કરવાવાળો બેસે છે. શાંતિ ચુંદડીને રફુ કરાવી આવી. એની મનોકામના પૂરી થઈ - ખાંપાવાળી તો ખાંપાવાળી, લાલ ચટક ચુંદડી ઓઢીને હવે એ સાસરે જવાની.

ખુશખુશાલી

એક ૮૦ વર્ષના માજી. તરોતાજી લાગે. મોઢા પર સદાયે પ્રસન્નતા લહેરાતી હોય. સદા ખુશખુશાલ. આટલા સુદીર્ઘ જીવનકાળ દરમિયાન અનેક લીલીસૂકી જોઈ આઘાતો સહ્યા. અંગત સગાના મોત જોયા, લગ્નો જોયા, માણ્યા છતાં મુખ પર કોઈ દુઃખદ ભાવ જણાવા ન દીધા. કહે મને ઉદાસ જોઈ, મારા સંતાનો દુઃખી થાય. એમનું દુઃખ મારાથી ન જોવાય. તેથી દિલના દર્દને દિલમાં દાટી દેવાનું. ઇશ્વરે જિંદગી આપી છે, તો હસીખુશીથી કેમ ન જીવવું. ઇશ્વરનું બીજું નામ છે, સચ્ચિદાનંદ. સત્ + ચિત્ + આનંદ. આ ત્રણે ઇશ્વરે બક્ષેલા છે તો પછી આનંદથી જીવવું.

વસે છે કોધ, વૈરી તો ચિત્તમાં તેને તજી દેજે.

દિલે જે દુઃખ કે આનંદ કોઈને નહીં કહેજે.

પૂરવ જનમના પાપ ને પુણ્ય, ભોગવવા તો પડે. હસતા યે ભોગવવાના, ને રડતા યે ભોગવવાના. કરમની નિર્જરા કરી લેવી. ત્રણ ચાર પેઢીના દાદીમા. સૌને પ્યાર કરે. નાના મોટા સૌ પગે લાગે, જે શ્રીકૃષ્ણ કરે. દાદીમા ઠાકોરજીની સેવા કરે. પણ સૌથી વધુ બાળગોપાળ, ઘરની વ્યક્તિઓની કાળજી સૌ પ્રથમ લે. જમાનાને ઓળખે. કોઈની ટીકા નહીં, નિંદા નહીં, સૌ પોતપોતાની મરજી પ્રમાણે જીવો. હા, મર્યાદામાં રહીને. દાદીજીનું હૈયું એટલું બધું પ્રેમાળ કે એમનું મન દુઃખવાની કોઈ હિંમત ન કરે. એમના હૃદયમાં પ્રેમનો ઝરો અસ્ખલિત પણે વહ્યા કરે, અખૂટપણે.

આજના જમાનામાં એકબીજા I love you કહી પ્રેમ દાખવે. પ્રેમ એ કોઈ પ્રદર્શનની વસ્તુ નથી. કહેવાની ચીજ નથી. પ્રેમ કરવાનો હોય, પામવાનો હોય. પ્રેમનો પ્રવાહ તમને તરબોળ કરી દે. દાદી નિખાલસતાથી એમની જિંદગીની સારીનરસી બધી બાબતો કહેતા

જાય. કહે, મારી પાસે ધનદોલત તો હતા નહીં. તમે બધા છોકરાઓ, એ મારી મૂડી, અને મૂડીનું વ્યાજ. જે મને સૌથી વહાલું. ઇશ્વરે હવા, પાણી મફતમાં આપ્યા છે. તો આપણે પ્રેમ મફતમાં, સ્વાર્થ વિના ન વહેંચી શકીએ? ઇશ્વરે આપણા દૈન્યના એક ખૂણામાં પ્રેમનો છલોછલ કુંભ ગોપિત કરી રાખ્યો છે. આપણે મૃગજળના ઝાંઝવા જેવા સુખની શોધમાં બહાર ભટકીએ છીએ. પ્રેમરસ પીને તું પ્રાણીયા. ઇશ્વરે તમને જે આપ્યું છે એ તમારે બધાને વહેંચવાનું છે. અન્યને પ્રેમ કરવો એ ઇશ્વરને પ્રેમ કરવા સમાન છે, કારણ સકળ સૃષ્ટિ ઇશ્વરનું સર્જન છે.

આપણી પાસે જે હોય તે જ અન્યને આપી શકાય. એ માટે સૌ પ્રથમ શરત છે, આપણે આપણી જાતને સૌ પ્રથમ ઓળખીએ, પ્રેમ કરીએ. I love myself. દુઃખ આવે અકળાવું નહીં, સુખ આવે છલકાઈ જવું નહીં. Positivityથી જીવવાનું એ દાદીનો જીવનમંત્ર. દાદી હંમેશા ખુશખુશાલ. હંમેશા સરસ રીતે તૈયાર થાય, ટાપટીપ કરે. ફેસીયલ કરાવે. જાતે ઇસ્ત્રી કરે પણ ઇસ્ત્રીટાઇટ કપડાં પહેરે. કહે ઠાકોરજી રસરાજ છે. એમને બધું ઉત્તમ ગમે. સરસ શણગાર સજો, સરસ ભોજન આરોગો. એ છે, સીકેટ ઓફ હેપીનેસ.

જિંદગી કેટકેટલા અનુભવોથી સમૃદ્ધ કરે છે. પ્રકૃતિ પાસેથી કેટલું બધું શીખવાનું છે, યાદ રાખવાનું છે, અને એમાં આપણું અંગત ઉમેરી અન્યને લહાણી કરવાની છે. જિંદગી હું તને પ્રેમ કરું છું. જેવી છે તેવી તારું સ્વાગત કરું છું, તને આવકારું છું. દાદીનું જીવન સતત પ્રેરણાદાયી. જીવન સુંદર છે. કારણ ઇશ્વરે આપેલું છે. આપણી જાત ઉપર સૌ પ્રથમ પ્રેમ કરવો, પછી પરિવાર, સગાવહાલા સૌને. માંદા સાજા થઈએ પરિવાર પ્રેમથી ચાકરી કરશે.

ભૂતકાળમાં ઘણા મન દુઃખ થયા હશે, કચકચ થઈ હશે. ગઈકાલને ભૂલી જવાની. દેરાણી જેઠાણી કોઈ સાથે સરખામણી કરવાની નહીં. સૌ સૌના ભાગ્યનું રણ છે, માણ છે. સુખદુઃખને માપવાનું બેરોમીટર આપણી પાસે નથી. જગતમાં દેખાતા બાહ્ય સુખો આભાસી હોય છે. તેથી સદા આનંદમાં રહેવું. બહારની પરિસ્થિતિ આનંદ-સુખ આપી

શકે નહીં. આનંદ એ તો ભીતરની અનુભૂતિ છે. આજે જે સમય મળ્યો છે, આવ્યો છે તે શ્રેષ્ઠ છે. ભોગવી લો. કલ રહે યા ન રહે. ગમતું હોય તે આજે જ અમલમાં મૂકી દો. કાલ ઉપર મુલતવી રખાય નહીં. સખી આજનો લહાવો લીજીએ રે, કાલ કોણે દીઠી છે.

નાની નાની ગડમથલમાં જીવને ડૂબાડી ન રાખો. નજીવી વાતોમાં શક્તિને વેડફી ન નાંખો. નકામી વસ્તુઓ, નકામા માણસોને ઘરમાં પ્રવેશના જ ન દો. મન સાફ રાખો. જિંદગીને ચાહો. અન્યની ભૂલોને માફ કરી દો. સમય આવે ને જાય. દુઃખનું ઓસડ દહાડા. કોઈ પરિસ્થિતિ કાયમ ટકવાની નથી. મગજમાં સ્વસ્થતા કેળવો. શાંતિથી સમાધાનથી. સંતોષથી જીવો. બુદ્ધિની, કલ્પનાની ક્ષિતિજો વિશાળ બનાવો. તમને શું જોઈએ છે તેની ઇશ્વરને ખબર છે.

કુદરત સાથે સંપર્ક જાળવી રાખો - સદા લીલાછમ હસતાં રમતા રહો. મન પ્રસન્ન હશે તો તાજગી અનુભવાશે. દુનિયા ખતમ થઈ જશે ત્યારે ય એક જ વસ્તુ અજેય, અમર રહે છે. તે જ છે પ્રેમ.

પુશી

મારે સુખી થવું છે - અન્યને સુખી કરવા છે. મારે પુશ રહેવું છે. એ માટે મારે પુશીનું વાવેતર કરીને રાજીપાનો પાક લણવો છે. પુશીની લહાણી કરી કરીને અન્યને આનંદ આપવો છે. જગત પરિવર્તનશીલ છે. ક્યારેક સુખ - ક્યારેક દુઃખ આવે ને જાય. લાભા લાભો - જ્યાં જ્યાં - જિંદગી આજે છે એ જ પરિસ્થિતિમાં રહેવાની નથી. બચપણમાં વસ્તુમાં - રમકડાંમાં સુખ લાગતું હતું. આજે એમાં નથી. ગાડી બંગલા, રાચરચીલું - બધું મળે તો સુખી થઈ શકાશે. આજે એ બધું મળ્યા પછી યે સુખ લાગતું નથી. ક્યારેક એકલતા સાલે છે. સુખ દુઃખનો પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિ ઉપર આધાર રહે છે. શિયાળામાં દુઃખ લાગે, ઉનાળામાં સુખ લાગે. આજે કોઈ સાથે પ્રેમ થયો - એના વિના નહીં જીવી શકાય એવું લાગે. એની સાથે લગ્ન થાય. કંકાસ થાય, છૂટાછેડાની નોબત આવે. એ જ વ્યક્તિ અપ્રિય બની જાય.

લગ્ન થાય. ચિંતા, નવા ઘરમાં ફાવશે? નવી વ્યક્તિઓ સાથે એડજસ્ટ થવાશે? સાસુ નણંદ કનડશે? જોબ કરવાની સાથે ઘરની જવાબદારી નિભાવી શકાશે?

સુખની વ્યાખ્યા શું? આપણને બધું અનુકૂળ આવે તો સુખ. પ્રતિકૂળતામાં દુઃખ, સંતાપ.

આપણી સંસ્કૃતિ છે. સર્વે જનાઃ સુખિનઃ સન્તો. સર્વે જણ સુખી થાઓ - કોઈને પણ દુઃખ ન પડો. સર્વે નિરોગી રહે, સ્વસ્થ રહે. આમ આપણે સ્વકેન્દ્રી છીએ. આપણા જ સુખ દુઃખનો વિચાર કરીએ છીએ. પણ સાથે સાથે મારો પરિવાર મારા પડોશીઓ, મારા મિત્રો સૌ સુખી રહે એવી શુભ ભાવના સેવીએ છીએ. એ માટેની શરત માત્ર એટલી જ છે કે સૌ પહેલાં આપણે ખુદ સુખની અનુભૂતિ કરતા શીખી જઈએ. સૌનું સુખ એ મારું સુખ અને તો જ વિકાસની નવી નવી

દિશાઓ ખુલતી જશે.

ખરી વાત એ છે કે તમારી પાસે જે વસ્તુ હોય તે જ તમે બીજાને આપી શકો. તમારે સૌને પુશ જોવા હોય, સુખી કરવા હોય તો સૌ પહેલાં તમે સુખી હોવા જોઈએ, તમે પોતે પુશ હોવા જોઈએ. આપણામાં કહેવત છે કે જે રડતો જાય એ મુઆના ખબર જ લાવે. પુશ માણસના જીવનમાં નવી ઊર્જા, સ્ફૂર્તિનો ભંડાર હોય, સારી માઠી ઘટનાઓ એને હલબલાવી ન જાય. એ સ્વસ્થ હોય. અણસમજુ કે નાદાન માણસો સાથે પણ એ સ્વસ્થતાથી, પરિપક્વતાથી કામ લઈ શકે.

આપણે મનથી નક્કી કરી લઈએ કે હું સુખી છું. મને કોઈ વસ્તુનો અભાવ નથી. હું સતત પુશ રહી શકું છું. કોઈ મને પ્રેમ કરે કે ન કરે, કોઈ મારી કદર કરે કે ન કરે, કોઈ મારા વખાણ કરે કે ન કરે. બીજા ઉપર મારું સુખ કે પુશી અવલંબિત નથી. મારી પુશી મારી અંગત જવાબદારી છે. મારી અંગત માલિકીની છે. અને હું એને બખૂબી નિભાવીશ. જે કંઈ થઈ ગયું તે થઈ ગયું. મારું કે નરસું. મારા વર્તમાન પર એની કોઈ છાયા પડવી દેવી નથી. એના પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી દુઃખી થવું નથી, ગઈ કાલ કરતાં મારી આજ સુંદર છે અને આવતી કાલ વિશેષ ઉત્તમ જ હશે. મારે કોઈની હમદર્દીની જરૂર નથી. મારી લડાઈ જાતે લડી શકવા હું સમર્થ છું. સક્ષમ છું. શા માટે કોઈની લાચારી અનુભવવી. ખુમારી અને ખમીરીથી દરેક મુસીબતનો સામનો કરવાની મારી તૈયારી છે. સામી વ્યક્તિને એના સાચા પરિપ્રેક્ષ્યમાં પરખવાની મારામાં હોંશિયારી છે, આવડત છે. મારે કોઈની દયા પર જીવવું નથી. મારે મારી જાતની દયા પણ ખાવી નથી. બિચારો ન થા, બાપડો ન થા, શાણાની સાથે શાણો - દુર્જનથી દુર્જન થા. મારું જીવનસ્તર એટલી ઉચ્ચ કક્ષાએ લઈ જઈશ કે લોકો આજ્ઞિન પોકારી ઊઠે.

સુખી એ છે કે જેને બીજાના અભિપ્રાયની પરવા નથી. કોઈ વખાણ કરે કે નિંદા કરે. એના ઉપર કોઈના મતની અસર થતી નથી. કારણ જેને ખરેખર સુખી થવું છે, એણે પોતાનામાં મસ્ત રહેવાનું છે. પોતાને

ભાગે આવેલી પરિવારની કે સમાજની જવાબદારીઓ નિભાવવાની છે. એ માટે કોઈના યે સર્ટીફિકેટની એ મોહતાજ નથી. બધાને ખુશ કરવાનો ઇજારો આપણો નથી. જેને જે માનવું હોય તે માને જેને જે કહેવું હોય તે કહે.

મારી જીવનગાડી મારે ચલાવવાની છે. મારી ડ્રાઇવીંગ સીટ પર હું બેઠી છું. તો સ્ટીઅરીંગ વીલ અને બ્રેક પર મારો જ કંટ્રોલ હોવો જોઈએ. એ માટે મારે આત્મનિર્ભર બનવું પડે. સેલ્ફ કોન્ફીડેન્સ કેળવવો પડે.

સુખી થવા ખુશ રહેવા માટે અન્ય તરફથી પ્રેમની અપેક્ષાઓ કે ઝંખના સેવવાની જરૂર નથી. કોઈ કોઈને ખુશ રાખી શકતું નથી. સુખ આપી શકતું નથી. આપણે આપણી આગવી દુનિયા વસાવી લઈએ જ્યાં ફક્ત આપણું જ સામ્રાજ્ય હોય.

મધુરમ

સુહાસ અને સુમને પ્રેમલગ્ન કર્યા - હજુ તો બે વર્ષ નથી થયા ત્યાં બંને વચ્ચે વાદવિવાદ અને વિખવાદ શરૂ થઈ ગયા છે. બંને દુઃખી છે. કોનો વાંક? પતિ અને પત્નીના સંબંધ અતૂટ ગણાય. જનમ જનમનો સાથ નિભાવવાના વચનો વિસરાઈ ગયા. બંને વચ્ચે અવિશ્વાસની ખાઈ ખોદાઈ ગઈ. સંબંધોની બુનિયાદ વિશ્વાસ અને ઇમાનદારી પર જ ટકી શકે. લગ્ન એટલે બે દેહનું મિલન નથી. બે આત્માનું મિલન છે. બંને એકાકાર થઈ જવા જોઈએ. એકબીજાના સ્વતંત્ર અસ્તિત્વનો સ્વીકાર હોવો જોઈએ. બંનેએ એકબીજાને પુષ્કળ સ્પેસ આપવી જોઈએ. ખુલ્લા માટે ને ખીલવા માટે. દરેક વ્યક્તિને બીજી કોઈ વ્યક્તિની જરૂરત પડે છે. કોઈ એને સમજે, કોઈ એને ચાહે. ચાહત ઉપર તો લગ્નજીવનની દિવાલ અડીખમ ઊભી રહી શકે. અન્યોન્યને સહારો આપવો - સધિયારો આપવો - સહચરની જરૂરત તો સૌથી વિશેષ હોય છે. બંને પરસ્પર સંવાદ સાધીને રહે જો જરા પણ ચીટીંગ કરવામાં આવે તો અવિશ્વાસની ચિનગારી ભડકો ઊભો કરે.

પુરુષ પ્રકૃતિથી કડક અને જરઠ હોય જ્યારે સ્ત્રીમાં ઋજુતા, લાગણી, પ્રેમ ભરપૂર હોય. પુરુષ ઓફિસમાં કામ કરી થાક્યો પાક્યો ઘરે આવે ત્યારે એની અપેક્ષા હોય કે સ્ત્રી હસતે મોઢે એનું સ્વાગત કરે. ઘરમાં પ્રવેશતા વેંત આખા દિવસનો થાક ઉતરી જાય. ચિત્ત પ્રસન્ન થઈ જાય. સ્ત્રી પણ કામ તો કરે જ છે. આખો દિવસ - શારીરિક અને માનસિક. પણ સ્ત્રી નાજુક હોવા છતાં એવી સબળા છે કે એ કદી થાકતી જ નથી.

પુરુષ એવું ઇચ્છે કે સ્ત્રી એની સાથે પ્રેમપૂર્વકનું વર્તન કરે. એના માતાપિતા પરિવારનું જતન કરે. પુરુષ પત્ની સિવાય અન્ય કોઈ જગ્યાએ દિલ ખોલીને અંગત વાત કરી શકતો નથી. જ્યારે સ્ત્રી તો પડોશી, પિયરિયા, બહેનપણીઓ સાથે દિલની વાતો શેર કરી મન હળવું કરી શકે છે. છેવટ એકાંતમાં રડી લેવાને પણ દિલ હળવું કરી શકે. સ્ત્રી લાગણી

પ્રધાન છે. લાગણી વ્યક્ત કરી શકે છે. જ્યારે પુરુષ પોતાની લાગણીઓ વ્યક્ત કરી શકતો નથી. એ રડી પડે તો બાયલો ગણાય.

સ્ત્રીને પુરુષ પ્રત્યેથી ઘણી ઘણી અપેક્ષાઓ હોય. એ કીટી પાર્ટીમાં જાય. બહેન કે બહેનપણીઓના હસબન્ડ સાથે પોતાની હસબન્ડની સરખામણી કરે. પતિની ખામીઓ ગણવાનું શરૂ કરી દે. કોઈ એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિની બરોબરી કેવી રીતે કરી શકે. બે ભાઈઓની બુધ્ધિમતા, હોંશિયારી કે કમાણી ક્યારેય સરખા ન હોઈ શકે. અન્યની સાથે તુલના કરવાથી પુરુષને પોતાની માનહાનિ થયાનું ફીલ થાય. દરેક માણસમાં અમુક સારપ હોય, અમુક ઉણપ પણ હોય. લગ્ન થયા, પાર્ટનરને સંપૂર્ણપણે અપનાવી લેવા પડે. એની સઘળી ઉણપ કે સારપ સાથે. જેની સાથે જિંદગીભર સાથ નિભાવવાનો છે. એની કદર કરતા શીખવાનું. ફક્ત ઉણપ જોયા કરવાથી મન ઊંચા થઈ જાય. પરસ્પરનો વ્યવહાર રૂક્ષ થઈ જાય. વર્તન-વાણીમાં ફરક આવી જાય.

જો પુરુષને ખાત્રી હોય કે ઘરે જતાની સાથે એની રાહ જોઈને કોઈ બેઠું હોય, બે મીઠા બોલ બોલી, સ્વાગત કરનારું હોય તો એ ખરેખર જલદી ઘરે પહોંચવા બેતાબ બની જાય. ભાવનાત્મક સંબંધ હોય, આત્મીયતા સભર આવકાર હોય તો કયો પુરુષ બહારછલ્લો બને? પતિ પત્ની વચ્ચે ક્યારેક વાદવિવાદ થાય. પરસ્પર ખુલ્લા મને વિચાર કરવો. એકબીજાને સમજવાનો પ્રયત્ન કરો. આજે પત્નીએ અમુક વર્તન કર્યું - કેમ કર્યું હશે? એને શી મુસીબત નડી હશે. એકબીજાને વિશ્વાસમાં લઈ ખુલાસાઓ કરી લેવામાં જ સમજદારી છે. મતભેદ તો થયા જ કરવાના પણ ક્યારેય મનભેદ વકરવા ન દેવાય.

સ્ત્રીને પોતાનું સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ છે. એના લાગણીતંત્રને ઠેસ પહોંચે એવું કશું કરવું નહીં, બોલવું નહીં એવી કાળજી પુરુષે રાખવી પડે. અને સ્ત્રીએ પણ વણપૂછ - પુરુષના મનની વાત જાણી લઈ સમજદારી કેળવી લેવી પડે તો સંસારમાં મીઠાશ જળવાઈ રહેશે. અને બધું મધુરમ્ મધુરમ્ થઈ જશે.

વિરહવેદના

અમી એટલે જીગરના ઘરની રાણી, મનની મહારાણી અને જીગરના હૈયાની પટરાણી. કહે છે આ સંસારમાં મોટી ખોટ, સરખે સરખી જોડ કે મળવી દોહલ્લી. અમી અને જીગર બંનેની પ્રકૃતિ અલગ, શાખ અલગ, છતાંયે બંનેની જોડી જામી. કારણ અમીનો સમાધાનકારી સ્વભાવ, સમજણ, કોઠા ડાહ્યાપણું. બંનેના લખાણ જાણે સ્વર્ગમાંથી જ લખાઈને આવ્યા હશે. અમીના પિયરમાં ફક્ત એક વિધવા મા. બાપા નાનપણથી ગુમાવેલા. માએ અમીને સંસ્કાર સીંચ્યા. દીકરીને કરિયાવરમાં આપવા કશું નથી. ફક્ત શિક્ષણ અને સંસ્કાર દાયજામાં આપ્યા.

જીગરનો ભર્યો ભર્યો પરિવાર. કાકા, મામા, માસી, ફોઈ વગેરે. બાપાનો ધમધમતો ધંધો. જીગરને એક નાની બહેન, હંસા. જીગર ભણી રહ્યો, બાપાનો ધંધો સંભાળી લીધો. અમી કોલેજમાં સાથે ભણતી હતી. એક વેલેન્ટાઈન ડે ને દિવસે એણે અમીને પ્રપોઝ કર્યું, ઘરે લઈ આવ્યો. એના ઘરમાં બધાનો વિરોધ. પિયરમાં કંઈ દીઠું નથી. મન મોટું નહીં હોય. છીછરું હશે. આપણા શ્રીમંત ઘરની રહેણીકરણીમાં એ નહીં શોભે. અમી સી.એ.નું ભણી રહી પછી એણે બેંકમાં નોકરી લીધી હતી. માને ઘરડે ઘડપણ આરામ આપવો જોઈએ.

અમી સાસરે આવી. કામકાજમાં તો પલોટાયેલી હતી જ. અરમાન હતા, સૌને પોતાની કરી લેવાના. દૂધમાં સાકર ભળે એમ ભળી ગઈ. નાની નણંદ હંસાના લગ્ન ધામધૂમથી કર્યા. નણંદ ભોજાઈ બંને સાથે પ્રેગનન્ટ થયા. નણંદ સુવાવડ કરવા ઘરે આવી હતી. સુવાવડમાં કંઈ કોમ્પ્લીકેશન થયું. ઇન્ફેક્શન લાગ્યું. દસ દિવસના દીકરા તુષારને મૂકી હંસા મરી ગઈ. તુષારની છઠ્ઠીને દિવસે અમીને સુવાવડ આવી. એને પહેલે ખોળે દીકરી જન્મી, કૃપા. કૃપાની સાથે તુષારને અમીએ ધાવણ ધવરાવ્યું. એક ને બદલે બે બાળક ઉછેરવાની જવાબદારી આવી

પડી. ઘરમાં ઘરડા સાસુથી કામ થાય નહીં. અમીએ નોકરી છોડી દીધી. અમીને પ્રમોશન મળે તેમ હતું. પણ ફરજનું ભાન હતું. જીગર કહે, ઘરમાં પૈસા કમાઈ લાવે એના કરતાં બાળકને ઉછેરો, બા બાપાનું ઘડપણ સાચવો. બે વર્ષ પછી કૃપાને ભાઈની ભેટ મળી, આનંદ. ત્રણે ભાઈ બહેનો સાથે ઉછર્યા, મોટા થયા, કોઈને ખ્યાલ પણ ન આવે કે તુષાર ફોઈનો દીકરો છે.

અમી હતી નાજુક, નમણી, પિયરમાં આટલું બધું કામ કર્યું ન હતું. માએ જતન કરી જાળવી હતી પણ અમીના સ્વભાવમાં થાક નહીં, કંટાળો નહીં. બધાનું કરી છૂટવાની ભાવના. ઘર, વ્યવહાર સરસ રીતે સંભાળી લીધા. જીગરને ઘરની કોઈ વાતે ફિક્કર નહીં. અમી ઘરકામ પટાપટ પતાવે. સરસ રીતે તૈયાર થઈ જીગર સાથે બહાર નીકળે, લોકો જાણે રામસીતાની જોડી જોઈ હરખાય. વાહ વાહ રામજી, ક્યા જોડી બનાઈ.

અમીને ચડાવેલો દાગીનો, અમીએ હંસાના લગ્ન વખતે આપી દીધો, એ વરસ ધંધામાં જરા ખેંચ હતી. જીગર વારંવાર યાદ કરાવે, હવે સારા દિવસો છે, તારા માટે દાગીનો બનાવી લે. તું અડવી લાગે મને નથી ગમતું. અમી કહે, તમે મારા હૈયાનો હાર છો, દાગીનાનો મને મોહ નથી. ત્રણ ત્રણ છોકરાઓને ભણાવવાના છે. બા બાપાના ઘડપણ પાળવાના છે. સાસુને પણ ઘણી ઈચ્છા હતી કે વહુને શણગારે. પણ કોઈ વાતે વેત મળ્યો નહીં. સાસુ સસરા અવસાન પામ્યા, આશીર્વાદ આપીને ગયા. વહુ તેં અમારી આંતરડી ઠારી છે. અમને ઠાર્યા એવા તમે ઠરજો.

ત્રણે છોકરા મોટા થયા. દીકરી કૃપાએ પોતાની પસંદગીના સુમન સાથે લગ્ન કરી લીધા. જીગરનો વિરોધ હતો. છોકરો છેલ્લબટાઉ છે. તમારું લગ્નજીવન નહીં ટકે. પણ મા અમીએ બધું સાચવી લીધું. કૃપાનો હાથ પહેલેથી છૂટો. માંગે ત્યારે બધું મળી રહેતું. એને ત્યાં એક દીકરો, એક દીકરી થયા. કૃપાના ઘરમાં કાયમ તંગી. બહેનપણીઓને ત્યાં પ્રસંગો આવે. ગીફ્ટ આપવાની, પિયરમાં મા-બાપ, ભાઈ-ભાભી

વારેવારે કોઈ ને કોઈ પ્રસંગ ઉજવે. કૃપા મોંઘીદાટ ગીફ્ટ ખરીદી લાવે. સુમન સાથે ઝઘડો થાય. કૃપા સંભળાવે, એ લોકો કેટલા મોંઘા દરદાગીના, સાડી અપાવે છે. છોકરાઓને કપડાં, મારા કપડાંનો કોઈ ખરચ આપણે ઉઠાવવો પડતો નથી. સુમનની દલીલ હોય કે દરદાગીના તારી બેંકના લોકરમાં મૂકાય છે. ગીફ્ટ માટે મારા રોકડા પૈસા વપરાય છે. મારી આવક એટલી મોટી નથી. કરકસર કરતાં શીખો. આપણા છોકરા ભણાવવાના છે. કૃપા ટોણો મારે, તમારે માથે કંઈ નહીં પડે, મારા મા-બાપ બેઠા છે. જ્યારે જ્યારે જરૂર પડે, કૃપા રોદણાં રડે, અમી એને જોઈતું અપાવી દે. હું બેઠી છું ને! જીગર અને દીકરો આનંદ બંને વિરોધ કરે તું દીકરીને ખોટી ટેવ પાડે છે.

આનંદના લગ્ન થયા ઉમા સાથે અને તુષારના ઉષા સાથે. ભાણેજ તુષાર મામાની જ ફેક્ટરીમાં જ મેનેજર તરીકે બધી જવાબદારી સંભાળે. પપ્પા જીગર હવે ઓફિસ મેનેજમેંટ સંભાળે. એને બહારગામ જવાનું નહીં.

જીગર રંગીલો જીવ. અમીને કહે, હવે વહુ આવી, ઘરની જંજાળ છોડો ચાલો ચાર ધામની યાત્રા કરી આવીએ. પણ અમીને માથેથી ઘરનો બોજો ક્યારેય ઉતર્યો જ નહીં. વહુને કોઈ મોટી કંપનીમાં સી.ઈ.ઓ. તરીકે પ્રમોશન મળ્યું. એ નોકરી શા માટે છોડે? વહુ તો વહેલી સવારે આઠ વાગે જોબ પર જવા નીકળી જાય. અમીને વહુનું ટીફીન ભરવું પડે. જીગર, તુષાર, આનંદનું ટીફીન ભરવું પડે. વહુને સુવાવડ આવી. દીકરીની સુવાવડ, એ ક્યારેય નવરી પડે નહીં. નિવૃત્ત થવાનું નામ જ ક્યાંથી લેવાય. એ તો જાણે સાક્ષાત્ અન્નપૂર્ણા, સંતોષી માતા. સદા પ્રસન્ન!

અમી અને જીગરને સાઠમું વર્ષ બેઠું. દીકરો આનંદ, કૃપા, ભાણેજ તુષાર બધાએ આલાગ્રાન્ડ પાર્ટી ગોઠવી. ષષ્ટીપૂર્તિ ઉજવી. હેપી બર્થ ડે ટુ યુ. ડાન્સ કર્યા, કેક કપાઈ. આજે જીગર ખાનગીમાં હીરાનો સેટ ખરીદી લાવ્યો હતો. એને એમ કે રાત્રે સૂતી વખતે ખાનગીમાં અમીને સરપ્રાઈઝ ગીફ્ટ આપીશ. બેડરૂમમાં ગયો, ત્યારે અમી થાકીને સૂઈ

ગઈ હતી. શા માટે ઉઠાડવી? સવારે આપીશ. વહેલી સવારે અમીને ઉઠાડવા ગયો, આટલું બધું મોડે સુધી એ ક્યારેય સૂતી નથી. અમીને હચમચાવી. પોક મૂકાઈ ગઈ - અમીનું પ્રાણપંખેરું ઉડી ગયું હતું. એના મોઢા પર પ્રસન્નતા છલકાતી હતી. જાણે જીવંત સાર્થક થઈ ગયું.

બે દિવસ સુધી રોકકળ ચાલી. પ્રાર્થનાસભામાં પુષ્કળ માણસો આવ્યા. અમી અને જીગરના ખૂબ મિત્રો અને ચાહકો હતા. આનંદની પત્ની ઉષાને અગત્યની મીટીંગ હોઈ, એ વહેલી આવી જઈશ કહી ઓફિસે ગઈ હતી. એ સમયસર પ્રાર્થનાસભામાં પહોંચી શકી નહીં. આનંદ બગડ્યો, પણ ઉષાને કોઈ અસર નહીં. મા મરી ગઈ એમાં આટલો ઉહાપોહ શું માંડ્યો છે? હું કંઈ ફરવા ગઈ ન હતી. જોબ છે. જવાબદારીનો, એક્સન્ટ રહેવાય તેમ ન હતું. આનંદનું મન ઊંચું થઈ ગયું. ઝઘડો વધી ગયો. ઉષા રીસાઈને પિયર ચાલી ગઈ. અત્યાર સુધી સાસુજી હતા. હવે ઘરનો કારભાર એને માથે આવી પડ્યો. એની જવાબદારી સ્વીકારવાની દાનત જ નહીં. પણ દીકરાએ ઘર માથે લીધું. મને દાદા જોઈએ છે, દાદી ક્યાં ગઈ. બસ ઘરે ચાલો પણ ઉષાનો અહં પ્રબળ હતો. તુષારને કહે તું લેવા આવે તો જ આવું.

અમીના મૃત્યુનો જબરદસ્ત આઘાત જીગરને લાગ્યો હતો. બે દેહ પણ એક પ્રાણ. મને એકલો મૂકીને જતી કેમ રહી? તને આવી સ્વાર્થી ધારી ન હતી. તું તો મૃત્યુને ખાટી ગઈ પણ મારું શું?

અમી સંપૂર્ણ સંતોષ સાથે મરી હતી. જીવન ધન્ય બની ગયું હતું તેનું. પણ જીગર જીવનસાથી વિના તડપે છે, તલસે છે, મારી ગીફ્ટ જોવા પણ ન રોકાઈ. જિંદગીભર તે બધાને આપ આપ કર્યું. કોઈ પાસેથી કશું લીધું નહીં. જિંદગીકા સફર યે સુહાના, યહાં કલ ક્યા હો કિસને જાના? ઓ સાથી રે તેરે બીના ક્યા જાના? એકલવાયી જિંદગી કેવી રીતે જીવાશે? બે દિવસ સુધી કંઈ ખાધું, પીધું નહીં, બસ રડ્યા કરે. ઉષા વહુ પિયર જતી રહી છે. તો તુષાર અને એની પત્નીએ આવી ઘર સંભાળી લીધું છે. અમે બધા છીએ ને તમારી સંભાળ લેવાવાળા.

‘ઓ નીલ ગગનના પંખેરું. પાંખો આવી ઊડી ગઈ તું આકાશે. તું કાં નવ પાછી આવે? મને તારી યાદ સતાવે. જીગરનું બ્લડપ્રેશર વધતું ચાલ્યું. ડોક્ટર કહે, હોસ્પિટલમાં એડમીટ કરી દઈએ નહીં તો એટેક આવી જશે. બે દિવસ પછી જીગર હોસ્પિટલમાંથી ઘરે આવ્યો. દીકરી કૃપાને એને ઘેર જવું પડ્યું. તુષાર ભાણેજ અને દીકરો આનંદ ઊભે પગે બાપાની ચાકરી કરે છે. દુઃખનું ઓસડ દહાડા. જીગર ઘરમાં હરતોફરતો થયો. વોર્ડબોય રાખ્યો છે. પણ જીગરને કોઈ સાથે ફાવે નહીં. અમી વગર સોરવાયા કરે.

આનંદ વહુને ઘરે લઈ આવ્યો. વહુ કહે, બાપાને ફરી પરણાવી દઈએ. એમની ચાકરી રોજ રોજ કોણ કરશે? બાપાને કંપની આપનારું કોઈ જોઈએ.

જીગરનું હૈયું કલ્પાંત કરી ઊઠ્યું. કોઈ મને તો પૂછો? જીવ્યા, મર્યાના જુહાર, અમી હું આવું છું તારી પાસે. તારા વિના આ જગતમાં કોઈ મારું નથી.

દૈવ

સુખ દુઃખ મનમાં ન આણીએ, ઘટ સાથે રે ઘડિયા
ટાળ્યા તે કોઈના નવ ટળે, રઘુનાથના જડિયા.

ન જાણ્યું જાનકી સાથે સવારે શું થવાનું છે. આપણો ભાગ્યવિધાતા દૈવ એ જે મોકલે - સુખ કે દુઃખ સ્વીકારી લેવું પડે. આપણું ભાગ્યજીવન - ઇશ્વરાધીન છે. ઇશ્વરનું ધાર્યું થાય. નહીં તો રામ જેવા રામને વનમાં કેમ જવું પડે. સીતાને, દ્રૌપદીને વનવાસ કેમ ભોગવવો પડે? જે ગમે જગદગુરુ દેવ જગદીશને, તે તણો ખરખરો ફોક કરવો - આપણો ચિંતવ્યો અર્થ કઈ નવ સરે, ઉગરે એક ઉદ્દેગ ધરવો. ઇશ્વરની ઇચ્છા વિના પાંદડું ચે ફરકતું નથી. દુઃખ આવી પડે, નિસાસો નંખાઈ જાય. ભગવાન તું મને જ કેમ દુઃખ મોકલ્યા કરે છે? મેં ક્યાં કોઈનું કશું બગાડ્યું છે?

કોઈને કેન્સર કે એવો અસાધ્ય રોગ થાય, કોઈનું યુવાવયનું સંતાન મરી જાય, કોઈને ધંધામાં ખોટ જાય. કોઈની તંદુરસ્તી ખરાબ રહે. સંતાનો કપાતર નીપજે. અનેક પ્રકારના દુઃખ આવે, માણસ હિંમત હારી જાય, શ્રદ્ધા ખૂટી જાય. એ તો નરસિંહ મહેતા જેવું કોઈક જ નીકળે કે જે ગાઈ શકે કે 'ભલું થયું ભાંગી જંજાળ, સુખે ભજશું શ્રીગોપાળ.' કુંતા માતા જેવું કોઈક જ માંગે કે હે કૃષ્ણ, દુઃખ મોકલતો રહેજે, તારું સ્મરણ વિસરાય નહીં. સૌને સુખી થવું હોય. દુઃખ કોઈને ગમતું નથી.

જો આપણે એમ કહીએ કે સર્વત્ર રાજ્ય છે ઇશનું, ભગવાનની મરજી મુજબ જ જગત ચાલે, તો પછી એક જ મા-બાપના બે સંતાનો, એક સુખી કેમ? એક દુઃખી કેમ? પુણ્યશાળી, સત્યવાદી રાજા હરિશ્ચંદ્રને દુઃખ પડે, રામજીને વનવાસ વેઠવો પડે. શ્રી કૃષ્ણને પારધીને હાથે બાણથી વિંધાવું પડે - એવું કેમ? ઇશ્વરને મન તો એના સઘળા સંતાનો સરખા હોવા જોઈએ. એ શા માટે કોઈનું ભાગ્ય નબળું કે સબળું લખે?

એ partiality કેવી રીતે કરી શકે? એ શા માટે કોઈને પુણ્યશાળી બનાવે, શા માટે કોઈને પાપી, ધૂર્ત બનાવે. ક્યારેક પાપી લોકો જલસાથી જીવતા હોય છે, જ્યારે ભગવાનના ભક્તો ખુદ ગરીબી વેઠે છે. સુદામા શા માટે રંક? શા માટે એ બધાનું ભાગ્ય સારું જ ન લખે? એ તો પ્યારનો સાગર છે, સર્વ શક્તિમાન છે.

રોગચાળો વ્યાપે, ક્યાંક ભૂકંપ આવે, ક્યાંક સુનામી આવે, મહા વિનાશ ફેલાઈ જાય. કોઈને ત્યાં સંતાન નથી, ધન છે, કોઈને ત્યાં સંતાન છે, ખાવાનું નથી. ગરીબી, બિમારીથી જગત કેમ પીડાય છે? શા માટે યુદ્ધ થાય છે? આટઆટલા ઇશ્વરીય અવતાર પછી પણ જગતમાં શાંતિ કેમ નથી. શ્રીકૃષ્ણની દ્વારિકામાં યાદવાસ્થળી કેમ થઈ? ખુદ ભગવાન પણ યાદવોનો સર્વનાશ રોકી શક્યા નહીં? કોઈ શ્રેષ્ઠ છે, કોઈ નિમ્નત્તમ છે. ક્યાંક સારપ છે, ક્યાંક દુષ્ટતા છે. આટલો ભેદભાવ, ફરક શા માટે? શાને કારણે? ઇશ્વર આપણો બાપ છે. બાપ પોતાના સંતાનોમાં કોઈને ગોળ ને કોઈને ખોળ થોડો આપે? એને મન બધા સરખા હોવા જોઈએ.

જેવા જેના ભાગ્ય. આપણે કહીએ કે વિધાતાએ એના લેખ એવા લખ્યા હશે. દુઃખ પડે, જ્યોતિષ પાસે જઈ હાથ બતાવીએ. મેરે સાથ એસા ક્યું હોતા હૈ? જાણવાની જીજ્ઞાસા થાય. ભાગ્ય જાણીને શું કરી શકશું? જ્યોતિષ આપણા ભાગ્યને પલટી શકવાનો નથી. હા કોઈ ખામી હોય તો ડેમેજ કંટ્રોલ કરી શકાય પણ ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તે ભોગવવું જ પડે. કહે છે - જનમ આપે જનેતા, કરમ ન આપે કોઈ. હતાશ, નિરાશ થયેલ માણસ છેલ્લે આશ્વાસન મેળવે. જેવા જેના કરમ. જેવી જેની કરણી તેવી ભરણી. બાવળ વાવ્યા હોય તો શૂળ-કાંટા ભોગવવા પડે. કેરી ન પાકે, બાવળ પર. આપણે માનીએ છીએ કે અનેક અવતાર ભોગવ્યા પછી માનવ અવતાર મળ્યો છે. જીવ એના આગલા જન્મના સંસ્કાર, એના કરમ સાથે લઈ નવો અવતાર લે છે. ક્યાં જન્મવું એ એના હાથની વાત નથી. કર્મ પ્રમાણે ભવ મળે. કર્મના ફળ ભોગવવા જ પડે. ત્યાં સુધી મુક્તિ મળે નહીં.

કોઈના કર્મ સરખા હોતા નથી, તેથી બધાનું ભાગ્ય સરખું હોતું નથી. એ જિંદગીનો નિયમ છે. કર્મફળની બાબતમાં ઇશ્વર પણ કશું કરી શકે નહીં. યુધિષ્ઠિરને અંબા-અંબાલિકાનો શ્રાપ, રામને વાલીનો શ્રાપ, કૃષ્ણને ગાંધારીનો શ્રાપ. કર્મનું ફળ ભોગવવું જ પડે. મહાભારતના સઘળા પાત્રો કર્મના ફળ ભોગવે છે. આગલા જન્મના સંસ્કારો ભાગ ભજવે જ ભજવે.

આપણે બીજાને અશાંતિ આપી હોય તો આપણને શાંતિ ક્યાંથી મળે? આપણે સત્કર્મો કરવા છે કે દુષ્કર્મો એ આપણે નક્કી કરવાનું છે. ઉર્ધ્વગતિ એ જીવમાત્રનો સ્વભાવ છે. પરંતુ નીચતા ન તજી શકીએ તો પતન-અધોગતિ નિશ્ચિત છે. ભગવાન જન્મ આપે. તંદુરસ્તી જાળવવી એ આપણા હાથમાં છે. પૌષ્ટિક ખોરાક ખાઈએ, કસરત કરીએ, સારા ડોક્ટરની સલાહ લઈએ. ડોક્ટર દવા આપશે. પ્રીસ્ક્રીપ્શન આપશે. પણ ચરી તો આપણે જ પાળવી જ પડશે. ડોક્ટરનું કહ્યું માનીશું તો ડાયાબીટીસ નહીં થાય, રોગ નહીં વકરે. નિયમ નહીં પાળીએ તો પછી સારામાં સારો ડોક્ટર પણ બચાવી નહીં શકે. આપણે આપણી લાઇફસ્ટાઇલ બદલવી પડશે. Relaxation જાળવવું પડશે. નિરાશા કેળવશું તો વિઘ્ન આવશે. કોઈ દગો દેશે. આપણી બેટરી ડાઉન થતી જશે. મનને મજબૂત કરવું પડશે. ખરાબ દિવસ આવવા દો. સ્થિરતા, ધીરતા કેળવીશું. ચિંતા નહીં કરવાની. કાળજી કરી લઈશું તો રોગને પણ ભાગી જવું પડશે. સંભાવના અને વાસ્તવિકતા વચ્ચે ફરક છે. તમાકુનું સેવન કરીએ, કેન્સર થવાની સંભાવના છે. તમાકુ બંધ કરીએ, સમજણ, સંયમ કેળવીએ, બચી જવાશે. મનને પાવરફુલ બનાવીએ. કોઈ મારું કશું બગાડી શકશે નહીં. ડરીએ નહીં, હિંમતથી સામનો કરીએ. ઓવરકમ થઈ શકીશું. ભવ પાર તરી જવાશે. કોઈ કહેશે મકાનનું વાસ્તુશાસ્ત્ર ખરાબ છે, તો ઘર થોડું બદલી શકાશે? મકાન બદલો, કપડાં બદલો - એના કરતાં મન મજબૂત કરી બહારની પરિસ્થિતિ પર કાબુ મેળવો. પોતાની પ્રકૃતિ-સ્વભાવ બદલો. મકાન બદલાશે, પત્ની, સંતાનોને થોડા બદલી શકાશે? સગાવહાલા, કુટુંબી વચ્ચે જ જીવવાનું છે. એમને નહીં બદલી શકીએ. જાતે જ બદલાવું

પડશે. મનની સ્થિતિને નબળી પડવા દેવી જ નહીં. બાહ્ય ચીજનો પ્રભાવ આપણા પર હાવી થવા દેવા નહીં. મોસમ બદલાય, શિયાળામાં ગોદડાં ઓઢીએ, ઉનાળામાં એસી કરીએ, ચોમાસામાં છત્રી વાપરીએ. બીજે ગામ જઈએ, પાણી બદલાય. કમજોર હોઈએ, આ તો આપણે માંદા પડીશું. કુંડળી મેળવી લગ્ન કર્યા છતાં યે ન ફાવે, છૂટાછેડા લેવા પડે. ઘર બદલાય, પણ પત્ની થોડી બદલાય. નિભાવવું પડે. આપણે મનને જેટલું શુભ, શુદ્ધ રાખીશું એટલું આપણું શુભ થવાનું.

શુભં કરોતિ કલ્યાણં, આરોગ્યં ધન સંપદા.

બીજા આપણી ઉપર શા માટે કંટ્રોલ કરી જાય. આપણા મનને એવું પાવરફુલ બનાવીએ. કુંડળીના ગ્રહો આપોઆપ સવળા થઈ જાય. આપણો વીલ પાવર વાપરીએ. નહીં વાપરીએ તો જેમ મોબાઇલમાં મેમરી ડિલીટ થઈ જાય, એમ આત્માની શક્તિ ક્ષીણ થતી જશે, કાટ ખાઈ જશે. શક્તિ યુગ નહીં કરીએ તો લુગ થતું જશે. જેવું વિચારો, એવું જ બોલો, એવું જ કરો. વધુને વધુ એનર્જી creat કરીએ. બહારથી સરળ રીસ્પોન્સ મળશે. મારું ભાગ્ય મારે ઘડવું છે. જે કંઈ થઈ રહ્યું છે મારી સાથે, એ ફક્ત ને ફક્ત મારા કર્મનું ફળ છે, મારા જ actionનું reaction છે. આઘાતના પ્રત્યાઘાત પડે પડે ને પડે જ. તીર કમાનમાંથી છટક્યું તે પાછું ફરવાનું નથી. કોઈએ ખરાબ કર્યું, મારે ખરાબ થવું નથી. કોઈનું ખરાબ ઇચ્છવું - મને હેરાન કરવાવાળા પ્રત્યે પણ શુભ ભાવપ્રેમભાવ. કોઈને મારા પ્રત્યે અભાવ કેમ થયો? મારું જ કોઈ ખરાબ વર્તન હશે. કાર્મિક હિસાબ છે. આ દર વર્ષે બેલેન્સ શીટ જમા ઉધારની મેળવીએ એમ કાર્મિક હિસાબનો તાલમેલ મેળવવો પડે. પત્થરનો જવાબ પત્થરથી મળશે. આપણે પત્થર ફેંકનાર પર ફૂલ ફેંકીશું. એ શરમાશે, લાજશે, positiveness નો પડઘો સારો જ પડે. કોઈ કડવું બોલે, મારે મીઠું બોલવું છે. કોઈ નફરત સેવે, મારે પ્રેમના vibrations મોકલવા છે.

જો કોઈ તોકો શૂલ દે, તાહી દે ફૂલ

તોકો ફૂલકા ફૂલ હૈ - વા કો હૈ તિરશૂલ.

શાંતિ કેળવીએ, સામેની વ્યક્તિ ચોક્કસ હારી જશે. નમી જશે. લડીશું,

દ્વિગુણીત બનશે વેર જગના. always positiveness overcomes on negativeness બીજાને માફ કરવા હિંમત કેળવવી પડે. સૌ જનમજનમના સંસ્કારો લઈને આવ્યા છે. પરભવના હિસાબ કિતાબ પણ હોઈ શકે. ભાઈ ભાઈને દગો દે. એ ક્યારે બને ? કેમ બને ? એ પરભવનો હિસાબ છે.

મારે જ મારા જીવનમાં, મારા વિચારોમાં, મારા આચરણમાં પરિવર્તન લાવવું પડશે. કોઈને બદલી શકવાની તાકાત મારામાં નથી. મારે મારી બેટરી ફુલ ચાર્જ કરવી પડશે. હેવાનિયત પર વિજય મેળવવા દિવ્યતા કેળવવી પડે. એ માટે મારી ઇચ્છાઓ સંયમિત કરવી પડે. માન માંગવાને બદલે અનેકને માન દેવું છે. મારનેવાલે સે બચાનેવાલે પુણ્યશાલી હોતે હૈ - મારે માંગણ નથી બનવું, દાતાર બનવું છે. લોકો પાસેથી, જગત પાસેથી કશું જોઈતું નથી. પણ સર્વકલ્યાણની ભાવના આપીને જવું છે. એ માટે સૌ પ્રથમ self respect, self confidence creat કરવા પડશે. મારી આત્મારૂપી બેટરી ફુલ ચાર્જ કરવી પડશે. જેથી discharge બેટરીનો પ્રભાવ મારા પર ન પડે. પણ હું એના સંસ્કારોમાં પરિવર્તન લાવી શકું. ઇચ્છાઓ, અપેક્ષાઓ ઘટાડી દઉં. Acceptance, સર્વત્ર સ્વીકાર, ધીરજ અને સમતા, મારી ક્ષમતા મારે વધારતા જવાની છે. એ માટે પ્રબળ પુરુષાર્થ કેળવવો પડશે. સભાનતા કેળવવી પડશે. મારા પાવર હાઉસને પરમાત્માના પાવર હાઉસ સાથે જોડવો પડે તો જ extra ઊર્જા મળે. હું અન્યને સારા વાઈબ્રેશન્સ મોકલવાનું શરૂ કરીશ. દુષ્ટતા ઉપર સજ્જનતાનો જરૂરથી વિજય થશે. ઉચ્ચ વિચારો, ઉચ્ચ સંસ્કારો - high, higher, highest level પર પહોંચવું છે. સ્વસ્થતા, શાંતિ ધારણ કરવી છે. મારી સાથે ઇશ્વરનું સુરક્ષા કવચ છે, એ વિશ્વાસ દૃઢ કરવો છે.

આપણા વિચારો આપણું ભાગ્ય ઘડે છે. બીજાનું બૂરું વાંછીએ, આપણી ઊર્જાશક્તિ ઘટતી જશે. આપણી ઇર્ષ્યા આપણને જ નડશે. અન્ય કોઈ આપણું બૂરું કરી શકે જ નહીં. મુદઈ લાખ બુરા ચાહે, કોઈ કુછ બિગાડ નહીં સકતા. આપણું કર્તવ્ય, આપણો પુરુષાર્થ જ સફળતા

અપાવશે. એક બે વ્યક્તિ વિરોધમાં હશે પણ હઝારો વ્યક્તિઓની સુભાશિષ, શુભેચ્છા આપણી સાથે છે. એ વિશ્વાસ દૃઢ રાખવો. બીજા માટે હંમેશા શુભ સંકલ્પો મોકલવા. પૈસા કરતાં કોઈની શુભેચ્છા જ આપણા માટે મહત્ત્વની છે. ભલું થાઓ સકળ વિશ્વનું એવી ભાવના સેવવાની.

ઓમ સહનાવવતુ, સહનૌભુનક્તુ.

હું હરિનો, હરિ છે મમ રક્ષક, એ દૃઢ ભરોસો જાય નહીં. સંસ્કાર પરિવર્તન થકી સંસાર પરિવર્તન સાધવું છે. ઇશ્વર શાંતિના દૂત છે. પ્યારનો સાગર છે. સીધો પરમેશ્વર સાથે સંયોગ રચવો છે. પરમાત્મા પાસેથી શક્તિ માંગવી છે, દુઃખથી મુક્તિ નહીં દિવ્યતા પામી, સંસારને દિવ્ય બનાવવો છે. આત્માને જ્ઞાનથી સભર બનાવી, પરમેશ્વરના પ્યારા બનવું છે, અને પછી પરમેશ્વરના પ્યારા દીનહીન, દુઃખી માનવીને મદદરૂપ બનવું છે. જીવનને સાર્થક કરવું છે. કર્મનકી ગતિ ન્યારી ઉધો કર્મનકી ગતિ ન્યારી.

દેવને અનુકૂળ કરવા માટે મનઃસ્થિતિ દૃઢ કરવી. મારા મનની હું માલિક છું. હું હંમેશા ખુશ ખુશ છું, શાંત શાંત છું. દરેક પરિસ્થિતિમાં ઇશ્વર મારો સંરક્ષક છે. મારે સૌ કોઈ સાથે મૈત્રી છે. સંબંધો હંમેશા બધા જ સાથે મીઠા રહે છે. મારું ઘર સ્વર્ગ છે. હું પરમાત્માનો અંશ છું.

શુદ્ધ સંકલ્પો વડે જીવનને ઉર્ધ્વગામી બનાવવું છે. દિવ્યતા પામી જીવનને દિવ્ય બનાવવું છે. એ માટે આપણું ભાગ્ય, આપણું દૈવ આપણે જ ઘડવાનું છે. તો જ દેવ બની શકીશું.

અંચળો આધુનિકતાનો

ઓરીજનલી આમ તો અમારું વતન વીસનગર. પૈસા કમાવા હું યુનીલાલ, મુંબઈ આવ્યો. બા બાપા ગામમાં રહે. ખેતીવાડી, ધીરધારનો ધંધો. ગામ લોકમાં બહુ ભણતર નહીં. બહુ બહુ તો કોઈ ભણેશરી હોય તો મેટ્રીક પાસ કરે. બાકી હિસાબ કિતાબ - નામું લખતા આવડી જાય, કાગળ પતર વાંચતા આવડી જાય, ભયો ભયો. છોકરા ભણે એટલે મુંબઈ કે અમદાવાદ કે સુરત જેવા મોટા શહેરમાં નોકરી કરવા જતા રહે. ગામડાગામમાં ઢેફાં ભાંગવા કોને ગમે ? ડેલીવાળા મોટા મકાન છોડી ડબલ રૂમમાં કે એક બે બેડરૂમના ફ્લેટમાં રહે. ઘરકામ માટે નોકર. બાદશાહીથી રહે. શહેરમાં રહે એટલે શહેરની એટીકેટ આવી જાય. કલબમા, મિત્રવર્તુળમાં વટ પડવો જોઈએ. રવિવારે જોલી જીમખાના કે કલબમાં જઈએ. નાટક પીકચરમાં જઈએ. નવરાત્રિમાં રાસગરબા પાસ ખરીદી જોવા જઈએ.

મારો દીકરો ઉન્મેષ, એકનો એક દીકરો, કોન્વેન્ટ સ્કૂલમાં ભણ્યો, એન્જનીયર થયો. અમેરિકા સ્થાયી થઈ ગયો. એને ત્યાં બેબી આવવાનું હતું તેથી અમને અમેરિકા બોલાવ્યા. અમે બંને હોંશે હોંશે અમેરિકા ગયા. આલિશાન હાઉસ, બે બે ગાડી બંને ઇંગ્લીશમાં જ ગોટપીટ ગોટપીટ કરે. ઉન્મેષની પત્ની સરિતા. સરિતા સાઉથ ઇન્ડિયન, એને ગુજરાતી આવડે નહીં. અમને એની કન્નડ ભાષા આવડે નહીં. હું તો થોડું ઇંગ્લીશ સમજું. પણ મારી પત્ની કાંતા ન તો ઇંગ્લીશ બોલી શકે ન કન્નડ સમજી શકે. Communication ઝીરો. બંને job પર જાય. અમે આખો દિવસ એકલા અમારા બેડરૂમમાં પડી રહીએ. કંટાળી જઈએ.

અમારા ઉન્મેષનો દીકરો આયામ એક મહિનાનો થયો, એણે ઘરે પાર્ટી રાખી. આમે ય અમેરિકામાં રિવાજ છે કે તમારે ઘેર કોઈ મહેમાન આવ્યા હોય, સગાવહાલા આવ્યા હોય તો એમને જરૂરથી પાર્ટીમાં,

ફંક્શનમાં આમંત્રણ હોય જ. દીકરાની સૂચના પ્રમાણે કાંતા બાએ દહીંવડા, શ્રીખંડ, ખાંડવી વગેરે બે દિવસથી થોડું થોડું બનાવી રાખ્યું હતું. સરિતાની કચકચ ચાલુ થઈ ગઈ હતી. સારું હતું કે કાંતા બહુ સમજી શકતી ન હતી. નહીં તો ક્યારની યે તડફડ થઈ ગઈ હોત. બા તું મારા મિત્રો આવે ત્યારે સાડલો પહેરીને હોલમાં નહીં આવતી. પહેલેથી ટેબલ ગોઠવી લેવાનું. સેલ્ફ સર્વીસ હોય, પીરસવાનું ન હોય, સૌ સૌની જરૂરિયાત પ્રમાણે લઈ લેશે. બધાની સાથે હાથમાં ડીશ લઈ ડીનર લેવા બેસી નહીં જતી. તું હાથેથી સબડકા લઈ લઈને દાળભાત ખાય, ચમચી વિના, છરી કાંટા વિના એ બધાની વચ્ચે મશ્કરીને પાત્ર થાય. બધા ડાન્સ કરે કે songs ગાય કે અંતાક્ષરી રમે, ત્યારે ‘જાગને જાદવા’ કાનુડાના ગીતડાં ગાવા બેસી નહીં જતી. અને બધાની વચ્ચે મને ઉમેશ ઉમેશીયા એવું કહી નહીં બોલાવતી.

અમારા ગામડામાં - બધાને તોછડા નામે બોલાવવાની રીત. હું ગામ જાઉં તો મને કોઈ યુનીલાલ કહીને ન બોલાવે. અલ્યા યુનિયા, ચ્યારે આયો, ચ્યારે જવાનો. તોછડા નામે જ સૌ બોલાવે. કાંતાને ઉન્મેષ એવું જોડિયું નામ બોલવું ન ફાવે તેથી એ તો અમારા દીકરા ને અલ્યા ઉમિયા, કહીને જ બોલાવે. દીકરાને માબાપની કપડાં પહેરવાની, બોલવા ચાલવાની, જમવાની રીતભાતથી શરમ આવતી હતી. જોરજોરથી બોલવાનું નહીં, મોટે મોટેથી હસવાનું નહીં. એટીકેટ જાળવવી પડે. નહીં તો આવા ઇન્ડિયન માબાપથી ઉન્મેષને શરમાવું પડે. મન મારીને બે મહિના અમેરિકાથી અમે પાછા આવી ગયા. દરેકને પોતપોતાની રીતે જીવવાની સ્વતંત્રતા હોવી જોઈએ. આ ઉંમરે અમારી રહેણી કરણી, આદત, બદલવાનું થોડું ફાવે ? અને શા માટે બદલીએ, આપણે ક્યાં જિંદગીભર એને આશરે જીવવું છે !

યુનીલાલનું આત્મસન્માન ઘવાયું, પણ શું થાય ? દીકરાનું ખરાબ બોલાય નહીં, પોતાની જ જાંઘ ઉઘાડી પડે. મારા બાપા ભાનુપ્રસાદ પણ ગામ આખું ભનિયા ને નામે જ બોલાવે. મને ભનિયાનો યુનિયો કહી ઓળખે. મારી બા મંગળા. એને બધા મંગી નામથી જ ઓળખે.

બાપાને હાર્ટએટેક આવ્યો, અમે એમ્બ્યુલન્સમાં મુંબઈ લઈ આવ્યા. હોસ્પિટલમાં દાખલ કર્યા, બાપાને કહી દીધું કે હવે એંશી થયા. હવે ગામડે પાછા જવાનું નથી. ખેતીવાડી વેચી નાંખો. અમે કોઈ ગામડે આવવાના નથી. કાંતા બા બાપાની સેવા કરે. એમને માટે હોલનેએક ખૂણે આરસનું મંદિર બનાવી દીધું.

બાપાને દરરોજ સાંજે ખીચડી, કઢી, ભાખરી જોઈએ. ઘરમાં એવી રસોઈ બનવા લાગી. બાપાની ખબર કાઢવા સગાવહાલા આવ્યા કરે. એમને જમાડવા પડે, ચા-નાસ્તા કરાવવા પડે. બાપા ધોતિયું ને બંડી પહેરે. બા માથે સાડલો ઓઢે. આસનીયું પાથરી નીચે થાળી ભરી જમવા બેસે. ડાયનીંગ ટેબલ, ચમચી ન ફાવે. બા બાપાને જેમ ફાવે તેમ જીવવા દેવાનું. આ ઉંમરે એમણે શા માટે વર્તણૂંક બદલવી જોઈએ! ઘરડા માબાપથી કે ફાટલા લૂગડાથી થોડું શરમાવાનું હોય! આધુનિકતાના અંચળા નીચે માબાપને શા માટે ભોંઠપ અનુભવે એવું કંઈ કહેવું જોઈએ? એમણે આપણને જન્મ આપ્યો છે, ઉછેર્યા છે. એ ઉપકાર થોડો ભૂલાય?

રાષ્ટ્રધર્મ

કરોનાનો કહેર પ્રસર્યો છે. લોકડાઉનમાં ઘરમાં રહેવાનું છે. પરિવાર સાથે રહેવાનો, વાંચવાનો, વિચારવાનો અવસર સાંપડ્યો છે. દૂરદર્શન પર સમય પસાર કરવા રામાયણ, મહાભારતનું પ્રસારણ થઈ રહ્યું છે. સાંપડેલો અમૂલ્ય અવસર મનોરંજનમાં ગુમાવવો નથી. મનોમંથન કરીએ. બહુ દોડ્યા, થોભ જરા, નહીં તો થાકી જઈશ. જાત સાથે ઘડી બે ઘડી વાતો કરતો જા. સૃષ્ટિનો ક્રમ છે, સર્જન, પાલન, વિસર્જન, એ પ્રક્રિયાનું નિરીક્ષણ કરતો જો. પર્યાવરણ બગાડ્યું એનું ફળ ચાખતો જા. કુદરતની લાઠીના મારનો અવાજ ન હોય. ભૌતિકવાદ પાછળ આંધળી દોટ મૂકી, અધ્યાત્મને વિસારે પાડ્યું. કરેલા કરમ ભોગવવા પડે.

રામાયણની કથા આદર્શોની કથા છે, પ્રેમ, લાગણી, ત્યાગની કથા છે. નીતિ, રીતિ, આદર્શ સમાજરચના, દાસત્વ, વફાદારી, મિત્રતાની કથા છે. રઘુકુળની આદર્શ પરંપરા - રામરાજ્ય.

મહાભારતની કથા ઘર ઘરની કથા છે, અંધત્વ, મમત્વનું પરિણામ, અતિ લોભ, અતિ વાસના, અહંકારનું ભયંકર પરિણામ. યુદ્ધ, વિનાશ, કાળજું કંપાવે તેવી સંહાર લીલા, જીતનું પરિણામ પણ કેટલું કરુણ? જન સમાજ, માનવસ્વભાવનું પ્રતિબિંબ છે મહાભારત કથા. પણ વાસ્તવવાદી છે. શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન ખુદ અર્જુનના રથના સારથી બન્યા. સત્યનો પક્ષ લીધો. અર્જુનને ક્ષત્રિયધર્મ બજાવવા પ્રોત્સાહિત કર્યો. શ્રી કૃષ્ણનું ચારિત્ર્ય અદ્ભુત છે. વ્યવહારલક્ષી છે.

એમનું અવતાર કાર્ય છે - યદા યદા હી ધર્મસ્ય - પાપીઓનો નાશ કરી, સંતજનોનું રક્ષણ કરવું, ધર્મનો અભ્યુદય કરવો. કયો ધર્મ? અહીં વૈષ્ણવ, જૈન, મુસ્લીમ સંપ્રદાયની વાત નથી. માનવધર્મની વાત છે. જેવા સાથે તેવા થવાનું. કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે છળકપટ કરવા

પડે, ચાતુર્ય વાપરવું પડે, આપદ્ધર્મ બજાવવો પડે. એ વખતે વેવલાવેડા, ચાંપલૂસી ન ચાલે. આતતાયીને હણવા એક ઘા ને બે કટકા કરવા પડે. ત્યાં સગા સંબંધીનો વિચાર કરવા ન બેસાય. શ્રી કૃષ્ણ પરમ સખા, મિત્ર, માર્ગદર્શક છે. વ્યવહારિક છે.

માસી પૂતનાને મારી, મામા કંસનો વધ કર્યો. નિર્દોષોને રંજાડનારા ઉપર દયા ન દાખવાય. એ લોકો વધુ ને વધુ દુષ્ટ બનતા જાય. સંધિ કરવી, રાજનીતિ, રણનીતિ વાપરવી પડે. ન સમજે તો પછી યુદ્ધ એ જ કલ્યાણ. લાખો નિર્દોષોને કનડનારાનો વિધ્વંસ કરવો જ પડે. કપટી સાથે કપટ કરવું પડે. યુદ્ધમાં જીતવું પડે. ધર્મની ચોખલિયા વાતો ન ચાલે.

જગતે ઘણાં યુદ્ધો જોયા છે. સમ્રાટ અશોકની રાજ્ય લાલસા, યુદ્ધને અંતે વિષાદ જન્મે. બીજું વિશ્વયુદ્ધ અણુયુદ્ધ હતું. હાલ વિષાણુયુદ્ધનો સામનો કરી રહ્યા છીએ. આતંકવાદ વિરુદ્ધ લડાઈ ચાલુ છે, આતંકવાદને પોષનારા મથકો ઉપર સર્જકલ સ્ટ્રાઇક કરવી પડે. માનવઅધિકારની ચર્ચાઓથી દહાડો ન વળે. સરહદ પર વસનારાઓની યાતના, એમની મનોવ્યથા, હૈયું હચમચાવી જાય. રોજરોજ બળાત્કાર, અપહરણ, અગ્નિવર્ષાના વાતાવરણમાં જીવનારાની મનોવ્યથાનો ચિતાર કરુણા જન્માવે, ક્રોધ પ્રકટાવે. નાપાક પ્રવૃત્તિ આચરનારાને ફૂંકી મારવા પડે, બાળી નાંખવા પડે. પાપાચારીઓને મૃત્યુદંડથી ઓછી સજા ન હોય. બિચારો ન થા, બાપડો ન થા, શાણાની સાથે શાણો, દુર્જનથી દુર્જન થા. અહિંસાના પૂજારી બની અત્યાચારો ન સહી લેવાય. આપણા ધર્મે આપણને નિર્માલ્ય બનાવી દીધા છે, બાયલા બનાવ્યા છે. એકત્ર થઈ, સામનો કરવાનું સામર્થ્ય ગુમાવી બેઠા છીએ. એક ગાલે તમાચો મારાનારને બીજો ગાલ ન ધરાય, કોઈ હુમલો કરી જાય એ કાયરતા છે. માનવતાનો છેદ ઉડાડનારા ઉપર દયા દાખવવાની ન જ હોય.

નરાધમોને કોર્ટમાં જવાનો અધિકાર ન અપાય. એની વકાલાત કરનારા પણ ગુનેગાર ગણાય. હીટલરને પાંચ વર્ષ વહેલો મારી નાંખ્યો હોત તો, કેટલાયે નિર્દોષો ગેસ ચેમ્બરનો ભોગ બનતા બચી ગયા

હોત. ભીરુતાને પોષે, એ પાવૈયા - હીજડાની જમાત ગણાય. આપણા દેશમાં ગૌ, બેન, દીકરી, બ્રાહ્મણની રક્ષા કરનારા શહીદોના પાણિયા પૂજાતા.

સજ્જનતા દાખવવી એ સૌજન્ય છે. પણ દુર્જનો ફાટ્યા ફાટ્યા ફરે, પૈસા વેરી છૂટી જાય, ફરી કુકર્મો કરે. એ ચલાવી ન લેવાય. જરૂર છે આજે દેશને લોખંડી પુરુષ સરદાર વલ્લભભાઈની. ચાણક્યસમા રાષ્ટ્રભક્તની, ગાંધીજી જેવા રાષ્ટ્રપિતાની. ભારતના સદ્નસીબે પ્રધાનમંત્રી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદી - ગુજરાત રાષ્ટ્રની અસ્મિતાના ઉજાગર છે. એમણે અનેક મોરચે લડત આપવાની છે. એ ભારતના ભાગ્યવિધાતા બની વિશ્વમાં ભારતનો ડંકો વગાડશે. એમની રાહબરીમાં અન્યાય, બર્બરતા સામે એકત્ર થઈ અવાજ ઉઠાવીએ. રાષ્ટ્રધર્મ બજાવીએ.

માણસ

હું એટલે બે શ્વાસો વચ્ચેનું અસ્તિત્વ

NO MORE, NO MORE, મેં જે કંઈ મેળવ્યું છે તે માણવું છે. જે છે તેને જીવવું છે. ભૌતિક સંપત્તિ પાછળ દોટ મૂકવી નથી. ઇશ્વરે રચેલી સૃષ્ટિની મોજ માણવી છે. અલૌકિક સષ્ટ સર્જ છે, સર્જનહારે. એના આયોજનમાં ક્યાંય ખામી હોય નહીં. મારા રામના રખોપા ઓછા હોય નહીં. તો પછી શ્રદ્ધા દૃઢ બનાવીએ. સંકલ્પ કરીએ - ઉષાના સૌંદર્યને માણવું છે. સંધ્યાની નિલીમાને નીરખવી છે. પંખીના કલરવને સાંભળવો, પહાડી ઝરણામાં પગ બોળવા છે, નદીનો નિનાદ સાંભળવો છે. વરસાદના ફોરાંને હાથમાં ઝીલવા છે. ઇશ્વર તો કુદરતમાં અનેક સ્વરૂપે વ્યક્ત થઈ રહ્યો છે. એના દર્શન કરવા છે, એના ઐશ્વર્યને માણવું છે. ખુલ્લી હવા, લીલીછમ ધરતીના સ્પર્શને માણવો છે.

ધરતી, આકાશ, અગ્નિ, વાયુ અને જળ એ પાંચે તત્ત્વો સાથે તાલમેળ જાળવી, આંતરિક સુખ માણવું છે. જીવન ઇશ્વરની દેન છે. એને હર્યુભર્યુ રાખવું છે. કુદરત અને ઇશ્વર સાથેનો નાતો અકબંધ રાખવો છે. અન્નનો એક એક કણ, પાણીનું એક એક બુંદ, ઇશ્વરીય કૃપા છે. ઇશ્વર પ્રતિ કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરવા દીવો પ્રકટાવવો છે. દીપક - અગ્નિની પાવન સકારાત્મક ઊર્જાના આવિર્ભાવની અનુભૂતિ માણવી છે.

કુદરત સતત પરિવર્તનશીલ છે. પ્રત્યેક પળ હવાની નવી લહેર, જળની નવી લહેર, સમયની નવી લહેર - બદલાય તો પછી આપણે જૂનવાણી માનસ ક્યાં સુધી ધરાવવાનું. જૂનું જવાનું, નવું આવવાનું, એને આવકારવાનું.

OLD THINGS CHANGES YIELDING PLACE TO NEW

આપણે જૂની પેઢીએ જવાનું છે, નવી પેઢીના હાથમાં આવું સુંદર જગત સોંપીને એને વધુ સુંદર તાજગીપૂર્વક બનાવવા સતત થતા પરિવર્તનનો સરવાળો એટલે માનવ.

ભૌતિક સુખ સગવડો, આધુનિક ટેકનોલોજીનો લાભ લઈ જીવનને સમૃદ્ધ કરવાનું છે. પણ યંત્રમાનવ બની એના ગુલામ થઈ જવાનું નથી. દુનિયા કર લો મુઠ્ઠીમેં. આપણે મોબાઇલની મુઠ્ઠીમાં જકડાઈ જવાનું નથી. કોઠાસૂઝ આંતરસૂઝ વિકસાવવાની. મિડીયા, મોબાઇલ, ગુગલથી માહિતીના ઢગલા થશે. એથી જ્ઞાનમાં વિશેષ વધારો થવાનો નથી. ઉલટાનું બુદ્ધિ-શક્તિ-ચેતના કુંઠિત થતા જશે. અંતરના આનંદને વિકસિત કરવાનો છે. પદ, પૈસો, પ્રતિષ્ઠા પાછળ આંધળી દોટ મૂકવી નથી. થોભો નહીં તો થાકી જશો. ક્યાંક લીમીટ બાંધવી છે. નહીં તો પેલા મૂર્ખાની જેમ દોડચે રાખવાનું - સાંજ પડે, અસલ સ્થાન પર પાછા ફરવાનું ભૂલી જશું. ઘાણીના બળદની જેમ ગોળ ગોળ ફરીને શું મેળવવાનું ?

શું મેળવવું છે ? ક્યાં મહોંચવું છે. કશું નિર્ધારિત નથી. બસ દોડો-દોડો-દોડો વિવેકહીન થવું નથી.

આ દુનિયામાં આપણી સિવાય બીજા લોકો છે, એમનું ધ્યાન રાખીને જીવવું છે. એનું નામ સંસ્કાર સર્વે જના: સુખીન: સન્તુ સર્વે નિરામયા-સુખની અનુભૂતિ માણવાની છે. સ્વાદ, સ્પર્શ, સંગીત, સીનેમા, સફર, સાહિત્ય સુખની મોજ માણવાની મનાઈ નથી. અતિરેક ન થવો જોઈએ. મર્યાદા, વિવેકપૂર્ણ

આનંદનો સ્ત્રોત

હેતાના આનંદની આજે અવધિ ન હતી. તે ખૂબ ખુશ ખુશ હતી. તેનું સર્જન તેનું સૌ પ્રથમ પુસ્તક - ‘અંતરનો આનંદ’નો વિમોચન પ્રસંગ ખૂબ ધામધૂમપૂર્વક ઉજવાયો હતો. એના હસ્તાક્ષર લેવા લોકોએ પડાપડી કરી. એક ઘરરખ્ખુ ગૃહિણી. હેતાએ અંતરની સંવેદનાઓનું સચોટ આલેખન કર્યું હતું આ પુસ્તકમાં. અને ફક્ત એક જ પુસ્તકે એને પ્રસિદ્ધિ અપાવી હતી. હેતાએ પતિનું નામ કે અટકનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી આ પુસ્તકમાં. કારણ પતિથી ખાનગીમાં પુસ્તક લખાયેલું. કોઈના યે સહકાર વિના, પ્રોત્સાહન વિના. સઘળા અભિનંદનની અધિકારી એ પોતે હતી. હા એકલી.

પુસ્તકમાં પોતાની વાસ્તવિક જિંદગીના જ પાત્રો અને ઘટનાઓનું નિરૂપણ હતું. સચોટ રીતે, એથી જ એનું લખાણ હૃદયસ્પર્શી, સચોટ બની જનહૃદયને સ્પર્શી ગયું હતું.

વિમોચનની આમંત્રણ પત્રિકામાં ‘અનામી’ના અંતરનો આનંદ પુસ્તકનું વિમોચન - જાણીતા લેખક શ્રી દિનકર જોશીના હસ્તે. હેતાનો પતિ હર્ષ જાણીતો ઉદ્યોગપતિ હતો. કલા કેન્દ્ર સંસ્થાને એમણે ડોનેશન આપેલું તેથી તેને આમંત્રણ હતું. સાહિત્યમાં જરા પણ રસ નથી ધરાવતો હર્ષ, પણ પ્રતિષ્ઠા ખાતર આવા સમારંભોમાં હાજરી આપવી પડે. હેતા તૈયાર થઈ ગઈ હતી. ખુલ્લા આસમાની રંગની સાડીમાં સજ્જ થયેલી હેતાને જોઈ હર્ષનો હરખ જાણે ઉભરાયો - એ જોઈ રહ્યો. મેડમ બહુ સુંદર લાગો છો ને કંઈ? એ સ્પર્શ બાથમાં લેવા આગળ વધ્યો પણ હેતા ખસી ગઈ. પતિને ફક્ત એના સૌંદર્યવાન દેહનું જ આકર્ષણ છે. એના મિત્રોમાં વખાણ થાય કે યાર લકી છે તું આવી સુંદર પત્ની મળી છે તને. હર્ષ ગર્વથી કહેતો - ‘પસંદગી કોની છે?’ મારી પસંદગી મોળી હોય જ નહીં. બધું બેસ્ટ.

હેતા-હર્ષના લગ્નજીવનને ૨૫ વર્ષ પૂરાં થયા હતા. ૨૩નો ફુટડો નવયુવાન છે દીકરો દર્શન. હેતાએ લગ્નજીવન ટકાવવા સમાધાનનો માર્ગ મનોમન સ્વીકારી લીધો હતો, મન મારીને. હર્ષ નસીબજોગે ખૂબ કમાયો. નામવંત ઉદ્યોગપતિ બન્યો. પૈસો આવે, પદવી, પ્રતિષ્ઠા આપોઆપ મળે. બહાર સાલસ સ્વભાવ હોવાનો ડોળ. મહોરું પહેરી ફરે. ઘરમાં અસલી સ્વભાવ - તોરીલો, તોછડો. પત્નીને કાયમ ઉતારી પાડે. બેસ ડોબી, તને કંઈ સમજ ન પડે. ઘરની ઘાટણથી યે જાય એવી છો. સરકતા સમય સાથે દીકરો દર્શન પણ બાપ જેવો થતો ચાલ્યો - મોમ - મારા FRIENDS આવે ત્યારે બહાર નહીં આવવાનું. સાવ મણિબેન જેવી રહી ગઈ છો. જરા પણ સુધરતી નથી. એટીકેટમાં સમજતી નથી. તું ચૂપ રહે, હું મારી જાતે છોકરી પસંદ કરી લઈશ. તારે વચ્ચે માથું મારવું નહીં. વારંવાર પતિ અને પુત્રના વાગબાણથી હેતા લોહીલુહાણ થતી. એના જૂના ઝખમોમાંથી ફરી લોહી ટપકવા લાગતું. પણ હેતાના સ્વાભિમાનની ખેવના કોઈને ન હતી, પતિ કે પુત્રને.

હેતા કોલેજમાં હતી, કવિતાઓ લખતી, સાંસ્કૃતિક પ્રોગ્રામોમાં રસ લેતી. નિબંધ સ્પર્ધામાં ઇનામ લાવતી. લગ્નજીવન રૂક્ષ બનતું ચાલ્યું. તેની સંવેદનાઓ બધીર થવા લાગી. એના લગ્નજીવનની રજતજયંતિ પતિ હર્ષે ધમાકેદાર રીતે ઉજવી. વાહવાહ થઈ. પચીસ વર્ષ પછીયે તે લગ્નના દિવસે હતી એવી જ સુંદર દેહહૃષ્ટિ ધરાવતી હતી. એનું સ્વમાન - આત્મવિશ્વાસ જાગ્યો. શા માટે રડતા બેસી રહેવું. નિર્ધાર કર્યો. મારો જૂનો લેખન શોખ ફરી જાગૃત કરીશ. એનું સંવેદનશીલ હૈયું આત્મીયતા નીતરતું સહચર્ય ઝંખતું હતું. પોતાના વ્યક્તિત્વને નિખાર આપવા તલપતું હતું એને દિશા મળી ગઈ.

અને એણે દરરોજ રોજનીશી લખવી શરૂ કરી. સ્વાનુભવની ટૂંકી વાર્તાઓ લખવા લાગી. એની બહેનપણી વસંત પત્રકાર હતી. તેણે હેતાનાં સંગ્રહને પુસ્તકનું સ્વરૂપ આપ્યું. પ્રીટીંગ કરાવી, વિમોચન સમારંભ પણ એણે જ ગોઠવેલો. સમારંભમાં એનું નામ જાહેર થયું. મંચ ઉપર પતિની સાથે એને સ્થાન મળ્યું. પતિદેવે સ્ત્રી દાક્ષિણ્યની

વાતો કરી, ઉદારતાપૂર્વક. પણ ઘરે આવીને રાત્રે ધમધમાટી બોલાવી. તારી પાછળ મારા નામનો ઉલ્લેખ નથી કર્યો. જ્યાં ત્યાંથી બે ચાર પ્રસંગો ટાંકી વાર્તા લખી નાંખી, એમાં તારી જાતને મહાન ગણતી થઈ ગઈ? હેતાના સમારંભમાં એવોર્ડ અપાયો. સૌએ એની તારીફ કરી. પતિ તરફથી ઉષ્માભર્યા આવકારની અપેક્ષા હતી. પણ પતિ પ્રત્યેથી નફરત સિવાય બીજું શું મળી શકવાનું હતું?

હેતા માટે પરિસ્થિતિ અસહ્ય બનતી જતી હતી. રાત્રે ઉજાગરો લખાયો હતો એના નસીબમાં. એક સાથે હઝારો વીંછી જાણે ડંખ મારી રહ્યા હોય એવી વેદના અનુભવી રહી. પોતે જીવતી રહી શકી છે - કોના આધારે? આંસુ નથી આવતા એની આંખોમાં - કોરીઘાકોર છે એની આંખો - વેરવિખેર વાદળીઓની જેમ મનમાં વિચારો દોડાદોડી કરવા લાગ્યા. પોતે વ્યર્થમાં પ્રયાસ કરી હતી કશુંક પામવાની. પતિ-પુત્ર પ્રત્યે કોઈ અપેક્ષા રાખવી નકામી છે. પોતાના નાશવંત દેહથી પર એવું કશુંક પામવું છે એને. કોઈ મંઝિલે પહોંચવું છે. જાતતપાસ કરતાં ઝાંખું ઝાંખું કશુંક લાગ્યું, ઊગતું લાગ્યું, અજ્ઞાત મનમાંથી, શાશ્વત આનંદ પામવો છે. અને એ એના પોતાના પાસેથી જ શોધવાનો છે, ભીતરમાંથી. હવે એનો આતમરામ જાગી ગયો છે. એક નવો જ સૂર્યોદય થયો ભીતરમાં.

સ્વવિકાસ

વરઘોડિયાને સાસુજી સુજાતાએ પોંખ્યા. વર મોતીનો દાણો, કનક, અને સોનામાં સુગંધ ભળે એવી વહુરાણી સુગંધા. સુજાતા-શૈલેષનો એકનો એક દીકરો કનક. એમ.બી.એ. થયો, એની સ્વપસંદગીની જીવનસાથી સુગંધા. મા-બાપે ઓવારણા લીધા. પાંચ દિવસ પારેવાના પગ રાતા. વહુના હાથમાં મેંદી છે. હનીમૂન પર અઠવાડિયું જઈ આવ્યા. હર્યા ભર્યા, લ્હાવો લીધો, નવાસવા લગ્નજીવનનો.

બરાબર એક મહિના પછી -

સાસુજી સુજાતાએ રાત્રે જ કહી દીધું કે આવતી કાલથી રસોડાની રાણી તું. સવારના ચા-પાણીથી માંડી રાતના ડીનર સુધીની વ્યવસ્થા તારે કરવાની. સવારની રસોઈ હું બનાવીશ, સાંજની રસોઈ તારે બનાવવાની. ઓફિસેથી પાછા ફરતાં શાકભાજી વગેરે તારે જ લેતા આવવાનું. સુગંધાએ કોઈ દિવસ રસોડું સંભાળ્યું ન હતું. એ ગભરાઈ ગઈ. જવાબદારી કેવી રીતે ઉપાડી શકાશે? રોટલી, ગોળ વણતા આવડતું નથી. ચા-પાણી કે નાસ્તામાં ઉપમા કે બટાટા પોંઆ કે એટલું જ આવડે છે. બ્રેડ બટર ખાઈ મોટી થઈ છે. સાસુજી કહે, વાંકાચૂકા પણ વહુના રોટલા. જાતે જ શીખો. હા જરૂરત પડે, અટકી પડો ત્યારે મને પૂછી લેવું, મદદ માંગી લેવી. માથે પડે તો ઓટોમેટીક આવડવા માંડે. કામ કરવાની દાનત હોવી જોઈએ. થોડું બગડે, થોડું સુધરે, થોડું સાસુને, થોડું માને પૂછી પૂછીને પલોટાવા લાગી સુગંધા. રેસીપી બુકમાંથી જોઈ લે. ખાટું મોળું - ખાટું જરાતરા થઈ જાય. સાસુ સસરા કશું જ રોકે નહીં, ટોકે નહીં. ભૂલચૂક કરતાં કરતાં જ હથોટી કેળવાય. કોને શું ભાવે છે, કોને શું ફાવે છે, વાનગીઓ કઈ રીતે બનાવાય, સુગંધા પરફેક્ટ બની ગઈ બે મહિનામાં.

સાસુ સસરાએ રાત્રે ઘડાકો કર્યો, અમે જાત્રાએ જઈએ છીએ, એક મહિના માટે, દીકરા વહુને space આપવી હતી. એકબીજા સાથે adjust થવાની, અને પોતાને બંનેને પણ હવે હળવા થઈ રહેવું હતું. પોતે જ ઘરમાં આવી વહુ તરીકે ઘર સંભાળી લીધું હતું તેમ જ હવે વહુને ઘર સંભાળવા આપી દેવાનું. તો જ એને આ ઘર પ્રત્યે મમત્વ જાગે. ઘરમાં હવે બે જ હતા, હુતો ને હુતી. જોઈએ તો હોટલમાં જમે, જોઈએ તો ઘરમાં રાંધે, કનકને બહારનું ખાય તો એસીડીટી થવા લાગી. ઘરમાં જ રાંધીને ખાવું પડે. ટીચાયા, શીખ્યા, ટેવાયા. માએ બહુ લાડ લડાવ્યા હતા. હવે જીવન સંગ્રામ જાતે જ લડવાનો છે.

પિતા શૈલેષભાઈએ દીકરા કનકના હાથમાં ચેકબુકો થોભાવી દીધી. કહ્યું, આવતી કાલથી ઓફિસનું કામકાજ સંભાળી લેજે. તારી જુદી કેબીન બનાવી રાખી છે. તારી ખુરશી તારે સંભાળી લેવાની. export importનો બીઝનેસ છે. મેનેજરો ટ્રેઈનડ થયેલા છે પણ મેનેજમેંટ તારે સંભાળવાનું છે. બાપે ગાદી તૈયાર રાખી છે, પણ ગાદી સંભાળવાનું કૌવત તો જાતે જ દાખવવું પડે. કનક ગભરાઈ ગયો. હું એકલે હાથે કેવી રીતે સંભાળી શકીશ. બાપા છે ને - સંભાળે છે. પોતે કોઈ દિવસ જવાબદારી સંભાળી નથી. શૈલેષભાઈએ કહ્યું કે તું ગરુડ બચ્યું છે, ઊંચું અને ખુલ્લું આકાશ તારી સામે છે. પ્રથમ ઊડાન ભરતી વખતે થોડો ગભરાટ થાય પણ હિંમત દાખવવી પડે. પાંખોમાં જોમ ભરવું પડે. ડર રાખીને માળામાં બેસી ન રહે. સંસાર સાગરને પોતાના બાહુબળથી જ તરવો પડે. પાણીમાં પડીએ તો જ તરતા આવડે. કનકનાં મનમાં અનેક પ્રશ્નો ઊઠ્યા -

હું એકલે હાથે આટલો મોટો બીઝનેસ સંભાળી શકીશ. કેટલે દૂર સુધી, કેટલે ઊંચે ઊડી શકીશ? ક્ષિતિજ તો દૂર દૂર છે. ત્યાં સુધી પહોંચવાની તાકાત છે મારામાં?

બાપાએ કહ્યું કે મારી આંખોમાં સપનાઓ હતા તેને મેં સાકાર કર્યા, હવે તારે તારા સપનાઓ સાકાર કરવા મથામણ કરવાની છે. જાતમાં વિશ્વાસ કેળવ. તારા દરેક પ્રશ્નોના જવાબ તારે જાતે જ શોધવાના છે. ગણિતના દાખલાના તાળા મેળવવા પડે તો જ પરીક્ષામાં

પાસ થવાય.

દરેક વ્યક્તિએ જાતે પોતાનું સ્વનિરીક્ષણ કરવું જોઈએ. કેવાં સપનાં જોયાં છે? કેવી રીતે સાકાર કરી શકીશ? ધ્યેય શું છે? કેવી રીતે સિધ્ધ કરી શકાશે? પોતાની મર્યાદા, આવડતનો અંદાજ માંડવો પડે. કોઈ મર્યાદામાં બંધાઈ ન જવાય. આકાશને આંબવું છે, તો ઊંચી ઊડાન ભરવી જ પડે.

માનવીનો સ્વભાવ જ એવો છે કે દીકરાને ઘરે દીકરા થાય ત્યાં સુધી એને ગગો જ ગણે. ઘડી ઘડી ટોકે. જાણે પોતાના વગર કંઈ થવાનું નથી. દીકરાને ચાલવાનું શીખવાડી, એની આંગળી છોડી દેવી પડે, એને પગભર થતાં શીખવવું પડે. પંખી માળો બાંધે, બચ્ચાં જણે, ઊડતા શીખવે, માળો છોડી બચ્ચું ઊડાન ભરે, પોતાનો નવો માળો બાંધવાની હિંમત કરે.

પિતા શૈલેષભાઈ તથા માતા સુજાતાએ દીકરા વહુને ટ્રેઈનડ કરી છોડી દીધા, જાતમહેનત કરો, ઉદ્યમ કરો, તમારો સંસાર તમે ચલાવો. અરસપરસ સૌને space મળી ગઈ. સ્વવિકાસ માટે. માબાપે દીકરાવહુના માથા પર વહાલભર્યો હાથ ફેરવ્યો. અમારા આશીર્વાદ છે તમારી સાથે. પાંખ ફેલાવો, આકાશને આંબી લો.

